వే మ న

వే యి ప ద్య ము లు

విద్వాన్
బండ్ల సుబ్రహ్మణ్య కవి

మూల్యము **2-50**

విళంబి

శరత్తు

ప్రథమ ముద్రణము ౩౬౦ పద్యములు – ప్రతులు ౧౦౦౦

ద్వితీయ ముద్రణము ౧౦౦౮ పద్యములు – ప్రతులు ౧౦౦౦

సారస్వతనికేతన ప్రింటింగు ప్రెస్

వేటపాలెము

1958

పరిచయము

కవిత్వ మొకరి సొత్తు గాదు. కానని యొకానొకఁ డన్నను నది గ్రాహ్యము గాదు. కవితాశక్తి వ్యక్తిగత ప్రజ్ఞను వెలార్చుచుండును. ప్రజ్ఞాశాలి కొకపుడు వీలులేక భాషాభాగ్య మబ్బక పోవచ్చును. కాని, యది యతని ప్రజ్ఞ నేమాత్రము కప్పిపుచ్చఁ జాలదు. ప్రతిభలేని భాషాపాటవ మంత ప్రశస్య మనిపించుకోదు. చాలమట్టు కీతూక మన్ని యెడలఁ గుదురకున్నది. ఉన్నచో నది వేళ్ళమీఁద లెక్కఁ బెట్టవలసినదే.

ఒకఁ డింత సామగ్రితో మాటలూఁచు కవిత్వ మల్లును. మఱొకఁ డెంతో సాధన సంపద గలిగియుఁ బులుముడు ప్రారంభించును. ఇంతైన నంతైన ముకుసూటిగాఁ జెప్పు భాగ్య మందఱికి లభింపదు. చెప్పినను నందలి జీవకళమాత్ర ముపజ్ఞామహిత మనక తప్పదు. దీనికి మన వేమనాదులే తార్కాణము.

వేమన భోగయోగము లడుగుమోపఁ జవిచూచిన రససిద్ధుఁడు. ఆకాలమున నతఁడు వాకొని యూఁకొట్టింపని లోకమే లేదు. అందుచేఁ దన్ను వశ్యవాక్కున నెత్తిన పెట్టుకొన దగినదీ లోకమే.

ఇం కతని జీవిత మువవర్ణింప లేము. అది చరిత్రకారుల పని. కళాతపస్వి కావాసన గిట్టదు. కట్టుకథల క్రిందికి దిగి "తన జన్మ వసుంధర నిర్ణయింప నాడెందము సమ్మతింప"

దని మన కవి ముద్దుముద్దుగాఁ దప్పుకొనుచున్నాఁడు. అయిన నతని జీవితశకలములు మసిముట్టక పోలేదు.

నాసాగ్రమున దృష్టి నిలిపి మోఁకాలి కుఱికివంగి (బిగ్గ గజ్జువలె నున్న వెఱ్ఱివేమన్నను బ్రసాదించిన దీశిల్పిలోకము. ఆరూపమునే విశ్వమెత్తుకొన్నది. దానినే కవి మన దృష్టికిఁ దెచ్చినాఁడు.

ఇందలి యెత్తుగడలోని పొంక మందఱ కందుపాటులో నుండునది కాదు. ప్రస్తుత వస్తువు కనుగుణముగా నిందలి ప్రకృతి విశ్వరూపము దాల్చినది ఒకచోఁ గిరుడుగట్టిన కాటుక కాయయ్యె వేరొకచోఁ జిలుకముకు మామిడిపండు లాగునఁ గళలు చిందినది. అందుచే నిది సుదూరము నడచినను ఆపాతరమణీయముగానే యున్నది.

అసలు ప్రకృతిసుందరుఁడైన కవికి ఆంతరికదృష్టి హెచ్చు. తా ననుకొన్న దింత లింతలుగా గీతించును. మన బాహ్యదృష్టి కదొక మైకముగాఁ దోఁపవచ్చును. రసలుబ్ధులైన కవు లీతన్మయత దక్కి రాణింపలేరు. అందుచే వారంతగాఁ గథావస్తువు పొంతఁబోక పద్య మొక ప్రబంధముగా దిద్ది తీర్చుచుందురు. వారి ఛాయ లీప్రకృతిలో నెల్లెడఁ దొంగి చూచినవి.

బ్రహ్మముగారికి సిద్ధప్పవలె అభిరాముగునని ద్వారా శివయోగి కితఁడు శిష్యుఁడై - అభిరాముని పేరమర మొసర్చి తెలుఁగు వేదాంతుల కీ వేమనాదు లాదర్శశిఖరాలు.

తరువాత వచ్చిన చాగంటివారు, చే:చారు తచ్ఛాయల నూఁది కులపతులు కాఁ జొచ్చిరి.

వేమన వినా తక్కిన తెగల వారు నిబద్ధచ్ఛందమునఁ దత్త్వములద్వారా తమ విజ్ఞానప్రసారము సేయఁ జొచ్చిరి. వేమన్న మాత్రము "బ్రహ్మమునుజూచి లోకుల భ్రాంతిఁ జూచి" ఆటవెలఁది నెగవిడిచినాఁడు. ఆ "విశ్వద" జగ్గు నిగ్గు లిందులోఁ బట్టుకొన్నఁ బరిమళించినవి. ఆ వీణానిక్వణ లీనరాగకళ లిందులో విజ్జిరాలినవి. అందుచేతనే వేమన్న ఆటవెలఁది కింత గిరాకీ హెచ్చినది.

తలపోఁతలో రామ రహీము లొక్కఁడన్న మహాత్ముని నిర్వచనము చక్కగా సమర్థింపఁ బడ్డది. ఖయాము, కబీరుల తేడా, బుద్ధభగవానుని త్యాగమహిమ యిం దుటంకింపఁబడ్డవి. ఇం దుపవర్ణితము లైన విషయాలేకవి భావనాశక్తికి వ్యాఖ్యాన ప్రాయాలు.

శ్మశానవాటికలోఁ [illegible]ందు నుడుకు నెత్తురు, భర్తృ వియోగాగ్ని, పుత్రశోకార్చి, పితృదహనము, మిత్రదుఃఖ జ్వాల లేకమై చితాభస్మవేదికఁ దాండవించినవి. కళలు కన్నిటి[illegible] జలాంజలు లొసఁగినవి. ఇఁక మిగిలిన దేది? మృత్యుదేవత కోఱలలోని మెఱుపు? —— ఈ మెఱుపులో మన విశ్వసన్యాసి కుండలిని జిక్కఁబట్టి అష్టసిద్ధులు లోఁగొన్నాఁడు. సృష్టివైవిధ్య ముపచరించు బ్రహ్మము నెత్తి చూపినాఁడు.

ఇట్టి రససిద్ధుని కవీంద్రుఁడనకున్న మునిఁగిపోయిన దేమి? మణఁగిపోయిన దేమి? అందతుకుల బొంతలన్నను నన కున్నను నితఁడమరకవియే యని మన కవి తృప్తుఁడైనాఁడు.

“ తిట్టించు కొన్నవాఁడే గట్టిగ నవ్వినపుడు ” “ నోర గలుగు తెలుఁగు వారెల్లఁ దన పద్యములు వల్లె వేయుచు న్నప్పు ” డీశంకకుఁ దావెక్కడిది? ఎవరే నన్న నది కసివోక కొసిగొట్టుకొను మాట.

పైఁగాఁ గారణ విమర్శనాశక్తి గలిగి నెఱకులు గాడి కత్తితో నుత్తరించినట్లు గనిపించు కవిత్వము తెలుఁగు వెన్నెల బయళ్ళలో నడయాడుటకు జంకునా? కొంకునా?

నాఁటి పండితులు కబీరు ప్రభృతులను బలె నీతనిని నూపక పోలేదు. ఊపిన నేమి? “ విన్న మాకుఁ గన్న మాకుఁ జర్చ లేమిటయ్యా ” యని వారిని జోకొట్టి విడిచి నారు. పరుల యున్నతి కుడికి మిడుకు శరాత్ములు కామక తెగులు లేని వేదనపడి తీఱెదరు వారుపేక్షా మాత్ర దండ్యు లని యీ కవి మతము. అయినఁ దీయని నోరఁ జేదుమేయు నాపలఁ జెంగనాడిన ఫలమేమి?

తమిళ కన్నడములలో వేమనాత్మీన కుక్షియైన వా రొక తిరువళ్ళువరు, సర్వజ్ఞుఁడని తజ్జ్ఞు లందురు. తెలుఁగున మాత్ర మతని కతండె సాటి యని పలువుర యభిప్రాయము. కాని అలఁతి యలఁతి పల్కులం దెంతో భావ మిముడ్పఁగాఁ దిక్కయజ్వ కితఁడు దీక్షైనవాఁడని ఈ కవి యభిప్రాయము. భవతు :

తాళిక, బిత్తళి, సాడి, సొడ్డు, దుష్టు, ప్రైసి, మంకు, రిమ్మ, బసి విత్యాని పదాలు కన్నడీయాలు - ఈ కవిద్వారా తెలుఁగు పొలాల నెలకొన్నవందురు.

ఇది అక్క సెల్లెండ్రి పొత్తు - ఎక్కడో మిన్నులు వడ్డచోటిదైన భాషాభేషజ మాత్రియముగాఁ దయారైనపుడీ చెలిమి కబ్రిపడ నవసరములేదు. స్వరూపజ్ఞానము నశింపఁ జేయనిబలుపు, వల పొకదినుసు మెచ్చుకోలునకే యగునేమో!

ఇందలి శైలి పాదరసములాగునఁ బరువెత్తినది. భావములు కొట్టవచ్చినట్లున్నవి. శయ్యనాలు గంచులు దీరినది. సూక్తులలో బదునాఱణాల తెలుఁగుదన ముట్టిపడినది. ఇంతేల? ఈ సూక్తులన్నియు వేమన్న నోటినుండి యథాతథముగా నూడిపడిన ట్లున్నవి. సూక్తులకు ముందలి ఖండములలోఁ గావ్య మర్యాద లిరవుకొన్నవి. వానిని దిఙ్మాత్రముగా సూచింతుము.

ప్రికృతిలో ౧౨ వ- పద్యము బట్టుమూర్తిని గుప్తికిఁ దెచ్చు చున్నది. అందలి ౩౨ వ- పద్యము పారిజాతకవి కత్యంత సన్నికృష్టము. సమావేశ కృతిలోని ౩౮ వ- పద్యము సమాసవిస్ఫూర్తికిఁ దఱిమెనఁ బెట్టినది. ౧౧ వ- పద్యమునఁ జందన చర్చలు గులుకు నలసాని శయ్యాసౌరభము గుబాళించినది.

తలపోఁతలోని "ఎముక లేర్చుకతిను" నట్టి ప్రయోగములు తేనెపెరలఁబోని తంజాపురి కవుల రచనల బుణికి పుచ్చుకొన్నవి.

"ఔపనిషద వివేకానంద" "మన ఉద్ధతి" మొదలగు ప్రౌఢకవి ప్రయోగము లైచ్ఛికము లనిపించుచున్నవి.

ఇందడుగడుగున నుప్పతిలు జాతీయపదముల, నానుడుల నెత్తిచూపుట కయితిగానిపని - ఒకటా రెండా ఎత్తి చూపుటకు? కథావస్తువు లేకున్నను ఈరీతి సూక్తివైచిత్రిచేఁ పాఠకుల మెప్పించుట అసాధ్యమున కరిది, ఇందు కవికుండవలసిన సాధన సామాగ్రి పుష్కలముగా నున్నది. ప్రత్యేక తెలుఁగు పోడుముల కెల్లయగు జాతీయసంస్కృతి వెల్లుబుకు చున్నది. ఇంతకు సహజసుందరమైన యీకవిత్వమున కన్యుల పరిచయమనవసరము.

సామెతకామెతయైన ఈ తెలుఁగు నుడికారపు సొంపే భావుకులకుఁ జబ్బన చూఱకాఁగలదు.

— ఏటుకూరి వెంకటనరసయ్య.

విజ్ఞాపనము

భారతీయ అహింసాధర్మ మీనాఁటిది కాదు. దాని నొక స్వరూపమునఁ దెచ్చిచూపిన బుద్ధదేవుఁడు మనపాలిటి భగవానుఁడు. ఆ ఛాయ లందుకొని ప్రపంచజ్యోతియై వెలుఁ గొందినవాఁడు మహాత్ముఁడు. ఆయన ధర్మమున నేఁటికి స్వాతంత్ర్యము లభించినది. అది కారణముగా మన జాతీయ దృష్టి వైజ్ఞానికప్రవణమైనది. అన్నింటికన్న భాషాస్వాతంత్ర్యము జాత్యభ్యున్నతికి మూలకందము. కావున, నేఁడు దేశభాషలకుఁ గలిగిన ప్రాముఖ్యము నా కెంతయో ముద్దుగొల్పినది.

రసపిపాసువులకుఁ గళారాధనము నైజమైనది. వారిలో నణుప్రాయుఁడనైన నాకుఁ జిననాఁటి నుండియుఁ గవితా వ్యాసంగమన్న నిష్టముంటచే నెడనెడఁ బెద్దల ప్రోత్సాహమున నింతనంతఁ జెప్పనేర్చి మూఁడు దృశ్యకావ్యములు వ్రాసితిని. అవి యందంద ప్రదర్శితములై యుత్సాహజనకములైనను శ్రవ్యకావ్యములయెడ మనసు వ్రాలినది.

కొంత సాధనద్వారమున నా బాటలఁ గాలిడితిని. మునుముం దాంధ్ర కవి గాయక శిల్పులనుగూర్చి లలిత కళా క్షేత్రమను నొక ప్రబంధము వ్రాయఁదొడఁగితిని. దానిలో నొక ఘట్టమే యీ వేమన.

ఆ గ్రంథమును జూచిన మిత్రులు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా దీనిని వెలయింపుఁడని నాకు సలహాలిచ్చిరి. అదియుఁ బ్రచారమునకుఁ గొంత సుకరముగా నుండునని యీ పనికిఁ బూనితిని. నన్నీసులభమార్గమునకు దిగిచిన మిత్రకోటి కెంతయు కృతజ్ఞుఁడను.

తమ పరిచయమూలమున గ్రంథమునందలి భావరేఖలను పాఠకలోకమునకుఁ బరిచయ మొనరించిన "కవిబ్రహ్మ" శ్రీ ఏటుకూరి వేంకటనరసయ్య గారికిని, ది 6-2-1949 మధ్యాహ్నము గం. 11-30 లకు పరమేశ్వరుఁడు కృతిభర్తగా, శ్రీ గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు (M.A.) పంతులుగారు సభాధ్యక్షులుగా, 6 వ- దక్షిణభారతవయోజన విద్యా మహాసభలో కృతిసమర్పణమహోత్సవ మత్యంతోత్సాహమున జరిపించి యీ ద్వితీయ ముద్రణకుం బ్రోత్సహించి చేయూఁత నొసంగిన శ్రీ అడుసుమల్లి శ్రీనివాసరావు పంతులుగారికిని, శ్రమయనక చెన్నపురి కరిగి త్రివర్ణచిత్ర సహితమగు నట్టను తయారుచేయించిన శ్రీ గొల్లపూడి రాధాకృష్ణయ్య శ్రేష్ఠి గారికిని, ముచ్చటగ నచ్చొత్తించి యిచ్చిన శ్రీ సారస్వత నికేతన ప్రింటింగు ప్రెస్ వారికిని నా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములు.

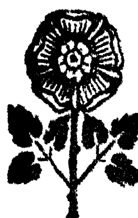
గ్రంథకర్త.

సీతమ భుజంగరావుల జ్యేష్ఠసుతుఁడు
చెలఁగు శ్రీలక్ష్మీధవుఁడు విశిష్టగుణుఁడు
వినుత విద్వత్కవీంద్రుల వేల్పుటావు
వాసికింతావు! మా శ్రీనివాసరావు!

ఓమ్

ఏ పరమేశ్వరుండు జగ
మెల్ల సృజింపను బెంపఁ ద్రుంపఁ దా
నోపెనొ? యే యనంతుఁడు యు
క్తోచితరీతి సమస్తజీవులన్
బాపములన్ దొలంచి నిర
పాయ సుఖస్థితిం దేర్చుచుండెనో?
ఆ పరమాత్మకే కృతి స
మర్పణసేతు నభీష్టసిద్ధికై.

ఏ సర్వజ్ఞు దయావిశేషమున నాకీవాకు చేకూరెనో
ఏ సర్వేశు కృపా కటాక్షమున నిద్దీ రూపముందాల్చెనో
ఆ సర్వాత్ముకు పాదపద్మముల కే నర్పించుటల్ భక్తిమై
ఈ సాహిత్యలతాగుళుచ్ఛ మెదకెం తేఁగూర్చు నామోదమున్.

పచ్చకప్రపు మొలక లాపలుకుబడులు
పచ్చి కస్తురి వలపు లాభావభంగు
లతి మధుర మాస్వరూప మెట్లన్న నేమి ?
అందచందాలరాణి మా యాంధ్రవాణి.

కను దెఱచి మూసినంతన
కన దద్భుత లీల నాకుఁ గన్పడు లోకం
బనుపమ కవితాలోకం
బనఘులు కవిచంద్రు లిది మహార్థము కాదే ?

వేమన

ప్రకృతి

ఈ వనము శాంత ఈరాత్రి ఈ వికార
భూత బేతాళ సంచార భీతిద మగు
ఈ నదీతీర ఘోర శ్మశాన వాటి
మఱ్ఱిక్రిందఁ గనంబడు వెఱ్ఱి యెవఁడు ?

ఊడల కూడలే పెరిఁగి యూర్జిత సత్వ సమేత మైన యీ
నీడలమఱ్ఱి నీలధరణీధర మోయనఁ దోఁచుచుండు నీ
పాడుబయళ్ళ వట్టిచను పాంథులఁ దేర్చెడు దీనిపై సదా
గూడులఁ గూర్చి బిట్టెగసి కూయు ననేక విహంగసంతతుల్.

కాయ లను నల్లగుడ్లు గ్రిక్కఁ దలుచుండ
ఆకు లను పల్లజడలు వ్రేలాడుచుండఁ
దటపటాయించు నీ పెద్దతాటిచెట్టు
బ్రహ్మరక్షస్సు నాఁ గంటఁ బడ్డ దిచట.

పచ్చపైరుల క్రొంగ్రొత్త వలువఁ దాల్చి
తళుకు బెళుకుల భూదేవి కులుకుచుండెఁ
జేనుగట్టుల బారియల చెంత నిలిచి
దొంగజపమాచరించు నా కొంగతుటుము.

పిల్లకాల్వలు ముత్యాల పేరులట్లు
క్షేత్రలక్ష్మికి జిగిమీఱు చెలువమొసఁగ
తడిసియుండఁగఁ జలిగాలి తగిలినంతఁ
బుడమి పులకించినది యనఁ బూచె జొల్లు.

సంజ మందేహదైత్యులు సారసాప్తుఁ
డని యొనర్చుచు విడిచిన యలుగులెన్నొ
కొట్టుకొని పడి భువిగుచ్చుకొనిన వనఁగ
ఏచి యందంద పూచికల్ తోఁచుచుండె.

మండుటెండల నోరెండి మంచినీటి
కొఱకుఁ దపియించు పాంథులఁ గూలఁద్రోయ
నెండమావుల సృజియించి యేచునట్టి
దానమెఱుఁగని వట్టి మైదానమిద్ది.

కారుచిచ్చులాఱెఁ గలువలు మిఱిమీఱె
మఱుఁడు కత్తినూఱె మడుగు దేఱె
అసలు పుట్టువూరె నంచపిండులు కేరెఁ
గాలమహిమ కడ్డుగలదె జగతి?

పేద మొకముల నెత్తురు పీల్చు నట్టి
క్రూర జంతుల స్వైర విహార వేళ
బాప మీరూపమున వచ్చి పడిన దనఁగఁ
గాఢ చీఁకటి జగమెల్లఁ గాఁగిలించె.

కీ లెఱిఁగి గట్టిగాఁ గంచు గీచి నట్టు
లీల కోళులు 'గీ 'యని గోల సేయు
గుడ్లగూబలు 'గుఱ్ఱు 'ని గాతుకుచుండ
భీతి గొల్పిన దిచటి విభీతకంబు.

ఇదిసమయంబు హింసయొ? అహింసయొ? లోకమునిద్రగూరియు
న్నది తెలివొందెనా? తగు నెడాటము సాగ దిఁకెట్టులైన నా
మదిఁగల కోర్కె దీఱఁగ నమాంతము పక్షుల దోర్చితింట నా
కది పది వేలటంచునె దివాంధము లేచిన దొక్కపెట్టునన్.

కొలఁది దూరమునం బేర్చు కొలఁకునందు
అలఁతి కప్పలు 'బెకబెక' లాడఁదొడఁగెఁ
బాదలఁ బాదలెడు పిట్టలు పోరుసలుప
వాని ఱెక్కలసడికి నవ్వాలను కలఁగె

ఘోరతమమున బ్రహ్మాండ గోళమంత
కరుడుగట్టిన కాటుకకాయ యయ్యెఁ
కొఱవి దయ్యాలబలె మిణుఁగుఱులెసంగఁ
జుక్క లొయ్యొయ్యఁ మార్గము సూపుచుండె.

పీన్గుపెంటల కటునిటు పెనఁగులాడి
నక్క లొకచోట గుమిగూడి దిక్కు లద్రువ
నూళ పెట్టుచు నున్నవీ కాళరాత్రి
నెట్టు లుంటివో ! యిచ్చోట నెఱిఁగియెఱిఁగి

యోగసమాధిలో మునిఁగియుండి పరాత్పరుఁ జూచుచున్న యీ
రాగవిదూరుఁ డెవ్వఁడో? పరాకుగ నీతనిఁ బల్కరించితిన్
భోగియుఁ ద్యాగియున్ బరమపూజ్యుఁడు నైన వేమనార్యుఁడా?
ఆగెదఁ గొంతసేపు మనసారఁ దదీయ దిదృక్షు నారయన్.

విన్న నెపు మల్లెపందిటఁ జెన్నుమిగులు
పిన్నమొగ్గలు కగ్గని పెద్దమొగ్గ
లనఁగ నక్షత్రములు లెక్క కలవిగాక
మిన్కుమిన్కని మినుచక్కి మెఱయుచుండె.

హృద్యత్కృత్యుఁడు సృష్టికర్త రజతాద్రిం జేరి గంగాపగన్
సద్యశ్శ్రీ నలరారుదానిగని పెల్చన్ గాలయంత్రాన ద
ద్విద్యుత్తున్ గొనివచ్చి నేడు పొలయన్ విన్వీధి వెల్గించెనా
విద్యుద్దీప శిఖావితానముగ నొప్పన్ దారకానీకముల్

అబ్జకిరణాలు భక్షించి యాకసమున
స్వేచ్ఛఁ దిరుగు చకోరమ్ము లెడలవిడుచు
రెట్టలోయన 'జెకుముకి' కొట్టినట్టు
లుల్క లందంద గాలిలో నురలఁజొచ్చె

ఉడుతచేఁ గొంత చవిచూడఁబడిన లేఁత
చిలుకముకు మావిపండునాఁ గళలుచిందు
నర్ధచంద్రుఁడు దోఁచి తెల్లైనపిదప
నల్లవాఱిన జగమెల్లఁ దెల్లవాఱె.

దివిని సుధ ద్రావుచుండిన దేవవిభుని
చేయి జాఱుటచే రెండు చెక్కలగుచుఁ
బగిలిపోయిన పింగాణి పళ్లెమనఁగ
మింట జాబిల్లి సగమయ్యు మెఱయుచుండె.

హరిపదమ్మను నిర్మల సరసునందుఁ
దెల్లఁ దామరలనఁ జుక్కలెల్లఁ దనరె
నొడ్డునందోఁచి మఱియొక యొడ్డుజేరు
రాజహంసము నా నలరారె రాజు,

గగనమను నల్లబల్లపైఁ గాలగురుఁడు
సగము భూగోళపటమును సరిగగీచి
మిట్టపల్లములను గుర్తుపెట్టె ననఁగఁ
దెలుపు శశియందు హెచ్చుతగ్గులుగఁ దోఁచె.

ఉదయ మొడసేయు కష్టిలో నుదకమాడి
విష్ణుపదమంటి యీశు సేవించి యతఁడు
లలిత తారాయుతుండయి కలికె ననఁగఁ
బీచుమబ్బుల తెరల దోఁబూచులాడె.

ముదురుతమంబులో నణఁగిపోయిన లోకము నుద్ధరింపఁగా నొదవెను రాజు, రాజకళ యుట్టిపడన్ సమతత్త్వశీలుఁడై సతతము సర్వజీవులను శాంతరసమ్మునన ముంచి తేల్చుచున్ హృదయము కందిపోనడచె నిట్టివె సద్గుణరాజధర్మముల్.

మేడపై పూలపాన్పున మెఱయుచున్న
లచ్చిగల యింతి కేసుఖ మిచ్చినాఁడొ ?
నేలపై నెత్తికొంగున నిదుర గూరు
బిచ్చగత్తెకు నాహాయి నిచ్చినాఁడు.

జనకుఁడు రత్నాకరుఁడని
తన పేరు సుధాకరుఁ డని తగ వెఱఁగి బుధుల్
మనువు మని యాశ్రయించినఁ
దనువునఁ గల యమృత మతఁడు దానము సేయున్

భవుని తల మల్లెచెండు- దేవతలపండు-
కాలపురుషుని కన్ను- పాల్కడలి జున్ను-
కలువ చక్కిలిగింత- దొంగలకుఁ జింత-
అందచందాలసీమ- మాచందమామ.

ఆత్మ మదనాగ్నిఁ జల్లార్పఁడని తలంచి
ఈ కళానిధిఁ జూచి సహింపలేక
విరహిణుల్ తిట్టి మెటికల విఱుతురౌర !
సర్వజన పూజ్యుఁడగు వాఁడు జగతి లేఁడు .

చంద్ర! నిన్నవలోకించు సమయమందు
'వరదగుడి' వన్నెచిన్నెల వంకఁజూడ
ఎంత సంతస మబ్బునో యంతకంటె
నధికతరమైన సంతోష మావహిల్లు.

ఇనుప గజ్జెల తల్లి వసించు గృహము
రక్తి జెడియుండుఁ జీకటి రాత్రివోలెఁ
పద్మ దయతోఁ గటాక్షించు వాని గీము
రమ్యముగ నుండు వెన్నెల రాత్రివోలె.

దూది గుట్టలు గాలిలోఁ దూలిపోవు
చున్న విధమునఁ గన్పడుచున్న వచ్చ
మబ్బుతునుకలు తనశక్తి మాసిపోవ
సృష్టిలో దేనిగతియైన నిట్టిద కద!

సమావేశము

బ్రహ్మమును జూచి లోకుల భ్రాంతిఁ జూచి
పలుకుచున్నాఁడు కమ్మని పద్యములను
తపసితో మాటలాడఁగాఁ దగినవేళ
ఇదియ గావున నే సమీపింతు నింక.

వేమన యోగీశ్వరు లా
స్వామీ! పొరపాటు తప్పు, క్షమియింపుఁడు మీ
కోమల దేహము పసచెడ
నేమీ? గుర్తింపఁజాల కే నిట్లంటిన్.

బంగరు పూవుటూయెల సింహాసన మూఁగుచు నున్నవాఁడు రా
జ్యాంగనఁ గూడి వేడ్కమెయి నచ్చట నీదు సహోదరుండు; త
త్సంగతి కేమి? నీ విట శ్మశానభయానకవీథిఁ జిత్కళా
రంగము నేలుచుంటి వవురా? యనుజన్మల భేద మిట్టిదా?

అధికార గర్వ మెఱుఁగఁడు
బుధులన్నం బ్రాణమిచ్చుఁ బురజనులను సత్
పథమున నడపం జూచును
బెద వేమన సాటి నృపులు పృథివిం గలరే?

తెలుఁగుం గబ్బములన్ రచించి శుభ సందేశంబు లాంధ్రావనిం
జెలఁగం జేయుచు రాజ్యపాలనమునం జేదోడువాదోడుగా
మెలఁగంజాలెడి తమ్ముఁ గుఱ్ఱవని నమ్మింగాని యీ రీతిగా
నిలభోగంబులఁ ద్రోసిపుత్త్రువని భావింపఁడు తా నాత్మలో.

నీతిపునీత 'విశ్వద' మణీమయసౌధ వితర్ది నుండి యుం
జేతము నీపయి న్నిలిపి చింతిలు చున్నటు లున్న దింతకున్
లేఁత గులాబిపూవుల బలెన్ జిగి గూరెడు మేల్మి బుగ్గలన్
ద్యోతక మయ్యె మౌక్తికము లోయన జాఱెన యశ్రుబింవుల్.

ఎంచి వివెంచి చెప్దుమున కేడ్చి తపించి విపంచి మీటిన
ట్లెంచుక సంచలించి నినదించు గళమ్మున మూఁగరాగ మొ
క్కించుక రేఁగి రేలఁ దమకించి యొడల్ చెమరింప నీకునై
కాంచన కేతకీకుసుమగాత్రి బయళ్ళను గాఁగిలించెడున్.

ఆమని లేఁ జివుళ్ళు దిని హాయిగఁ గోయిల కూయుచుండఁగాఁ
బ్రేమ సుధాస్రవంతి మురిపించెడి భావతరంగలోలమౌ
కోమల సౌఖ్యనాకపయిఁ గోమలి, నీవు రసైకలోలురై
ఏమనుకొంటిరో తిరిగి యేకైయఁ బాసి చరించుచుంటిరో.

ప్రణయ మానసమున రాజహంసల భంగి
నీఁదు లాడి నట్టి దృశ్యమిప్పుఁ
డాకె కింక మఱపు రాక చీకాకున
గుందుచున్న దురక డెందమందు.

సహజసౌందర్య సౌహార్ద్ర సామరస్య
మహిత నాయికా నాయకాత్మజ విలాస
సుది రసాయన సమ్మేళ మగును, గాని
భౌతికపు మిశ్రమముగాదు త్వరగ పడిగ.

చందనచర్చలం గులుకు సాని మొగమ్ము కళావిహీనమై
కందిన దందుకై ముఖముఖమ్ములు సూచికొనందొడంగి రం
దంద చెలుల్ పటీరజల మాకెపయిన్ జిలికించుచుండి రా
కొందల మేమిచెప్ప, నినుగూర్చి తపింపని తావులే దటన్

ఖండ శర్కర నోటినిండఁ గ్రుక్కెడ నీక
పలుకవే యొకమాఱు చిలుక నీవు
బంగారు గజ్జెలు పాదాలఁ జుట్టిచ
నృత్యమ్ము సేయవే నెమ్మి నీవు
తియ్యని పండ్లను దినిపింతుఁ గొంగొత్త
వార్త సెప్పవె గోరువంక నీవు
కొదమ తామరతూండ్లు ముదమార నొసఁగెద
నటునిటు తిరుగవే హంస నీవు

అంచుఁ జెలులైనఁ బులుఁగుల నాడరేల
పులుఁగులైనను గవగూడి కులుకవేల
భోగవతిపాలఁ బడిన వియోగ రసము
చేతనాచేతనములందుఁ జిందె నేమొ.

తానే తావకరూప మాసపడి తోల్తన్ నిన్నుఁ బ్రేమించెనో
యా నారీమణిరూప మాసపడి నీ వాసించితో యీ మనో
వీణానిక్వాణలీనరాగకళ కీ విశ్వంబు విభ్రాంతమై
మ్రానైపోయిన దీదృశప్రణయ సామ్రాజ్యంబ దిట్లయ్యెనా ?

జవ్వనమునఁ దొలఁకు జగ్గుసిగ్గులుఁపసి
వాడనట్టి కౌమరుఁ బ్రాయమందె
ఈ వియోగజలధి నీఁదుచు లలితాంగి
పచ్చి పసుపుఁ గొమ్ము పగిదినొప్పె.

కమ్మనూనెలు, దుస్తులు, కాలిజోళ్లు
నిల్వుటద్దాలు, లేఖలు, నీరజములు
కాంచినప్పుడెల్ల నీ రూపు కనులవ్రేల
వేడినిట్టూర్పుపుచ్చు నావెలదిమిన్న.

నాఁడు విశ్వదహృద్గుహా నవ్య భవ్య
సరస భావమణీఘృణి శబలితంబు
నేఁడది వియోగ వాయుఘూర్ణిత నితాంత
ఘోరదుఃఖ రజఃపుంజ పూరితంబు

ఉడుగక నర్మగర్భ విమయోక్తి సుమాసవ మానువేళ నం
దడరి వనీవిహారమునకై రథమెక్కి గమించువేళ మీ
రడకపుఁ బ్రేమతో జలక మాడెడు వేళ మహోదయంబుగాఁ
దొడరిన యచ్ఛమోహరస తోయము లింకె విరాగకీలలన్

జన్మమునుబట్టి వేశ్య నాఁజనును గాని
దివ్యగుణముల సతులకుఁ దీసిపోదు
కాన గాంధర్వ వైవాహికమున శుద్ధి
యంచు మీ ప్రేమబంధమ్ము నెంచవచ్చు.

ఆటవెలఁది సుఖాంతైక నాటకమున
రంగమధ్యంబుననె తెఱ వ్రాలిపోయె
నీకఁ బ్రదర్శించు రూపక మెట్టిదనిన
నతి విషాదాంత నాటక మందుమయ్య.

రచ్చబండమీఁద విచ్చలవిడిఁ జేరి
తమ విచిత్ర జీవితముఁ గూర్చి
పౌరు లెంతో వింతపడి చెప్పుకొనుచుంద్రు
దైవఘటన మనుచుఁ దలఁచుచుంద్రు.

హృదయ దౌర్బల్య మిసుమంత యెఱుఁగనట్టి
నీ మహా త్యాగదీక్షకు నివ్వెఱపడి
యుష్మదాత్మీయ బంధువు లోకులెల్ల
మెచ్చుకొనుచుండ్రు నీ కీర్తి పిచ్చలింప.

మొగ్గ దొడుగునపుడు ముడుచుకొన్నను దళి
వచ్చి పూవు సరిగ విచ్చునేని
బొద్దుదిరుగు మరక పొద్దునే చూడదా?
విశ్వవినుతచర్య! వేమనార్య!

ఈషణాత్రయంబు నీసడించిన నీవు
గణిక పలుకులెల్లు గణనసేతు?
కడలి దాఁటునతఁడు కాల్వకు లోఁగునా?
విశ్వవినుతచర్య, వేమనార్య!

కతిపయదినంబు లీరీతిఁ గడచినంత
నామెయు న్నీదు మార్గంబు ననుసరించుఁ
గామ తత్త్వంబు నిస్తుల ప్రేమతత్త్వ
మైక్యమై ముక్తినిధిఁ జూఱలాడకున్నె?

ఎపుడు వెలయాలితో స్నేహ మొసఁగియున్న
నన్నగారన్న భక్తి నీకగ్గలంబు
కాన, నొకనాఁ డతండెదురైన యంతఁ
దలుపు చాటునఁ బిల్లినై దాఁగుచుందు.

మెఱపుఁదీగఁనుబోని నెమ్మోనుగల్గు
వారకాంత నొకింతలో వదలివైచి
అంతకంటె మహానంద మలవరించు
ముక్తికాంతను జేపట్టి మురిసితీవు.

ఆకాంతను నీ కాంతను
నేకమ్మొనరించి కులుక నేరికిఁ దరహా
లోకాతిశాయివిగదా!
నాకము నరకంబు గలిపినాఁడవు వేమా!

పశ్చాత్తాప విదగ్ధ పాపపటల ప్రాదుర్భవ చ్ఛిద్రమా
నిశ్చింత ప్రతిభా విభాసుర మిళన్నిస్తంద్ర యోగక్రియన్
దుశ్చారిత్ర తమః ప్రభాకరుఁడవై దోతెంచు నిన్నెంతయున్
సాశ్చర్యోద్ధతిఁ జూచు రాజ్ఞిఋణ మార్యా! తీర్తువా! జన్మలో

ఆ నరసాంబ మీ వదిన యద్భుత వత్సలతా ప్రపూర్ణయై
కానక కన్నసంతుబలెఁ గాఁచెను ముద్దు మిఱందివంచు నాఁ
డా నలినాక్షి నీవొక మహాత్ముఁడ వౌదని నమ్మెనేమొ! నీ
పూనిక కద్దుసెప్ప దది పూర్ణముగా ఫలియించె వేమనా!

సారసనేత్రువంటి పతి సారసమిత్రునివంటి పుత్రులున్
సారసజాతవంటి సుత సారసవైరునివంటి కీర్తియున్
సారససన్నిభంబయిన సద్హృదయంబును గల్గ నామె సం
సారము స్వర్గతుల్యమయి సజ్జన సన్నుతి గాంచుట బ్రిమే?

పెట్టెడువేళఁ దల్లివలెఁ బ్రేమను జూపెడివేళ భార్య నా
గుట్టును విప్పిచెప్పు తఱిఁ గూరిమి మంత్రివోలె నోర్పుతో
నెట్టన సేవసేయునెడ నేర్పుగఁ జేసెడి దాసియట్ల యా
పట్టపురాణి భర్తృ పదపద్మములన్ భజియించు నెప్పుడున్.

ఓసీ! సోదరుఁడిట్టు లయ్యెనని రాజోత్తంసుఁ డల్లాడఁగా
ఆసాధ్వీతిలకంబు తావకభవిష్యన్మాహాత్మ్య మూహించుచున్
మీసన్న్యాస మనన్యసాధ్యమని స్వామీ! భర్తతోఁ ద్వద్రసా
భాసానంద విలాసిభావములఁ దెల్పన్ ఱేఁడు శాంతింపఁడా!

అడిగినదెద్ది కాదనఁడు తండ్రివిధాన
దయఁ జూచుననియెడి తరుణి యొకతె
మంతనంబున నైన మనసిచ్చిమాటాడు
మఱపురాఁడని పల్కు మగువ యొకతె
కలవారి బిడ్డనన్ గర్వ మించుక లేక
చనవిచ్చు ననుచుండుఁ జాన యొకతె
పెఱవారి కష్టముల్ విని సహింపఁగ లేఁడు
కడు జాలికలఁడనుఁ గలికి యొకతె

ఒక్క వేశ్యావిలోలత దక్కఁ బెక్కు
సుగుణముల కిక్కయని చాటు సుదతి యొకతె
ఇట్లు పరిచారికలు తమ యిచ్చకొలఁదిఁ
బలుకుచుందురు కూరిమి మొలకలెత్త

ఏ తల్లి గన్నదో నిను
నీ తీరున మోక్షరాజ్య మేలుటకొఱకై
ఆ తల్లి కాన్పె కాన్పని
చేతోముదమొదవ నిజము సెప్పెదనార్యా !

తలపోత

ఆ పరాశర బాదరాయణ మరీచి
వాలఖిల్యత్షు పాదాత్రి వామదేవ
నారద వసిష్ఠ సనకసనందనాది
ఋషులు పోయిన త్రోవ లీ దృశములన్న!

పాపభూయిష్ఠమైన ప్రపంచమందు
నిజము, కల్లగఁ గల్లయే నిజముగాను
కానఁబడుచుండు దాని వైఖరు లెఱింగి
తప్పుకొనుచుండ్రు నీవంటి తత్వవిదులు.

ఆరత్నావసథమ్ము లా వనము లా హా స్త్యశ్వశాలాదు లా
నీ రేజాకరవాసిహంసతతు లా నిర్ణద్రభోగమ్ము లా
శ్రీరమ్యోపలవేదు లా చెలువ లా శ్రీగంధచర్చాదు లీ
వే రీతిఁ విడనాడి వచ్చితివి స్వామీ! విశ్వసన్యాసివై

తతహంసతూలికా తల్పంబులా లేవు
సొదలాఱఁ దోఁచు బూడిదలుగాని
ద్యుతిమీఱివెల్గు విద్యుద్దీపములు లేవు
క్రాలు పెన్గాఱవి దయ్యాలుగాని

వందిమాగధ భట్ట వైతాళికులు లేరు
కాకఘూక సృగాలకములుగాని
చంద్రకాంతోప లాస్థానసీమలు గావు
పాలుపేయు రక్కసపొదలుగాని

వెఱచి పనిసేయువచ్చు సేవికలుగారు
ఎముక "లేద్చుక" తిను పిశాచములుగాని
సమ్మతింప విభూతి తత్త్వమ్ముగాదు
మృత్యుదేవత కోఱల మెఱపుగాని .

కొమ్మకుఁ గొమ్మ రాచుకొని ఘోరదవాగ్ని జనించి కాల్చు వృక్షమ్ముల, రోగరూపమున స్వైరవిహారముసల్పు మృత్యువే యుమ్మగ దుఃఖదూనమగు నీ జగమందె సుఖంబు గల్గునే కుమ్మరి యావమందెవరు కోరిన నిత్తడి పాత్రలుండునే.

ఒకచోటఁ జిక్కని యుడుకునెత్తురు గ్రాఁగ
భర్తృవియోగాగ్ని బగబగమను
ఒకక్రేవ నాశాలతోన్మూలహేతువై
పుత్రశోకాగ్ని క్రొంబొంగలుచిమ్మ
ఒక వంక వాత్సల్య వికల సాధనమయి
పితృ కాష్ఠవహ్ని విభీతి గొలుపు
ఒక దెస హృదయదారక ఘోరదృశ్యమై
మిత్ర దుఃఖజ్వాల మింటి కెగయు

ఒక్కచక్కి మధ్యమలోక ముద్ధరించు
కలము, కత్తి, కిన్నర, కుంచె లలవిగావి
మంటలోఁబడి మలమల మాడుచుండఁ
గళలు కన్నీటితో జలాంజలు లొసంగు.

ఈ చితాభస్మ వేదిక నీశుఁ డెక్కి
తాండవ మొనర్చు నుగ్రభూతములతోడ
ఈశ శబ్దార్హుఁడవుగాన నీవుగూడ
నిట విహారమ్ము సేయుదువే మహాత్మ!

ఔపనిషద వివేకానందగరిమచే
    మన ఉద్ధతి మఱింత మాఱెనేమొ?
వస్తుతత్వజ్ఞాన వైశిష్ట్యమునఁ జేసి
    అద్వైతసిద్ధాంత మంటెనేమొ!
జనన మరణ దుఃఖ సంభావనం జేసి
    అచలయోగరహస్య మబ్బెనేమొ?
విమలబోధామృత వీచికారుచిరమై
    కవితాస్రవంతి గ్రిక్కదలెనేమొ?

కుండలిని జిక్కఁబట్టి లోఁగొన్న కతన
సృష్టి స్థలు స్వాధీన మయ్యెనేమొ?
పసుపు చల్లఁగ నినువంటి ఘనునిగన్న
ఆంధ్రమాత కహర్నిశ మంజలింతు

మానసికతత్త్వ పరిణామ మార్గ మరసి
నిశ్చల సమాధినిష్ఠలో నిలిచియుండి
సచ్చిదానందమయుఁడు కాఁజాలినట్టి
యోగికంటె వినిర్మల భోగియెవఁడు ?

ప్రణవ పుంస్కోకిలధ్వని వినెడు చెవికి
ప్రణయ కాకారమ్ము లేపాటి తనువు
అమృతభాండమ్ము లభియించినంత నెవఁడు
కల్లుకుండిక నాశింపఁ గలఁడు చెపుమ ?

భక్త కబీరుఁ డిట్టులె స్వభావ విరుద్ధముగాని తీరులన్
శక్తికొలంది సంఘ మది సంస్కరణం బొనరింప గేయముల్
రక్తి రచించి ముక్తికి సరాసరి బాటలు దిద్దె నీక్రియల్
ప్రాక్తన పుణ్యకర్మ పరిపాకమునన్ లభియించుఁ బుణ్యుఁడా?

పండితులు వానిఁ బిలిపించి పరిహసింపఁ
దలఁచి వేదాంత చర్చకుఁ దలపడు మన
అవ్యయుని గన్నమాకు విన్నట్టి మీకు
ఏటిచర్చల టని "ఓలాయించె" నంట.

రామ రహీము లిర్వురు పరాత్పరు లంచు సమన్వయించుచో
నామవిభేద భావములు నాశనమౌనని దీక్షఁబూని ని
ష్కామకళన్ రమారమణ గానసుధన్ జవిచూపె నాతఁడో
స్వామి ! జనానురాగయుత సత్యపథంబున నీకు నుద్దిమై.

ప్రకృతి మధుకలశంబుగాఁ బరిగణించి
తద్రసాస్వాదనానంద తత్త్వకలిత
మానసుండయి యద్వైత మార్గపరసె
ఉమరుఖయ్యా మతండొక యమరజీవి

మనము మంచి సేయ మనకు మంచియొనర్చుఁ
జెడు గొనర్పఁ దుదకు జెట్టసేయుఁ
గాన దైవమందుగల గొప్పతనమేది
అనుచుఁ బృచ్ఛసేయు నతఁడు మనల.

జంతుబలి తీవ్రముగ సాఁగు సమయమందు
అద్ది సరిదిద్ది సిద్ధార్థుఁ డవతరించె
హెచ్చు లొచ్చుల వైషమ్య మెచ్చినంత
నీవు జన్మించి నాఁడవు నిజముదెలుప

చిన్నా! అన్నులమిన్న కన్నుగవ మూసెన్—చిన్ని బిడ్డండునున్
మున్నే నిద్దుర దోఁగియుండె—నిది యేపో? దాటిపోవిలు.—నీ
కన్నన్ సాయ మొవండొనర్చ నిపుడీ గాఢాంధకారమ [illegible]
దన్నా! వాహముఁ డెమ్ముపోవలయు—మోక్షానందముంబొందఁగన్

ఈ లోకంబున నింతకాలమిటు జీవింపన్ యథార్థంబదో
జాలంబేదో యెఱుంగఁజాల మనసే సందిగ్ధ వారాన్నిధిన్
గూలందేలెడి మార్గమేది? యిక సంకోచింపకే మాని పా
దాలన్ బ్రాలెద కానకేగి పరమాత్మన్నేన దర్శింపఁగన్

అంచు శుద్ధాంతమట వీడి యరిగి యరిగి
తత్త్వవార్ధిఁ బదింబది దఱచి తఱచి
అనుభవామృత బోధ నోలార్చినట్టి
బుద్ధభగవాను నీకోడఁ బోల్చుకొందు.

ఎవని జీవితయాత్రలో నెచటనేనిఁ
కంచు కాగడాల్బూని గాలించి యొక్క
మచ్చఁ గనలేము ? అట్టి సన్మార్గుఁడైన
బుద్ధభగవానునకు సదా మ్రొక్కువాఁడ.

ఎట్టిధర్మము నతఁడు స్థాపింపకున్న
శౌరికిది తొమ్మిదవ యవతార మనుచు
వాకొనఁగఁ జెల్లు నానాఁటి వక్తలకును
దిగ్దిగంతర పూజలఁ దేర్చువారె ?

రవికిరణాలలో రంగు లెవ్వఁడు దిద్దు
పూలలో మధువింత పోయు నెవఁడు
అంభోధి సుతు నెవ్వఁ డమృతహస్తుని జేయు
గర్భస్థ శిశువులఁ గాఁచు నెవఁడు ?
అవని నాకర్షణ యంత్ర మెవ్వఁడు నిల్పు
నాకసమ్మునఁ జుక్కలదుకు నెవఁడు
ఎద గడియారంబు లెవ్వ డాడించును ?
నీటిలో విద్యుత్తు నిలుపు నెవఁడు ?

దృష్టిలోఁ బ్రేమరసముఁ జొప్పించు నెవఁడు
సృష్టివైవిధ్యమును విప్పిచెప్పు నెవ్వఁ
డట్టి పరమాత్మ రూపు నీ వనవరతము
కనులఁ గట్ట వచింతువు కవివతంస !

కమ్మని కవితారస మెగఁ
జిమ్మెడి నీ వాక్కులెన్న జీవకళలతోఁ
గ్రొమ్మెఱుఁగు లీని హృద్దివ
మిమ్ముగ వెలుఁగొందఁ జేయుటెవ రెఱుఁగరయా!

నిన్ను కవీంద్రుగాఁ బరిగణింపరు ధూర్తులు దానికింతయున్
జిన్నతనంబు రాదు రససిద్ధుఁడ వీ వపురూప భావనా
భ్యున్నత నీ ప్రపంచమున కొదువు లేదు మహాకవీ ! నినున్
మన్నన సేయు వారు పదిమంది జగంబున నున్నఁ జాలదే ?

కోరినయంత కాంచనము కొల్లలుగా లభియించునింట నే
కారణజన్ముఁ డెవ్వఁడును గక్కినకూటికి నాససేయునా ?
నీ రసవాదముం దెలియ నేరక కేవలబాహ్యదృష్టితో
నీరసవాదమున్ సలుప నీకుఁ గళంకము రాదు వాక్పతీ !

ఎన్నఁటికైన లోకము గ్రహింపదె సత్యము, నాఁడు నీ గుణా
భ్యున్నతి దిగ్దిగంత విజయోత్సవజాత యశోవిశాలమై
మన్ననలందుకోఁ గల దనూనమశక్తియుతుండవైన నీ
కున్నది పాదపూజ జగమొక్కటెఁ గాదిఁక ముజ్జగంబులన్.

ఎఱుఁగక మాటలాడిన సహింతురు పెద్దలు శాంతచిత్తులై
యెఱిఁగి వచించినన్ విన సహింపరు చిన్నలు క్రోధదృష్టులై
యెఱిఁగి యెఱుంగనట్లు నటియింతురు కొందఱు హీనబుద్ధులై
వెఱవక సత్యవాక్కు వినిపింతురు మహాత్ములు ధర్మబద్ధులై.

గాలిని మూటగట్టి యొక కావ్యజగత్తు సృజించి యిచ్చు ధీ
శాలురు సత్కవీంద్రులు ప్రసాదము లేక కృశించుచుండ మా
రుమూలలఁ బాఁతిపెట్టుదురు ముల్లెను లోభులదేమి లాభమో
కాలము గాలమా కవికిఁ గారణజన్ముల కర్మలేశమా?

వేదాతీతుఁడు వేమనన్న పలుకే విశ్వంబునన్ వ్యాప్తమై
మోదంబున్ సమకూర్చుసూక్తి కుసుమామోదమ్ము నిక్షిప్తమై
వేదస్తుత్యమగున్ హృదీయ మహిమావేశమ్ముతోఁ, ద్వత్కథా
నాదబ్రహ్మసుఖానురాగమున నానందింతురు దివ్యాంగనల్.

భావనాశక్తి పరిణతి పడయకున్న
నెంత వ్రాసిన నతుకుల బొంతె యగును
ఆ రచన ముద్దు గొల్ప దం దతుకు లగుచు
బసని రేకుల నిర్గంధ కుసుమమట్లు

"సర్వం బ్రహ్మమయ మిదం జగ" త్తనెడువాచారూఢి సత్యంబు 'మీ
గర్వాలాపము లేల? మానుఁ' డని వక్కాణించి తీ వందుచే
నిర్వాణామృత మాన నొల్లక నిరున్ నిందితు రేమందుమా
సర్వేశుండు భవత్కవిత్వమును విశ్వస్థాయి గావింపఁడే?

"ఎవ్వ రేమనుకొన్న నాకేమి కొఱవ?"
అన్న శ్రీనాథకవి నుడు లవహసించి
అట్టి వానికె నామాలు పెట్టి రనఁగ
నితకులం గూర్చి పలుకుట కేమి వింత.

సదయా! శాశ్వత విశ్వశాంతికి నీ సందేశ సూర్యప్రభన్
హృదయాంభోజము విచ్చెఁ దన్మధురసశ్రీలోలురౌ సాధులీఁ
దుదరీలౌకిక తత్త్వవారినిధి నిర్ధూతాఘరాగాంధులై
మది నైర్మల్యము నొంద సంతతము బ్రహ్మానందముం బొందఁగన్

దురహంకార పిశాచ తాండవధృతిన్ దూలించి మేలెంచి ఓ
కరుణా సాగర! విప్లవాత్మక కవీ! కైవల్యముం జూపుచున్
స్థిరబోధైక రసామృతమ్మొసఁగుచున్ దేశాటనం బీవొన
ర్చ రహిం గాంచఁగ నాది శంకరుల తీరున్ జ్ఞప్తికిం దెచ్చెడిన్.

మత మొక మత్తుమందువలె మారణయంత్రమువోలె మాఱెనా
గతిచెడి దేశమెల్ల నరకంబునఁ గూలినభంగిఁ దోఁచు నా
మత మమృతంబునాఁదనర మానవలోకమె దేవలోకమై
కుతుకము గూర్చుఁ గాన మతగోష్ఠి విమర్శన సేయుదే కవీ!

ఎండయో యుండరు నినువలె
సందేహము దక్క నిజము చాటెడు వారల్
నిందన మానందన, మభి
వందనములు స్వీకరించు వాడవు యోగీ!

తాటియాఁకు గంటమ్ము చేఁదాల్పలేదు
మనసులో నూహలెసఁగిన మాత్రముననె
ఉపమ లలరారి సహజలోకోక్తు లెసఁగఁ
బలుకుచుందువు మృదువైన పద్య ఫణితి.

అరటి పండు నొలిచి యఱచేతఁ బెట్టిన
రీతి నెసఁగు నీదు నీతు లెల్ల
ననుభవింప లేసి యధమున కెవ్విధి
నచల సౌఖ్య మబ్బునయ్య వేమ!

శివకరమగు సత్యంబున
భవబంధవినాశహేతు భావయుతముగాఁ
గవనము సెప్పఁగలాఁడే
కవియనఁగాఁబరగు నన్యకవియుం గవియే?

రాజాధి రాజులు రాలిపోయిరి గాని
కవుల కీర్తికిఁ జావు గలిగె నయ్య!
దివ్యసౌధము లెల్ల దిబ్బలైనవి గాని
గ్రంధశక్తికి లోటు గదిరెనయ్య!
మతము లెన్నెన్నియో మాయమైనవి గాని
పాప పుణ్య విమర్శ వాసెనయ్య
వేషభాషాదులు భేదిల్లినవి గాని
జాతీయ భావముల్ సడలె నయ్య?

సకలలోక పదార్థ విజ్ఞాన శాస్త్ర
మెన్ని యో మార్పులకు బొందుచున్నదైన
సృష్టి కాధారభూతుఁడై చెలఁగు నట్టి
పరమ శివులీల మనకంటఁ బడునటయ్య

ఆకాశమున నైన నవకాశము ఘటించి
కనకంపు మేడలు గట్టువాఁడు
భూలోక మెల్లెడ గాలించి నిజ మెంచి
మించి వాగ్భేరి మ్రోయించు వాఁడు
వసుధ వ్రయ్య లోనక్కి పాతాళమునఁ జొచ్చి
ఫణిపతి మణులు చేపట్టు వాఁడు
ఈరేడు జగముల కేకాంతముగ నూఁగ
వేడ్కమై నూయేల వేయు వాఁడు

బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వర ప్రాభవములఁ
జలన చిత్రాలవలెఁ జూపఁజాలు వాఁడు
చెలఁగి సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి సేయు వాఁడు
జ్ఞానికి సహోదరుఁడు మహాకవివరుండు.

జ్ఞాని యను వాఁడు మూఁడు లోకముల యందు
దుర్లభుం డని పెద్దలందురు కవీంద్ర !
పరమ హంసవు నీ సూక్తి పథ మెఱింగి
వసుధ లేడండ్రు వేమన వంటి యోగి.

బ్రహ్మమును బోలు గురుఁడును, భక్తుఁడైన
సిద్ధయను బోలు శిష్యుండు సిద్ధుఁడైన
వేమనను బోలు యోగి యే పృథ్వియందుఁ
బుట్టుచుందురో యదె పుణ్యభూమి సుండి.

ఓకవీ! నీదు పద్దియ మొక్కమాఱు
మనసు దీఱఁగఁ జక్కఁగా వినిన నరుఁడు
మరల జన్మములో దాని మఱచి పోక
సమయ మబ్బినఁ జదువును సామెతగను.

గుండు దెబ్బయైన గుఱి దప్పిపోవును
నాటు నీదునోటి మాట సరిగ
నోరుగలుగు తెలుఁగు వారెల్లరును నీదు
పద్దియములు నేర్వవచ్చు సరగ.

తిట్టినను హాస్య మొలుకం
దిట్టుటచే సుంతయైనఁ దీండ్రింపక యా
తిట్టించుకొన్నవాఁడే
గట్టిగ నవ్వోఁడు నదేమి కారణ మబ్బా!

అన్నిరసములుండి హాస్యంబులేకున్న
నదియు గొప్పలోటె యనఁగ వచ్చు
ఉప్పులేనికూర చప్పగా నుండదా?
విశ్వవినుతచర్య! వేమనార్య!

ఉన్నదున్నట్లు వ్రాయఁగా నొప్పననుచుఁ
గంకణము గట్టుకొంటివి కవివతంస !
అబ్బ ! నీ దెబ్బ కుబ్బితబ్బిబ్బులైరి
వారు వీ రననేల — ఏవారలైన.

సంస్కృతచ్ఛాయలే మాకు శరణమనుచుఁ
గైతలల్లిరి తొల్లింటి కవులు — గాని
భావదాస్యము నీ పాలఁ బడని కతనఁ
దెలుఁగు వెన్నెల బయళులఁ దిరిగితీవు.

కారణ విమర్శనాశక్తిఁ గొంతుసేసి
హృదయమునఁ దాపు దాని కర్పించి తీవు
కనుక నీకైత నెఱికులు గాడితీరుఁ
గత్తితోఁ గొట్టినట్టుల గానిపించు.

తొళిక, కళవళము, తారాడు బిత్తలి,
చాడి, సొడ్డు, దుడ్డు, సంబలమ్ము
బైసి, మంకు, కిమ్మ, బసివి యన్పదములు
కన్నడంపుఁ జెలిమి నున్న వన్న !

"వ్రాల కందని పద్యముల్ వేలసంఖ్య"
యనుచు నీచెప్పినట్టి వాక్యమును వినఁగ
నా రచించిన పద్యమ్ము లన్ని మాకు
సరిగ లభియించె నని చెప్పఁ జాలనయ్య.

కన్నడంబున నినుబోలు కవి యొకండు
కలఁడు సర్వజ్ఞుఁ డనఁగఁ — దమిళమునందు
వఱలెఁ బూర్వము "తిరువళ్ళు వరు" — తెలుంగు
నందు నుపమింపఁ దగు వార లరుదు సుమ్ము.

విశదముగ నర్థము వచింప వీలుకాని
"కూటములు" గొన్ని తావుల గోచరించె
నందు సాంకేతికములకు నందనట్టి
భావములు గూడఁ గొన్నిటఁ బరగెనయ్య!

కక్షలఁ గొందఱు తమతమ
పక్షంబుగ వ్రాసికొనిన పద్యములిందుఁ
బ్రక్షిప్తములుగ నమరుట
ఆక్షేపింపంగఁ జాలరయ్యా! నిన్నుఁ.

రసపిపాస కతన రాణించు హృదయంబు
స్వల్పదోష 'మాత్రె' సరకుగొనదు
ముండ్లతీవలందు మొగలిపూవుండిన
విడువవలయు ననెడి వెఱ్ఱిగలఁడె?

నీదు కవితాస్రవంతిలో నిఖిలభావ
జీవరత్నాల వెలుఁగులు చిందులాడ
వెలుఁగు గనలేని చీఁకటి పులుఁగులెల్లఁ
దొలఁగి పోయిన నీకేమి దొసఁగు పొసఁగు.

అలఁతి యలఁతి పలుకు-లలరెంతొ భావముల్
దిద్ది తీర్చి తెల్పితేటలందు
చిక్కయుజ్జ్వలీవు దీపైన కవివయా !
విశ్వవినుతచర్య! వేమనార్య!

కొందఱు కొండవీడనుచుఁ గొందఱు శ్రీనగమంచు గొంత సం
బంధము నెంచుచున్ గడపమండలమౌనని కొందఱాడఁగా
సందియ మెక్కడయ్యెఁ "దమ"జన్మ వసుంధర నిర్ణయింప నా
డెందము సమ్మతింపదు గడించిన గాథలఁ దృప్తిదీఱమిన్.

మఱచితిఁ గొండవీడనిన మాత్రన జ్ఞప్తికివచ్చె నిప్పుకల్
చెరగిన రెడ్డిరాజుల ప్రసిద్ధపరాక్రమ వైభవంబు వా
రలమరదక్కి చేసిన మహాకవిపూజలు, వారికై తలన్
వఱలిన యాంధ్రవాఙ్మయ సువాసన లుప్పతిలెన్ గకుప్పలన్.

వీరభద్రారెడ్డి కోరె కాశీఖండ
మంకితమంది ప్రఖ్యాతివడసె
కోమటిపోలయ వేమన, కాస్థాన
కవియాట నెఱ్ఱన గణుతికెక్కె
ఆంధ్రవాఙ్నైపుణ్య మరసి మల్లారెడ్డి
షట్చక్రవర్తుల చరితవ్రాసె
కోమటి వేమన్న వామన శ్రీనాథ
కవులకుఁ గొల్చిచ్చి గౌరవించె

"అమరుకము" నకు వ్యాఖ్యాన మతఁడె వ్రాసెఁ
గొమరగిరి వేమనరచించె నమృతమొలుకఁ
బనివడి 'వసంతరాజీయ' మనెడి నాట్య
శాస్త్ర మది తెల్గుతల్లి కాస్థానభూమి.

ఎత్తెఱఁగెవ్వఁడే కపటకృత్య మొనర్చెనొ కొండవీటిలో
నిత్తెఱి రెడ్డిపీఠులు నశించిన దుర్గముచూడ నక్కటా!
కత్తికనిండ రక్తమొగిఁ గ్రోలి యజీర్ణముచేతఁ జచ్చి యా
కత్తులబావిదయ్యమదె కన్పడుచున్నది రాక్షసాకృతిన్.

మొదట నభిరామయాభిధు మూలముననె
ఇమ్మహా బ్రహ్మవిద్య లభించెనంద్రు
ఆకృతజ్ఞత చూపుట కతనివేష
పద్యమకుటంబుగాఁ జేర్పఁబడె నఁటయ్య?

రాణి ముక్కునందు రాజిల్లు ముక్కెఱ
జంక కేల నీదు సాని గోరెఁ
గోరెఁ బో యదేటి కోరిక యనకుండ
నామె చెంత కెట్టు లరిగి తయ్య!

అడిగినవేళ యెట్టిదో మహాసతి యాయమ దాని నెంతగా
నెడదఁ దలంచెనో "యటులె యిత్తును నావచియించురీతిగా
నుడుగక నల్పు" మంచుఁ జెవినూఁదిన గొప్పరహస్యమే మొయా
తొడవును వేశ్యకిచ్చు తఱిఁ దోఁచిన నూత్నవిరాగమెట్టిదో.

మలమూత్రాస్థివసాస్రమాంసమద చర్మస్నాయు నిర్మాణమీ
లలనాదేహము మోహసంజనకమా లాలిత్యమా నిత్యమా?
కలి మాయంబడి కొట్టుకొంటి ననుచున్ జ్ఞానార్థివై వేశ్యతో
"కలికీ! నీకును నాకుఁదీఱె ఋణమింకన్ వీడు" మంచాడుమన్

దీనత్వమ్మొక రూపుదాల్చినటు లందే నిల్చి సాలోచనా
ధ్యానమ్మొక్క క్షణమ్మొనర్ప నపుడంతర్వాణి యేమన్నదో
కానీ, కన్నుల నీరు నింపుకొని యాగామిల్ వితర్కింపకే
రాణిన్ మానసదృష్టిఁ గాంచి పరమార్థ(శ్రీ) విలాసార్థివై.

వడివడి నేగి యా వదిన పాదములం బడి మోక్షదాయినీ!
విడువను నీపదమ్ము లిఁక వేఁడెద నేఁ దరియించు మార్గమున్
నొడువు ఫలించునోములవి నోఁచినవన్నియు నన్ననల్లనం
దడవుచు ముంగురుల్ సతి సుధామధురంబుగఁ బల్కెనీక్రియన్

ఏదీ నేఁ దరియించు మార్గమని నీవిట్లిప్డు ప్రశ్నింపఁగా
మోదంబయ్యెను నాకు - జెప్పునది యామోదంబుగా విన్నచో
ఖేదంబుండదు నీకు - రాగలఁడు యోగిశ్రేష్ఠుఁ డాచార్యుఁడా
సాధూత్తంసముఁ గొల్చి దివ్యపథమున్ సాధింపుమో వేమనా!

ఏ నిమిత్తమాత్ర ననుచు భావింతు వేనిఁ
గాల మన్నింటి సరిదిద్దఁ జాలునయ్య
అంచు నిన్నుద్ధరించి సేవించినట్టి
భరతనారీవతంసమా వరసమాంబ.

ఔర ! దుర్గంధభూయిష్ఠమైన చర్మ
భస్త్రి కొఱకెంత వ్యామోహ పడితి ననుచుఁ
గంపలోఁ బడ్డ కాకివై క్రాలువేళ
దారి దొరకెను శివయోగి దాపుఁ జేర.

శివయోగికి శిష్యుఁడవై
భవసాగరమీఁది సిద్ధిపడసిన నీ యీ
శివయోగామృత సంభృత
కవితాగానం బొసంగుఁ గైవల్యమ్మున్.

నివురుఁ గప్పిన నిప్పునా నెగడునట్టి
మానసిక శక్తులన్నింటి మసి దొలంగ
దివ్య విజ్ఞాన దీపిక తేజరిలుట
సకల ధర్మంబులకు నిది చరమసిద్ధి

గురురూపంబున వచ్చి యీశ్వరుఁడె నీకున్ బోధగావించెనా ?
పరమార్థంబది గాకయున్న నెటులిబ్బంగిన్ మనోసిద్ధియున్
సురసామ్రాజ్యము నేలుచుంటివి కవీ! శోభాయమానంబుగా
వెలుఁగా నీమహిమంబు నెన్నఁ దరమే వేనోళ్ళ శేషాహికిన్

తీయని కోర్కులం దనివి తీరక యూరక వట్టి లొట్టలన్
వేయుచుఁ గాలముం గడపి వృద్ధుఁడవై సుకృతం బదేమియున్
జేయఁగఁ జాలనైతినని చింతిలినన్ ఫలమేమి ? నీవలెం
జేయు మహామహుండు రససిద్ధుఁడు సిద్ధపథానువర్తియై.

గురుతర రాజ్యభారమునఁ గ్రుంగి కృశించి నశించిపోవు భూ
వరులకు దక్కునే ప్రణవ భావమణీ రమణీయ సౌధ భా
సుర రమణీమణి ప్రణయ సూత్రము? నూటికిఁ గోటికెవ్వఁడో
పురుషవరేణ్యుఁడై పుడమిఁ బుట్టుఁ దరించి తరింపఁ జేయఁగా

రాజులు రాజ్యభోగముల రాజిలుచో యువరాజు లెంతయో
తేజము మీఱ సౌఖ్యములఁదేలుచు బాహ్యవిమోహవాహినిన్
రాజిలుచుంద్రు గాని యిటు రమ్యపదార్థములందుఁ బూర్తిగా
మోజుఁదొలంగఁ ద్రోసికొని ముక్తివరించెడి వారలుందురే

ఎవ్వఁడు శాశ్వతం బిచట నెవ్వని కేది స్థిరంబు. దేనిలో
నెవ్వఁడు మేలుపొందు నెది యెవ్వఁడు చెప్పగలాఁడు తాపసీ!
దివ్వె వెలుంగుచుండఁగనె దేహగృహంబున నాత్మరూప మిం
కెవ్విధి నున్నదో తెలియుటే నరజన్మకు మోక్షసిద్ధిరా!

లోకుల కృత్యముల్ మనసులోఁ దలపోసి యథార్థమెట్టులే
వాకొనఁ జెల్లదాయని యవారితలీల సమాయికత్వమున్
జీఁకటి బాపి జ్ఞానకళ సృష్టియొనర్చిన ధాతవే నమో
వాకములయ్య నీకు జనవందిత! వేమనయోగిపుంగవా!!

కొండలు పిండిసేతుమను కోవిదు లెల్లరు నీదు ముందటన్
బెండులుపోలెఁ గన్పడిరి బేలల మోసముచేయు మాటలన్
ఖండనసేయు వేళల నెగాదిగఁ జూచిరి సత్యధర్మ వా
క్పాండితి కుబ్బి భక్తిమెయి బాగుగ మ్రొక్కిరి నాఁడు నాఁటికిన్

ఇచ్చకమాడఁగోరి స్తుతియించుట నామది కింతయేనియున్
నచ్చదు నచ్చెనా గుణగణంబుల మెచ్చక మానమాన్యులన్
ముచ్చటగా నుతించి కడుమోదము వొందని వాక్కువాక్కె నీ
యచ్చపు బ్రహ్మ తత్త్వమున కంజలి పట్టెదనయ్య వేమనా!

విద్యాహీన నికృష్టలోకమిపుడీ వేదాంత విజ్ఞాన నై
వేద్యంబుం జవి చూడలేక వెలియై విశ్వాసమున్వీడి సం
పాద్యమ్మొక్క ధనమ్మయంచుఁ దలఁపం బ్రాపించునేయాస్థితుల్
సద్యస్కాల సుఖాభిలాషులకుపజ్ఞాభాగ్యమెట్లబ్బురా?

గూఢమైన విద్య గురుముఖమ్మున నేర్చి
స్వానుభవము కొఱకు శ్రమ మొనర్చి
నిన్ను నీవ తెలిసికొన్న ధన్యుఁడవన్న
విశ్వవినుతచర్య! వేమనార్య!

కోర్కెతీవలన్ని కూకటివ్రేళ్ళతోఁ
బెళ్లగింపఁబడిన యుల్లమగుట
నలలుపుట్టనట్టి జలనిధివలె నుండు
నీ మనంబు నిభృతి నిశ్చలముగ.

భోజరాజేంద్రు ముఖతేజమును గనుగొన
సంస్కృత కవిత్వమును జెప్పఁజాలిరంట
అట్టులే మిమ్ము దర్శించినంత నాకుఁ
దెనుఁగు లోకోక్తులం బల్క మనసు గలిగె.

సూక్తులు

అవధూతా! భవదీయదర్శన విశేషాహ్లాద ముగ్ధుండనై
శ్రవణానందముగా రచింతుఁ దమపేరం గొన్నిపద్యంబు లీ
భవమందింతకుమించి చేయఁగల సేవాధర్మమొండేది? నా
కవనమ్మా కృతిరూపమై సుకవితా కళ్యాణముల్ గూర్చుతన్

చీకు చింత లేని చిన్మయ సూత్రముల్
ప్రజలకెల్ల బోధ పఱుపఁ దలఁచి
వేమననఁగ యోగి వెలసె నాంధ్రావనిఁ
బూజలిడుఁడు పుణ్యపురుషులార !

ఆటవెలఁదియయ్యు నర్థమెంతేఁగల్గి
నీ మహత్త్వవలన నిజము పలికి
మోహబుద్ధివీడి మోక్షంబుఁ జూపెరా
విశ్వవినుతచర్య! వేమనార్య!

అచలవిద్య తప్ప నన్యవిద్య లవెల్ల
పొట్టకూటికొఱకుఁ బుట్టెననుచు
నొట్టుపెట్టినట్టు లుగ్గడించితివయా
విశ్వవినుతచర్య ! వేమనార్య !

ఆత్మతేజమెజిఁగి యచలుఁడవౌ నిన్ను
లోకజాలమెట్లు లోఁగదీయు
సూర్యుఁడున్నచోటఁ జొచ్చునా చీఁకటి ?
విశ్వవినుతచర్య ! వేమనార్య !

ఎఱుక లోకమెఱుఁగు నెఱుఁగదు తన్నుఁదా
జీవి తెలియలేఁడు జీవకళను
దనముఖంబు తనకుఁ గనఁబడు చుండునా ?
విశ్వవినుతచర్య ! వేమనార్య !

దిగిచకాదె లోఁతు తెలియును నీటిలోఁ
దినినయంతగాదె తెలియు రుచులు
ననుభవించు నతఁడె యచలతత్త్వ మెఱుంగు
విశ్వవినుతచర్య ! వేమనార్య !

అబ్ధివంటిది పరమాత్మయందుఁ బుట్టు
నలలవంటివి జీవాత్మ లరసిచూడు
కానసంతట నిండినవాని నీశు
లేఁ డనుటకంటె మౌర్ఖ్యము లేదు జగతి

సృష్టింపబడిన జీవుఁడు
స్రష్టను జేకొను యోగసాధనపరుఁడై
దృష్టిని భ్రూమధ్యంబున
స్పష్టముగా నిలుపవలయు శమదమరతుఁడై.

తనదు దేహంబులోపలఁ దఱచిచూడ
నాత్మరూపుఁడుగా దేవుఁడమరియుండ
బయట నెందెందొ కలఁడని పఱుగులిడుట
వెన్నయుండఁగ నేతికి వెదకినట్లు.

ఐహికానందమే పరమావధియని
యాత్మజిజ్ఞాసచే బ్రహ్మమందలేక
కనఁబడని దేవుఁడెచ్చటఁ గలఁడటంచుఁ
బలుకు దుర్మార్గులెందఱో ప్రబలినారు.

దేవుడుండఁ డొక్క దేవాలయమునందె
దేవుడుండు సకల జీవులందు
దేవుఁడున్న తనువు దేవాలయముకాదె ?
విశ్వవినుతచర్య ! వేమనార్య !

మతముపేర శోడిమనుజులఁ గ్రిందికిఁ
ద్రొక్కఁదలఁచుచుండు ద్రోహులెల్ల
దివ్యపథముఁజూపు దేవతలాదురా ?
విశ్వవినుతచర్య ! వేమనార్య !

మతము బోధించురీతి జీవితము నడుపు
మానవుండొక్కఁడైనను గానరాఁడు
మతవిరోధ పిశాచముల్ మాఱుమసల
ఘోరకృత్యాలు కొంపలఁ గూల్చుచుండు.

ఫాలభాగమందు బాగుగా వెలుగొందు
ఈశు శ్రీశు స్వప్రకాశుఁజూచి
సృష్టిమర్మమెఱుఁగు దృష్టయే వేదాంతి
విశ్వవినుతిచర్య ! వేమనార్య !

ఆసనముల వలన నారోగ్యమును బొంది
యోగమెఱిఁగి దివ్యభోగ మెఱిఁగి
హాయిచెందువాఁడె యఖిలతత్త్వజ్ఞుండు ॥విశ్వ॥

అనుభవమున జ్ఞాన మార్జించి సంసారి
ఓర్పు నేర్పులెన్నొ ఉగ్గడించు
రాజయోగిమాట రతనాలమూటరా ॥విశ్వ॥

ఇతరదేశములకు నీ దేశమునకును
మతము వేఱు దాని మహిమ వేఱు
కర్మభూమియందు మర్మముల్ పెక్కురా ॥విశ్వ॥

పొగడుచున్నవానిఁ బోషింపఁజూతురు
తప్పులెన్నువారి దరికిరారు
ఉన్నమాటయన్న నులుకెక్కువౌగదా ॥విశ్వ॥

ఆశయెంతయున్న నంతకష్టముగల్గు
తృప్తియున్న సుకము ప్రాప్తమగును
ఉప్పు దినిన కొలఁది దప్పిక పెరుగదా ? ॥విశ్వ॥

పిసినిగొట్టుచెంత పసిఁడి బొచ్చెంతున్న
ననుభవింప నేరి కనువుపడును
ఉదధిజలము త్రావ నుపయోగపడునయా ? ॥విశ్వ॥

స్వార్థరహితమైన సత్యప్రబోధక
గ్రంథమొకటిచాలు కవిరచనకు
పెక్కురాలకంటె నొక్క రత్నము మేలు ॥విశ్వ॥

ఒక్కవిద్య నొకఁడు దుత్తీర్ణుఁడయ్యు వే
రొక్కవిద్య నతఁడు మొక్కపోవు
జలముమీఁద బండ్లు సాగి పో నేర్చునా? ॥విశ్వ॥

రచ్చకెక్కువాఁడు రాజుకాఁ దగియుండె
నింటనుండువాఁడు హీనుఁడయ్యెఁ
గాసికాలమందుఁ గర్మముల్ మాఱునా ? ॥విశ్వ॥

సంధ్యవార్చెదమని చదువుచు మంత్రముల్
మనసు వాంఛలందు మసలఁ జేసి
ముక్కుపట్టుకొనిన మోక్షంబు కలుగునా ? ॥విశ్వ॥

నిలువుబొట్టుఁబెట్టెఁ జెలువుగా శ్రీహరి
యడ్డబొట్టుఁబెట్టె నబ్జజుండు
తండ్రికొడుకులకిటు తగవేల పుట్టెనో ॥విశ్వ॥

చదువులేని భార్య చదువుకొన్న మగండు
కాపురంబు నెట్లు గడుపఁ గలరు ?
ఏటికీడ్వదున్న యెద్దెండకీడ్వదా ? ||విశ్వ||

మగనిమాట కెదురు మాటాడునది యాలె
యాలుకాదు నల్ల తేలుగాని
నరునకంతకంటె నరకంబు లేదురా ||విశ్వ||

పుట్టమీఁదఁ దేలు కుట్టిన నాగన్న
మయమటంచుఁ బల్కు మనుజులెల్ల
మంచి చెడ్డలరసి మాటాడఁజూతురా ? ||విశ్వ||

కలఁత లెసఁగు నింటఁ గలిమి యెంతేనున్న
సుఖముమాట నిందుసున్న సుమ్ము
పోరులేని కూడు బొక్కెడు చాలదా ? ||విశ్వ||

తానె యధికుఁడంచుఁ దలపోసి పేదల
బుద్ధిమాలి త్రోసిపుచ్చరాదు
సింహమునకు మేలు చిట్టెల్క సేయదా ? ||విశ్వ||

ప్రకృతియందుఁ గల్గు ప్రతి జీవికి గుణంబు
జన్మమందె కొంత జననమగును
దుమ్మచెట్టుముల్లు తొలుతనే పుట్టదా ? ||విశ్వ||

ఇష్టులైనవారి దుష్టచరిత్రముల్
కప్పిపుచ్చఁ దలఁచు ఖలుఁడు, కాని
లోకమెల్లమూయు మూఁకుఁడు దొఱకునా ॥విశ్వ॥

లచ్చిగల నరుండు లక్షభోగములొందు
లేనివాఁడు పొందలేఁడు జగతి
ఈఁకలున్న పక్షి యెగురదా స్వేచ్ఛగ ॥విశ్వ॥

జగతి నెప్పుడైన జ్ఞానబలంబుచేఁ
బశుబలము జయింపఁ బడును సుమ్ము
కత్తిపోటుకంటెఁ గలముపోటెక్కుడు ॥విశ్వ॥

సంఘముద్ధరింప సజ్జనుల్ కృషిసల్పఁ
దులువతొలఁగఁ బనులు నిలువఁబోవు
సన్నికల్లు దాఁచ జరుగదా పెండిలి ? ॥విశ్వ॥

తనువు నిచ్చెఁ దనదు చనుబాలఁ బోషించె
గుణము లెఱుఁగజేసె గురుని జూపెఁ
తల్లి కంటె పూజ్యదైవ మింకెయ్యది ॥విశ్వ॥

అధిపు నండఁజేరి యల్పుఁడైనను జాల
గొప్పవాని తెఱఁగు గోచరించుఁ
దామరాకు నీరు తళతళ మెఱయదా ? ॥విశ్వ॥

ఎన్ని మహిమలున్న నెన్నిపోషించినఁ
దనువు తిరముగాదు ధరణిపైని
నీటి మీఁది బుడగ నిలుచునా చిదుగక ? ॥విశ్వ॥

పేదవారిగోడు ప్రేమతో నాలించి
యిచ్చునట్టి దాన మెట్టిదేని
వాడియున్న చేని పైఁబడు వానరా ॥విశ్వ॥

అల్పఋణము చేసి యధికుఁడు సిగ్గొందు
హీనుఁ డెంత యప్పునైన సేయు
నిండ మునిఁగినంత నూఁదునా చలిబాధ ॥విశ్వ॥

కరియుఁడైన నెదుటఁ గల మాట పల్కెడు
వాఁడు హాని సేయఁబోఁడు ప్రజకు
నఱచునట్టి కుక్క కఱచునా యెప్పుడైన ॥విశ్వ॥

స్వార్థపరుఁడు తనదు సౌఖ్య మన్వేషించుఁ
బరుల కష్టమునకు బాధబడఁడు
ఎద్దుపుండుఁ గనిన నీఁగకు జాలియా ? ॥విశ్వ॥

మగనిఁ గోసి అంకుమగని గూడిన దాని
పొత్తుఁ గోరదగునె ? చిత్తముచెడ
కుక్కముట్టుకొనిన కూటికాశింతురా ॥విశ్వ॥

క్షేత్రమెఱిఁగి విత్తు పాత్రమెఱిఁగి దాన
మనిరి పెద్దవార లది నిజంబు
జలధి వానకురియ ఫలమేమి కలదురా ? ॥విశ్వ॥

అల్పుఁ డాముపోరసి యధికుల డీకొన్న
తాను హానిఁగొందుఁటే నిజంబు
తగరు కొండకెదురు తాఁకిన చందమా ॥విశ్వ॥

కాలమెట్టిమార్పుఁ గలిగించుచుండిన
నష్టపెట్ట నెవ్వఁడర్హుఁ డగును
ఏటివఱదనావ నేరికిఁ దరమయా ? ॥విశ్వ॥

మద్యసేవకంటె మాయజూదముకంటె
దురదకంటె నోటి దురుసుకంటెఁ
జిగురుటమ్ముగూర్చు చిక్కులు పెక్కురా ॥విశ్వ॥

ద్రోహి కెంత ప్రేమతో నాదరించిన
వాని సహజగుణము వదలఁడెందుఁ
బాలుపోయఁ బాము పాయునా విసమును ? ॥విశ్వ॥

సుదతిఁ బెండ్లియాడి ముసలి కులికిన
ననుభవింప నెట్టు లర్హుఁడగును ?
దంతపటిమ తొలఁగఁ దములము సేయునా ! ॥విశ్వ॥

లోకమాన్యులైన లోకుల గుణములు
బాల్యముననె కొన్ని బయటఁ బడును
బూవు పుట్టఁగానె తావులు చిమ్మదా ? ||విశ్వ||

మందుఁడని యెఱిఁగి చక్కని చుక్కయా
కన్యనేల యంటఁగట్టవలయు ?
బోసినోటికుక్క బొమికలు గొఱుకునా ? ||విశ్వ||

స్వల్ప భేదములను సవరించుకొనలేక
వనిత మెట్టినిల్లు వదలుటన్న
పట్టుఁగొమ్మ విడిచి పెట్టిన విధమురా ||విశ్వ||

పల్లెఁబుట్టి మల్లె యిల్లాలి తలనెక్కె
నడవిమల్లె రాలి పుడమిఁ బడియె
జనులకూర్మి దక్క ఘనుఁడును ఘనుఁడౌనె ? ||విశ్వ||

అన్ని యున్న వేళ నందఱుం జుట్టలే
లేనివేళ నొండుఁ గానఁరాఁడు
ఇంట బెల్లమున్న నీఁగలు ముసరవా ? ||విశ్వ||

బాలురాఁడదగిన భావముల్ గమనించి
యాడవలయు మించి యాడరాదు
పిన్ననోటికేల పెద్దపెద్ద పల్కులు ||విశ్వ||

దుష్టబుద్ధియైనఁ గష్టముల్ గలవేళ
దీనరక్షకుండు దేవుఁడనుచు
పెన్నదాటువఱకుఁ బెనుమాళ్ళ సేవరా ॥విశ్వ॥

కలిమి లేమియైన చెలుములు పగలైన
మంచివాని గుణము మాఱదెపుడు
గట్టిరంగు గుడ్డ కగ్గునా యుదికిన? ॥విశ్వ॥

ఇంత పదవియున్న నెగిరిపడెడువాఁడు
పెత్తనంబు తొలఁగ తొత్తెయగును
గోఁటలూడఁ బెఱుక తీరదా యహింభీతి ॥విశ్వ॥

అలరువేళకంటె నాపదలందింక
నుత్తముల గుణము మహోజ్జ్వలమగు
కరగినంతఁ బసిడి కసటెల్ల వాయదా? ॥విశ్వ॥

మందమందు సరకు మాణిక్యముగనున్న
నప్పునిత్తుమన్న నడుగరెవరు
కడుపు నిండినంత గారెలు చేదురా! ॥విశ్వ॥

పనికిరానివారలని తోఁచినను బంధు
వులను వీడి వృద్ధిపొందలేవు
పొట్టతీసివేయ మొలకెత్తునా గింజ? ॥విశ్వ॥

మేలుకోరువాఁడు మిత్రుఁడు — భర్తకోఁ
గష్టసుఖము లోర్వఁగలది గృహిణి :
కూడుపెట్టువాఁడు కూరిమి కొడుకురా ॥విశ్వ॥

ఎండవాన లనక పండించి ధాన్యముల్
తిండి కలుగఁజేసె దేశమునకు
రైతుకంటె లోకరక్షకుఁ డెవఁడయా ? ॥విశ్వ॥

గర్భశత్రుఁడైనఁ గాలాను గుణియౌచు
నుపకరించు మనసు నొక్కొకయెడఁ
గాకి గూఁటిలోన కోకిల పెరుఁగదా ? ॥విశ్వ॥

సమయమెఱిఁగి రాజనము వీడుటే మేలు
బట్టుగాలివాన కొట్టునపుడు
తుంగ వంగి బ్రదుకఁ, ద్రుంగదా పెన్వేము ॥విశ్వ॥

శీలవంతు నొకఁడు చెడ్డ మాటాడిన
కలఁత నొందు హృదయ కమలమందు
నెత్తురున్న చోట నొత్తిన నొప్పిరా ! ॥విశ్వ॥

పాపభీతి కలిగి వర్తించు మానవుల్
జమునకైన నేల జడియ వలయు
నిప్పు పట్టుకొనక నీచేయి కాలునా ? ॥విశ్వ॥

అన్న వస్త్రములకు నధిపతు లిద్దఱు
కర్ణ కుండు వసున కారకుండు
వారి మేలు గోరవలదొకో సుజనులు ॥విశ్వ॥

సజ్జనుండు గొప్ప స్థానముఁ బొందుచోఁ
బలువ తూలనాడ ఫలమదేమి ?
పన్గు నెక్కి కుక్క కెవ్వఁడు భయపడు ? ॥విశ్వ॥

నిన్ను నీవ పొగడుకొన్న లాభంబేమి ?
పరుల మెప్పు వడయు ఫలము గలదు
స్వకుచ మర్దనమున సంతోష మొదవునా ? ॥విశ్వ॥

తిట్టు నట్టి నోరు తిరిగెడి కాలును
నూరకుండఁ గలవె ? యొక్కక్షణము ?
దాన మిచ్చు చేయి దాఁచిన దాగునా ? ॥విశ్వ॥

మోహనాంగి తన్ను ముదముతోఁ దిలకింప
భ్రమ జనించు నెంత వానికైన
గాలి గొట్ట జ్యోతి కదలక నిలుచునా ? ॥విశ్వ॥

స్త్రీల తోడి పొత్తు చిత్తంబు చెఱచును
ధాతకైన వాని తాతకైన
నినుపముక్క లాగదే యయస్కాంతము ॥విశ్వ॥

ఆప్పకంటెయమ్మ యధిపతికే హాని
యీడ్పుకాళ్ల తల్లి యింటికిఁ జేటు
పొప్పలేనివార లూరికే చేటురా ||విశ్వ||

అతి రహస్యమైన యాత్మీయ విషయము
స్త్రీల చెవిని వేయఁ జిక్కు లొదవు
పువ్వుఁబోణి నోట నువ్వులు నానునా? ||విశ్వ||

అందమైనవాఁడ ననుకొని సాధ్వుల
చెనకెదేని మిగుల చేటుగలుగు
ఇంద్రునంతవాఁడె యిగిలింపఁడా పండ్లు? ||విశ్వ||

జవ్వనంబు మనకు శాశ్వత మనుకొని
వృథయొనర్చుకొన్న వ్యథజనించు
గట్టుపొర్లు వరద కలకాలముండునా? ||విశ్వ||

యౌవనమున ధనము నార్జించి చివరకు
నిలువచేసికొనక కలదె సుఖము
దాహమైన యపుడ త్రవ్వెదవా బావి? ||విశ్వ||

ఇల్లె తనకు గొప్ప యిలువేల్పుగా నెంచు
దేబె విశ్వమెట్లు తెలియఁ గలఁడు
బావిలోని కప్ప పరికించునె జగంబు ||విశ్వ||

శైశవంబునుండి సరిగ శిక్షింపక
వెనుకఁ జూతుమనుట వెఱ్ఱితనము
గోటఁబోవుపనికి గొడ్డలివలయునా? ॥విశ్వ॥

ఒకరి మేలుచూడ నోర్వక యితరుల
చెఱుపఁదలఁతువేని చెడెదవీవు
జింకఁజంపఁ గుట్రజేసి నక్కయెచచ్చె ॥విశ్వ॥

ఘోషయాత్రకేగెఁ గురురాజు రీవిగాఁ
బరిభవింపనెంచి పాండవులను
దానొకండు దలఁప దైవమొండు దలంచె ॥విశ్వ॥

తనదుశక్తి మించి పనిసేయఁ దలపడ
నృపునకైనఁ గల్గు నపజయంబు
ఉక్కు కత్తియైన ముక్కలు పోవదా? ॥విశ్వ॥

ఐకమత్యమనెడి యాయుధమున కిహ
లోకశక్తులెన్నొ లొంగిపోవు
పోరునష్ట మెపుడు పొందులాభముకదా ॥విశ్వ॥

ధర్మమాడు వలఁతి నిర్మలజ్ఞానియే
పిన్నపెద్దతనము లెన్ననేల?
కర్ణుకంటె సభ వికర్ణుని మెచ్చదా? ॥విశ్వ॥

అదనెఱింగి పలుకు నధికారిమాటకు
రెండువైపులందు నుండు పదను
నృపులతోడి పొత్తు నెత్తురుకూడురా ॥విశ్వ॥

తత్త్వమరసి మనము తగినటు మాటాడ
దుష్టుఁడైన మనకు నిష్టుడగును
నాగమైన, నాడు నాగస్వరం బూఁద ॥విశ్వ॥

కార్యసాధనంబ కాంక్షించువార ల
త్యల్పునైన పూజ్యు డనవలయును
గండ కోఱకు నక్క కాకిని బొగడదా ! ॥విశ్వ॥

ఎవనినైనఁ జంక నిరికించుకొను తఱి
స్తోత్రమొఱఁగి చేయ సుఖము కలదు
ముక్కు త్రాడు లాగ మోమూపదా యెద్దు ? ॥విశ్వ॥

ఎఱుఁగనట్టు లెదుట నిచ్చక మాడుచు
సమయమబ్బ హాని సల్పునొకఁడు
కన్నుతగులు పుల్లఁ గనిపెట్టి తిరుగరా ॥విశ్వ॥

అన్నియున్నవార లాకులోఁ బిందెలై
యణఁగి మణఁగి యుందు రబ్బురముగ
ఫలవిశిష్టశాఖ బహునమ్రతను జూపు ॥విశ్వ॥

ఏదిసేయఁగోరి యెవ్వఁడు వెడలినం
గలిమిగల గృహంబె కానఁబడును
కాయలున్న చెట్టు చాయను జూడరా ॥విశ్వ॥

ఉత్తముండు పొందు నుపకారమింతైన
గొప్ప ప్రతిఫలంబె కూర్చు మరల
గంపెడీయు నిలకు గరిసెడు మనకిచ్చు ॥విశ్వ॥

సరసుఁ డొక్కొకతఱి పరమార్థమున కేగఁ
బ్రతిఫలంబు కీడు ప్రాప్తమగును
స్మరుఁడు పూలువేయ హరుఁ డగ్నిఁ జిమ్మఁడా? ॥విశ్వ॥

పతిత జనుల కొఱకుఁ బ్రాణ మిచ్చిన యట్టి
ధీరపురుషవరుల దివ్యచరితఁ
బ్రోదిసేసి రోళ్ళ రోకళ్ళ బాడరా? ॥విశ్వ॥

బ్రతికియున్న వేళ వ్యర్థుడుగానున్నఁ
జచ్చినపు డొకింత మెచ్చు జనము
ఉన్న లిక్క, యదియ యూరేగఁ గొడవలి ॥విశ్వ॥

ఆత్మ తత్త్వవేత్త యజ్ఞాని ననువుగ
నంకె కీడ్చి ఫలము నందఁ గలఁడు
గంత గట్ట నెద్దు గానుఁగఁ ద్రిప్పదా? ॥విశ్వ॥

తూలనాడియైన మేలుచేయఁ దలంపఁ
తెలివి లేనివాఁడు నిలువలేఁడు
చెదరఁ గొట్ట పశువు బెదరి పోకుండునా ? ||విశ్వ||

వలయు దానికొఱకుఁ బనిసేయకుండి త
తత్ఫముఁ బడయఁ గోరఁ గలుగఁ గలదె ?
విత్తకుండఁ గోయ వెడలిన చందమౌ ||విశ్వ||

పుట్టుపేదయైన భోజనసౌఖ్యంబు
పాడియున్నఁ గొంత పడయవచ్చు
నఱువదాఱుకూర లావుచంటఁ గలవు ||విశ్వ||

ఇష్టమైన పనియ యిత్తుమం చడిగినఁ
గష్టమైన పనికిఁ గడఁగఁ డెవఁడు
ఎద్దునడిగి గంత నెవ్వఁడు కట్టురా ? ||విశ్వ||

కలుషమతులకెందుఁ గాలంబు గాలమే
నీతిలేనిచోట నిలువఁదగదు
చేతగానిపనులు చేయుట రోతరా ||విశ్వ||

ఉర్వి నేలఁదగిన యున్నతోద్యోగియే
లంచగొండి యగుట లక్షణంబె ?
కంచె చేనుమేయఁ గాపేమి చేయురా ! ||విశ్వ||

ధనమొసంగువాఁడె ధన్యుఁడని భావించు
గణిక కెవనియందుఁ గలుగు బ్రేమ
పలువురేగు బాటఁ బచ్చిక పుట్టునా ? ॥విశ్వ॥

ఎఱుకలేక యెవరో యెద్దైన నన్నను
గాటగట్టు మనెడి ఘనులు గలరు
భావదాస్య మెంత పనికిమాలినదయా ॥విశ్వ॥

నీచుచెంత జేరి నీతులు దెల్పిన
నాదరింపకెంతో యపహాసించు
మోటువాని కిడిన మొగలిపూ చందము ॥విశ్వ॥

చంకబిడ్డలేని చక్కఁదనంబేల
యనుభవింపలేని యాస్తియేల
బుధుల మెప్పెఱుఁగని పురుషజన్మ మదేల ? ॥విశ్వ॥

మెఱపుతోడసాటి మిణుగురుపుర్వౌనె
పండితునకు దీటు పామరుండె
యాత్మశక్తితోడ నన్యశక్తి సమంబె ? ॥విశ్వ॥

మాతృభాషలోన మంచి పాండితి లేక
యితరభాష వేగ్రహింపఁ గలదె ?
నేలవిడిచి సాము నేలచేయఁగవలె ? ॥విశ్వ॥

ఊరుగాని యూర నోరూరఁ జేసిన
తెలుఁగు పలుకుతీరు తియ్యఁదనము
తెనుఁగువారికేమొ తేలిక యయ్యెరా! ॥విశ్వ॥

కావ్యశిల్పమునకుఁ గళఁ గూర్చునది ధ్వని
దానికాహ్వానమువు తగిలిన శైలి
రెండు పక్షమైన నుంటదా పెన్నిధి ॥విశ్వ॥

మామపెత్తనంబు మర్యాదచిహ్నము
మగనిపెత్తనంబు మగువసుకము
అత్తపెత్తనంబు కష్టులబోనురా ॥విశ్వ॥

ఆత్మలేనివారి కైశ్వర్యములనిచ్చి
మంచివారినోట మన్నుగొట్టె
మాయదారిబ్రహ్మ మతమేమి మతముగా ॥విశ్వ॥

మధ్యవచ్చు గుణము మాన్పవచ్చునుగాని
సహజగుణము మాన్ప జాలరెవరు
కుక్కతోఁక నెవఁడు చక్కఁజేయఁగనేర్చు ॥విశ్వ॥

ఒకరికొకరు సాయ మొనరించుకొనఁదగు
నండలేని యూర నుండఁదగదు
తల్లిలేని బిడ్డ ధరణి కెక్కువకదా? ॥విశ్వ॥

ఎన్నొ సుగుణములకు నిక్కయా సజ్జను
స్వల్పదోష మొండు సరకుగొనరు
చిక్కఁజేసిమచ్చ లెక్కకు వచ్చునా ? ॥విశ్వ॥

గొప్పవారిలోని గొప్పతనంబును
గొంటె యెట్లు తెలిసికొనఁ గలండు
కమలమిచ్చు మధువు, కప్ప గ్రహించునా ? ॥విశ్వ॥

తనదు విషయ మెఱిఁగి తనపయి యధికారి
కోరుకొన్న మేలు కూర్పఁబోఁడు
అడుగకున్న బువ్వ యమ్మయుం బెట్టునా ? ॥విశ్వ॥

సహజశక్తి లేని చవట బాగొనరింప
వలనుపడునె యెట్టి వానికైన ?
పటమునఁ గల దంతి పనికివచ్చునె యెక్క ? ॥విశ్వ॥

నెమలితోఁక విప్ప రమణీయముగ నుండు
కూఁతవేయ మిగుల రోఁత పుట్టు
ఒప్పులన్ని యొకట నొనగూడవా యేమి ? ॥విశ్వ॥

మాయ మనకు లొంగ మార్గమెయ్యది లేదు
యోగసాధనం బదొకటి తక్క
అద్రివంటి యేన్గు కంకుశమనభీతి ॥విశ్వ॥

పండితునకుఁ జేసె భారతమున్నష్ట
వర్జ్యమడుగనేమి వాకొనునయ ?
నరపతి మొలకత్తి క్షురకర్మ కనువౌనె ॥విశ్వ॥

అధికబలుఁడుగూడ నల్పునిచేతిలోఁ
జిక్కుపడి కృశించు నొక్కకయెడఁ
జెవినిగుట్టునీఁగ సింగమేమియొనర్చు ॥విశ్వ॥

అనుభవజ్ఞుఁడైన యుత్తమగురుఁజేర
శిష్యుఁడెట్టిఁడైన సిద్ధిఁబొందుఁ
బరుసవేది యినుము బంగారుసేయదా ॥విశ్వ॥

కొంతలేనివాఁడు కోటికొక్కఁడు లేఁడు
కొన్నియున్న నేమి కొన్నిలోటు
లందమైన మోముగలదు నా తావిశో ॥విశ్వ॥

ఆతతాయియైన నాత్మరక్షణఁ గోరి
చేతులెత్తి మ్రొక్కఁ జిదుమఁ దగదు
అభయహస్తమిచ్చి యాదరించుటె మేలు ॥విశ్వ॥

శక్తియున్నయపుడె సాధించి ధనమది
నెచ్చపెట్టి ప్రజలు మెచ్చుపనికిఁ
బోవునపుడురాదు పుచ్చినవక్కైన ॥విశ్వ॥

ఆత్మదేశమందు నంతఃకలహమున్న
నితరుఁడోర్చి నెత్తికెక్కఁగలఁడు
పిట్టపిట్టపోరు పిల్లిదీర్చినరీతి ॥విశ్వ॥

బ్రహ్మపురముఁ జేరి పరమసుఖంబంద
ననుభవంబులెన్నొ యాడుచుందురు
ఊరుఁ జేరు దారు లుండవా పెక్కులు ॥విశ్వ॥

సాధువరులు మోక్షసామ్రాజ్యమును వీఁడి
వ్యర్థరతులఁ జిక్కుపడరు, హంస
గంగవదలి బురద కాల్వకుఁ బోవునా? ॥విశ్వ॥

వేరులేనిచెట్టు విశ్వంబువ్యాపింప
రూపులేనిపోతు ప్రాపునంది
గూడులేని పెంటి గుడ్లెన్ని పెట్టెరా? ॥విశ్వ॥

తల్లిదండ్రు లెంత చల్లనివారైన
మిట్టిపడెడు సుతులు పుట్టవచ్చు
జలధరములనుండి వెలలవా? పిడుగులు ॥విశ్వ॥

విలువలేని వట్టి పలువల కడుపున
నుద్ధరించు కొడుకు లుద్భవింతురు
మంటిలోన మంచి మణులెన్నొ పుట్టవా? ॥విశ్వ॥

ఘనుల గుణముఁ జూచి గౌరవించుట లెస్స
పుట్టువెన్నికోలు పుచ్చరాదు
పంకమందుఁ బుట్టఁ బద్మము నీచమా? ॥విశ్వ॥

రామునంతివాఁడు రాజ్యమున్ విడనాడి
యడవులందు గొప్ప యిడుమలందె
నెంతవారికైనఁ జింతలు తప్పునా? ॥విశ్వ॥

అందమైనదాని నాశింతు రెల్లరు
కళనశింప దానిఁ గాంక్షఁగనరు
వాడియున్న పూలు వనితలు దాల్తురా? ॥విశ్వ॥

జగతి నందఱవలె జన్మించియున్ యోగి
లీనుఁడగునె లోకలీలలందుఁ
పాలఁబుట్టి వెన్న పాలలోఁ గలియునా? ॥విశ్వ॥

కడుపుఁగోని కంతి కసరు వోయినఁగాని
స్వాస్థ్య మొసఁగునట్టి శక్తి వేఱు
మోవు తడిపుదేని మొక్కకు జిగిరాదు ॥విశ్వ॥

బిడ్డపుట్టి తనదు దొడ్డ యాశలనెల్ల
వాఁడె తీర్చుననెడి వాఁడె వెఱ్ఱి;
మొలక పుట్టినంత ఫలముప్పతిల్లునా! ॥విశ్వ॥

కృష్ణునంతవాఁడు కేవల భక్తకు
చేలు నాదరించి సిరు లొసంగె
నొడికమ్మైన యెఱుక పిడికెడు ధనమంద్రు ॥విశ్వ॥

సద్గుణంబు లవ్వి జన్మమ్ముతోఁ గాక
నడుమఁ బొడముననుట నవ్వులాట
హంగు విడిసిపోయి రంగు మాఱఁగవచ్చు ॥విశ్వ॥

దాసి నభిలషింపఁ దగదను సైరంధ్రిఁ
గూడఁదలఁచి కీచకుండు మడిసెఁ
బుట్టుబుట్టు బుద్ధి పుడకలతోఁ బోవు ॥విశ్వ॥

మంత్రతంత్రయంత్ర మర్మజ్ఞు లన్నిట
ముందు నిలిచి విజయ మందఁగలరు
ఏది లేనివారి కేదారి లేదురా ? ॥విశ్వ॥

చెప్పువాఁ డొకండు చేయువాఁ డొక్కఁడు
లేకయున్నఁ గలదె! లోకనటన
అంద ఆరద మొక్క నదలించువా రేరు ? ॥విశ్వ॥

తీర్థయాత్ర కతన దేహమ్ము శుద్ధమా
క్షేత్రదర్శనమున నేత్ర మలరు
సాధుసేవనమున సద్భావ మలవడు ॥విశ్వ॥

తనకు హాయిగొలుపు మనుజుని గుణ మొందు
తెలియు టరిది మొఱకు దెలివిలేమి
గంద మొలుకఁ బూయ గాడిద యలరునా ? ॥విశ్వ॥

ఆర్యజాతి దైవమైన శ్రీవిష్ణువు
బుద్ధుఁడనెడి పేరఁ బుడమిఁ బుట్టి
అన్యమతము నెందు కతఁడె స్థాపించెరా ? ॥విశ్వ॥

అఖిల ధర్మములకు నాటపట్టనఁ దగు
సత్యనిష్ఠ వొలియ శాస్త్రమేల ?
వ్యాధి విరహితునకు నౌషధ మేలరా ? ॥విశ్వ॥

కావ్యకర్త పడెడు కష్టమ్ము పెఱవారి
కెట్లు తెలియునేర్పు నిట్టిది యని
బిడ్డ నొప్పులెల్ల గొడ్డురా లెఱుఁగును? ॥విశ్వ॥

ఇంటి గుట్టు మట్టు లితరుల కెఱిఁగింప
లగ్గు గలుగనేర దగ్గగాని
కడుపు చించుకొన్నఁ గాళ్ళముందఱఁబడు ॥విశ్వ॥

కొండమీఁద నున్న కోఁతైన దిగివచ్చు
ధనము చేతినిండఁ దనరెనేని
డబ్బులేనివాఁడు డుబ్బుకుఁ గొఱగాఁడు ॥విశ్వ॥

పాంచభౌతిక ప్రపంచకవస్తువు
దేనఁ గలిగె దాన లీనమవును
నీటఁ బుట్టు నుప్పు నీటనే గరఁగురా ॥విశ్వ॥

బాధ గురువుచేరి బాధించు నటుగాక
బోధగురువు జ్ఞాన బోధసేయు
గుణము కుదురకున్న గురువేల కాల్పనా ? ॥విశ్వ॥

అందగత్తెయైన యాండ్రను విడనాడి
వేశ్య దగిలియుంట వెఱ్ఱితనము
పంటచేను దొలఁగి పరిగ కాసింతురా! ॥విశ్వ॥

ఆతఁడెవ్వఁడైనః నవగుణ మెంచక
గొప్పగొనము లెన్నుకొనుట లెస్స
పశు వొసంగెనంచుఁ బా లానకుందురా ? ॥విశ్వ॥

శుభ మశుభము దెల్పఁ జూయుచఁ గావను
కాకి కెవఁడు సెప్పె లోకవార్త
ఈశ్వరాజ్ఞ దక్క యితరాజ్ఞ లున్నవా ? ॥విశ్వ॥

కూడుగుడ్డలంచుఁ గుందెడు నిఱుపేద
నుద్ధరించు మార్గ ముత్తమంబు
దీనజనుల సేవ దేవుని సేవరా ! ॥విశ్వ॥

తనదు భోగ మోలిఁ దఱిఁగిపోయె నటంచు
దీనవదన మయ్యెఁ దెలుఁగుఁ దల్లి
ఆమెగోడు నరయు నంధ్రులు లేరయా ॥విశ్వ॥

రాజశాసనాను రాగమ్ము సడలిన
నిష్టమైన కరణి నెసఁగు జనము
కట్ట తెగిన నీటి గతు లిట్టలమ్మగు ॥విశ్వ॥

శుభ్రవస్త్ర వరయు శుచి కశుచికి నైనఁ
బ్రీతి పొడము నట్టి బ్రాతి నైన
కంటికింపకున్నఁ గడుపు సకించునా ? ॥విశ్వ॥

ప్రకృతిధర్మమునకు బాహిరమ్ముగ నుండి
యెంతవాఁడు కష్ట మెదుర్కొనఁడు
నింగిఁ గ్రాఁక నెవఁడు నిచ్చెన వేయునా ? ॥విశ్వ॥

క్రూరకమ్ముతోడఁ గొంకక స్నేహమ్ము
సేయనేల ! వానిఁ బాయనేల ?
అడుసు ద్రొక్కి కాలు కడుగు టదేలరా ! ॥విశ్వ॥

ఇతరు లెఱుఁగకుండ నే లంచముల మేయు
వాని లచ్చనమ్ము గానఁ బడును
గంచ మెత్తి దాఁవఁ గండలు దాఁగునా ! ॥విశ్వ॥

బాహ్యవేషములకుఁ బదరి లోఁ గొనముల
నిర్ణయించుటంత నేర్పుగాదు.
నల్లనావు పాలు తెల్లగా నుండవా ? ॥విశ్వ॥

జ్ఞానదాత నెవఁడు గమనించినాఁ డయా ?
నోరుగలిగి పలుక నేరకున్నఁ
గనులు తెఱవుమనాఁడ గాళ్ళఁ బూజింతురు ॥విశ్వ॥

"చిత్తశుద్ధి లేని శివపూజ" లోనరింపఁ
బలి చేటుగాని ఫలము లేదు
వట్టియంత్రి మాడ వస్తువు లెటు లబ్బు ॥విశ్వ॥

ఆత్మసుఖము లేని సైశ్వర్య మదియేల ?
భర్త యెముక లేర్చు భార్య యేల ?
సౌఖ్య మబ్బనట్టి సంసార మేలరా ? ॥విశ్వ॥

అనధికారి వోలె నధికారి మెలఁగిన
దుష్టశిక్షణంబు దొడర దెపుడు
కుట్టనట్టి తేలు కుమ్మరి పురుగును ॥విశ్వ॥

మయసభఁ దిలకించి మదిఁగుందు కురురాజు
శకుని రెచ్చగొట్టె సమయ మెఱిఁగి
పుల్లవిఱుపు మాట "పుటిరింతలకు" బాట ॥విశ్వ॥

విద్దెగఱపు వానిఁ బెద్దఁగా నెంచక
గద్దె నెక్కువాని గౌరవింత్రు
లోకతంత్రమెల్ల నీ క్రియ నున్నది ॥విశ్వ

అచ్చుబోసి విడిచినట్టి సూఁబోతయి
తిరుగువాని కెల్ల తిండిదొఱకు
తెక్కలాడుచున్న డొక్కాడ నేర్చునా? ॥విశ్వ॥

దాన ధర్మములకుఁ గావల మైనట్టి
భక్తి యుడిగ నీగల్గు తెలసెఁగెఁ
గష్టసుఖము లెన్నఁ గావడికుండలు ॥విశ్వ॥

సరస భావగరిమఁ జవులూరు కావ్యముల్
చదువ వేడ్కపడును సరసుఁ డెపుడు
తమ్మితేనె గ్రోలఁ దుమ్మెద చనుదెంచు ॥విశ్వ॥

ఆశ లేనివాఁడె యీశుఁడు ధరలోనఁ
దృప్తియున్నవాఁడె ధీరవరుఁడు
దీక్షబూనువాఁడె దక్షుఁడన్నింటను
వినయపరుఁడె తత్త్వవిదుఁడు వేమ !

ఆఱుగురు శత్రువులనోర్చి యాశవదలి
యఖిల జీవులు తనవంటివని యెఱింగి
నిర్వికల్పసమాధిలో నిలిచియుండు
బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠుఁడే బ్రాహ్మణుండు

సూర్యు డగ్గఱుచున్న చో సోముకళలు
తఱిగిపోయెడు చందాన తత్త్వపరుల
మనసు పరమాత్మ దృష్టిపై మరలెనేని
విషయవాంఛలు క్రమముగా వీగిపోవు

ఒక్క గాలి పీల్చి యొక్క నీటిని ద్రావి
యొక్క దేశమందె యుండి యిట్టు
లొకరి నొకరు చూచి యోర్వలేకుండుట
మనకు ధర్మమగునె మాన్యులార !

గతిదప్పిన ధృతిదప్పును
ధృతిదప్పిన మతియుఁదప్పుఁ దేహికి నవలన్
స్థితిగతులు తాఱుమాఱై
వెతలందుట నిక్కమయ్య వేమనవర్యా !

చెడి పిడుక లేకునప్పుడు
తడిసి గుడిసె కట్టునపుడు తాతలు తండ్రిల్
విడువక చెప్పిన నీతులు
దృఢముగ నీలోనమార్పు దేరవె ! వేమా !

మనసిచ్చి మాటలాడఁడు
కనువిప్పి కనండు పరుల గర్వాంధుండై
చన వెఱుఁగఁడు నరుఁడకటా !
యనువుగ నధికారభూత మావేశింపన్.

నీవు చెడిపోవుచుండిన నిన్నుఁ జూచి
హీనుఁడని హేళనము సేయు నీ జగంబు
నీవు మేలొందుచుండఁగా నిన్నుఁ గాంచి
యోర్వలేకుండు లోక మయోమయంబు.

ఈశ్వరాజ్ఞ చేత నీ జగంబున నేది
యెప్పు డెట్లు లగునో యెవ్వఁ డెఱుఁగు
దాని నొంపలేక తనశక్తియే యని
విఱ్ఱవీఁగుచుండు [illegible]ఁడు

ఎంతగొప్ప సంస్థ నేనియు స్థాపించి
యంద ఆచరింప నందమగును
ఇంటికొక్క పుష్పమిచ్చిన శివునకు
నొక్క హారమగుట నిక్కమయ్య.

తోఁకచుక్క తోఁచెఁ దోఁచెంచు పెఱబాస
లమ్మ సెలుకకెంతొ హానిగూర్చెఁ
బాలవ్యసనంబు గెలుపు పూర్తిగాఁ బెరిగిన
నసలువంట [illegible] యరుదె చెప్పుమ ?

తెనుఁగుభాష యనెడు తేనెతుట్టెను బెట్టి
ఈఁగ యొక్కటొకటి యేగుచుండెఁ
దానఁజెలాడఁ దోడెఁగెఁ దుట్టెనిండఁగఁ దేనె
మనుజ[illegible]ర ! ఎందు మధువుఁ గోరెల.

సత్కవీంద్రులు పుట్టని స్థలములందుఁ
గొద్దిచదువరినే యెంతొ పెద్దయండ్రు
చెట్టుచేమలు పెఱుగని పట్టులందు
నాముదపుమొక్క వృక్షమైయలరు టరుదె !

మాతృభాషామృతంబును మదినిరోసి
యన్యభాషల కెగఁబ్రాకు నాంధ్రులగతి
తల్లిపాలను విడనాడి పిల్లవాండ్రు
బుడ్డిపాలకు మూఁతుల నొడ్డినట్లు.

ఎవరిభాష నశించునో హీనమగునొ
ఎవరిసంతతి నిర్వీర్యమవునొ వార
లైక్యగతిబాసి పెడబుద్ధులావహిల్ల
దాస్యశృంఖలమునఁ జిక్కి తల్లడింత్రు.

భాషయనియెడియాకాశ పథమునందుఁ
బండితకవీంద్రబృందమన్ పక్షిసంఘ
మెగురు శక్తికొలంది నింకింతె కాక
యాకసంబంతఁ గ్రిమ్మర నలవియగునె !

భవ్యశాస్త్రార్థ విదుఁడగుఁ బండితుండు
కళ నుపాసించునాతఁడు కవివరుఁడగు
రెండు నొకచోటఁ బెనఁగొని యుండెనేని
యందమగుపూవు తావితో నమరినట్లు.

పత్రసాళంబులో వ్రాయు వ్రాతలందు
జ్ఞానమజ్ఞానకలితమై కళతఋగును
వెలుఁగులో నల్లపొగయును వెడలఁగ్రక్కి
గబ్బునూనె తిల్లికకొడి గట్టినట్లు

దేశకాల పాత్రంబుల తీరెఱింగి
చేయఁదగు సద్విమర్శన చేయవలయు
నిజము వచియింప సత్కృతి నెగడుననుట
యేటి కెదురీఁదినట్లుగా నెంచవలయు.

ఆశయంబుల నభిమాన మంకురింపఁ
గథను నొకకొంత మార్చును గవివరుఁడది
తత్త్వవిజ్ఞానమను సూక్ష్మదర్శిని గల
ఘనవిమర్శక దృష్టికే కానఁబడును.

ఎంత పాండిత్యధనమున్న నెట్టిఁడైన
కపటహృదయుండు సత్కీర్తిఁ గాంచఁబోఁడు
పొట్టలోపల పురుగులు తెట్టగట్ట
నత్తినండంత పూజార్హ మౌని రటయ్య ?

ఆవిరిగ మాఱు జలముల నాని మేఘుఁ
డిలకు వర్షముగాఁ దిర్గి యిచ్చునట్లు
శాస్త్రపుష్పరసంబుల సంగ్రహించి
కావ్యసుధ నిచ్చు సత్కవి ఘనుఁడు కాఁడె ?

చిలుక నేర్పినమాటనే చెప్పఁగలుగుఁ
గాని సమయానుకూలత కలుగఁ బోదు
మానవున కింక నేర్పిన దానికంటె
ననుభవజ్ఞానమున నూహ లధికమగును.

పాలు నీరును గలసిన భంగి మంచి
చెడ్డ లుండెను గ్రంథాల సిద్ధమగుచుఁ
బరమ హంసగ మాఱిన సరసుఁ డెపుడు
పాలు గ్రోలుచు నీటిని బాయఁ గలఁడు.

మతముపేర నమాయిక మానవులను
మోసగించుచు నున్నారు దోస మనక
యట్టి మాయను దెలియలే నంత వఱకు
భావదాస్య విముక్తిని బడయలేరు.

శాంతి బోధకుడైన వేదాంతి మాట
వినదు లోకము మోసమ్ము విశ్వసించు
గొల్లవానిని నమ్మదు గొఱ్ఱె యెపుడు
కటికివాఁడన్న దానికి శాంతు మెందు

అంటరానితనం బగ్ని కంటగట్టి
తోడివారలనెంచు నీతోడులనుచు
నట్లుగాకున్న సరియైన యాత్మశాంతి
కలుగఁ బోదింక నెన్ని యుగాలకైన.

గొప్పవాఁ డెవ్వఁడైనను గోచరింప
నతని కుల మెట్టిదని పల్కు హైందవుండు
తన కులజుఁడైన యతని ఘనతఁ జాటుఁ
గాకయుండిన లెక్కగాఁ గైకొనండు.

ఒకఁడు ఘనకార్యమును జేయుచున్న నొకఁడు
భంగమును జేయఁ జూచియుఁ బలికెఁ దగుదు
వంకలనుబెట్టు, నందని పచ్చిదాక్ష
పుల్లగానుండు ననుటది కల్లగాదు.

నిలువు లక్షలు భువిగమున నిక్కనిల్పి
పెట్టినను జేతితోనింత పెట్టకున్నఁ
జేరఁబోదెన్నఁడును లచ్చి, చెట్టువేసి
పెంచకుండిన ఫలము లభింపఁ గలదె!

పలువురొక పని సాధింపఁ దలపడినను
ఘనులె యంతముఁ గనుఁగొనఁ గలరు; కడలిఁ
జిన్న యలలన్ని నడుమనే చితికిపోవ
దొడ్డకెరటాలు మాత్రమే యొడ్డుదాఁకు.

అణఁగి చరియించు సజ్జనుఁ డతిమృదువుగ
నధము డెప్పుడు నిక్కపై నాడుచుండు
ప్రాణవాయువు క్రిందుగా వచ్చుచుండఁ
బోవు పైభాగమున బొగ్గుపులుసుగాలి.

ఉత్తములతోడ సహవాస మున్నయెడల
సద్గుణంబులు గలుగుట సాజమయ్య!
చెంత జందనవృక్షంబు చెలఁగియున్నఁ
జెట్టులన్నియు నాతావి జిమ్ముటరుదె!

కష్టములు తీరినంతనే కలుగు సుఖము
విలువ యెక్కువగాఁగల్గి యలరుచుండు
మండువేసవి యెండకు మాడిమాడి
నిమ్మనీడను జేరు సుఖమ్ముభంగి.

ఎచటఁ బుట్టిన జీవికి నచట నెట్లొ
యీశ్వరుఁడు జీవనంబుఁ జూపించినాఁడు
కాకయుండిన ఱాతిలోఁ గప్పయెట్లు
బ్రదుకుచుండును నారోగ్య పథమునందె.

స్నేహితులు తన్ను గొప్పగాఁ జెప్పుకున్నఁ
గవివరుండైనఁ గీర్తిని గాంచలేఁడు
ఎంత గారడివాఁడైన నెఱిఁగి మనుజు
లెట్లు వత్తురు డోలు వాయింపకున్న

హృదయ మర్పించునట్టి స్నేహితుఁ డొకండు
చాలు మన మేలుకోరుచు సాయపడఁగ
పిచ్చిమొక్కలు పదివేలు పెఱుగనేల
కాయ లిచ్చెడి వృక్ష మొక్కటియె చాలు.

ఎందఱిలో పుట్టి పెఱిగి నశించుచుండఁ
ద్యాగపురుషుల జీవిత భాగములనె
చెప్పుకొనుచుంద్రు భక్తిమై గొప్పగఁ బ్రజ
తావిగల పూవులనె తలం దాల్చినట్లు

తొలుత మాపూర్వు లందఱు దొడ్డవార
లనిన నెందాక గౌరవ మబ్బు మనకుఁ
జెట్టు పేరును గొప్పగాఁ జెప్పుకొనుచు
నెందనుక పండులను విక్రయింప గలము.

తల్లి గర్భములో నుండి ధరణిఁ బడిన
క్షణము మొదలుగఁ గడపటి క్షణము వరకు
లోకజాలములోఁ దగుల్కొనును నరుఁడు
బూజులోఁ జిక్కి తపియించు పురుగువోలె

తనదు లోపంబులను దిద్దుకొనకమున్నె
పరుల తప్పుల నెంచుట పాడియగునె
అచ్చపుం గాజుమేడఁ దా నధివసించి
యితరులను ఱాలుఱువ్వుట హేయమగును.

ధర్మసంస్థాపనము సేయఁ దగినయట్టి
రాజు లేకున్న సాధు సంరక్ష లేదు
ముండ పెంచిన బిడ్డయు, ముక్కుఁదాడు
లేనియెద్దును హద్దుఁక లేకయుండు.

పాపపూరితమైన సంపాదనమ్ము
చీడపురుగుతోఁ బెఱిగెడి చెట్టువోలె
ననుభవించుట కేమాత్ర మనువుపడని
చెడుఫలంబుల నొసఁగి నశించుటరుదె ?

ఎంతవాఁడైన దారిద్ర్య మొసఁగియున్న
గుణవిహీనుని చందాన గోచరించు
సింహమైనను బోనులోఁ జిక్కియున్న
సగము చచ్చిన రీతిగా నగపడదొకో ?

ఉత్తమ సతీమతల్లి తా నొళవు మీఱ
భర్త యడుగులలో నద్దు వైచుచుండు
సిద్ధ గురుమార్గవర్తియౌ శిష్యునట్లు
శ్రుతుల వెన్నంటి సాగెడి స్మృతులవోలె.

ఎంత యాకార గాంభీర్య మొసఁగియున్న
సతి పతికి లొంగియుండుట సహజమండ్రు
కడవ వలె నున్న గుమ్మడి కాయయైన
గత్తిపీటకు లోకువ కాదఁటయ్య ?

చెప్పు మాటలకును జేయు చేఁతలకును
బొసఁగకుండిన నభివృద్ధిఁ బొందరెపుడుఁ
జెనఁటి శ్రీరంగనీతులు చెప్పినంత
వినెడివారెట్టులద్దాని విశ్వసింత్రు ?

గృహిణీగుణములు సహకరింపకే గృహంబుఁ
జక్కఁజేయఁగ నెంచుట సరియగునొకో !
ముసలువస్త్రము వంకర నట్లెయుంచి
దానినీడను సరిచేయఁ దలఁచినట్లు.

కలవాని చెంత సర్వులు
గలవాఁడు ఖలుండుచేరి ఘనమానమ్ముల్
సలుపుచుఁ జక్కఁగ నిలుచును
ఫలభూజముక్రింద గొప్పపామున్నక్రియన్.

స్థిరముగఁ బ్రశాంతిఁ గోరెడి దేశమెపుడు
సిద్ధపడి యుండఁదగు ఘోరయుద్ధమునకుఁ
బంధనాలఁ దీసి రక్షింప వడిసెలయును
దండమును గూఁడ ధరియించి యుండవలయు.

చెవులు లేక యాత్మ దేహియై ధరఁబుట్టి
పాపపుణ్యఫలముఁ బడసినట్లు
వాసన రుచి రంగు వాననీటికి లేవు
పుడమిఁబడిన దానిఁ బొందఁ గలుగు.

క్రోధపూరిత హృదయుండు కోపగింప
శాంతుఁడు ప్రశాంతి విడఁడు. భాస్కరుని మిగుల
ఉష్ణకిరణంబులే సోఁకు చున్నఁ దనదు
చల్లని వెలుంగు కిరణాలు శశియొసంగు.

సూత్రమదేమొ ? ప్రజాపతి
క్షేత్రజ్ఞుండౌచు నేమి చేసెనొ తొలుతన్
*" నత్రజని భ్రమణము " వలెఁ
జిత్రమ్ముగఁ దోఁచు లోకసృష్టి గణింపన్.

కుజనుఁడు కుతర్క మొనరింప సుజనుఁ డెప్పుడు
సౌమనస్యమ్మునన్ సత్యసార మెఱుఁగు
బంభరము పూవుఁదేనెకై పరువు లిడఁగఁ
బేడ కాశింప దయ్యా ? " బొంబోడి " పురుగు.

మనసు సన్మార్గ మందుట మాత్రఁ గష్ట
మది కుమార్గమునం జేరు టశ్రమంబు
బండ నలకొండ మీఁదికిఁ బఱపుటన్నఁ
గష్టతర మది విడచుట కడుసులభము.

నిప్పుల కుంపటి యైనది
యప్పా ! సంసారభార మతిదుర్భర మే
చొప్పునఁ దరింపఁ గల నని
తప్పక క్షేత్రజ్ఞుఁ డాత్మతత్త్వము వెదకున్.

ధన ఋణ విద్యుత్తులచే
మన కీలోకంబు గలిగె మహిమాఢ్యంబై
అణుధర్మ మరయ నయ్యది
అనుమానములం దొలంచు నయ్యా ! వేమా !

* Nitrogen cycle

అఖిల విజ్ఞానపేటి గ్రంథాలయమ్ము
కల్పమట్లు దివ్యఫలములఁ గలుగఁ జేయు
లలితకళల వినోదాలఁ గులుకు ఘనులు
దానధారలఁ బోషింపఁ దగదె దాని.

కావ్యకల్పలతను ఘనులు పోషించుచో
అమరఫలములెన్నొ యది యొసంగు
నీరసులు వానిఁ దిన నష్టాలగుదురు
విశ్వవినుతచర్య ! వేమనార్య !

జ్ఞానభిక్ష పెట్టు గ్రంథాలయము లెప్పు
డుండి తీరవలయు నూరనూర
దానఁ జాలనబ్బు జ్ఞానపోషణ గల్గు ||విశ్వ||

ఒప్పు నేర్పులరసి యొక్కఁడింకొకనికిఁ
దప్పకుండ విద్య సెప్పెనేని
చదువురానివాఁడు జగతిఁ గన్పడఁబోఁడు ||విశ్వ||

పెద్దవాఁడనైతి విద్దె నాకేటులబ్బు
సందుఁ దలఁచు చిన్న నధమగుణము
గుటియెనిల్వ విద్యకూడదా తగినంత ||విశ్వ||

పుడమిఁ బడినదాది కొడుకుల కూఁతుల
గుణము చక్కదిద్దు గురువు తల్లి
తల్లిచదువుకొన్న పిల్లలకే మేలు ||విశ్వ||

కష్టసుఖములందుఁ గలిమిలేములయందు
మంచివారి గుణము మాఱదెపుడు
చెఱకు తియ్యఁదనము నఱికినఁ బోవునా? ॥విశ్వ॥

సుకృత దుష్కృతముల సూటిగ నెఱిఁగింప
ఆత్మయుండఁ బరుల నడుగనేల?
ముకురమేల? కడెము ముంజేతనుండఁగ ॥విశ్వ॥

ఆడితప్పఁబోకు మప్పుసేయఁగ బోకు
పరులమనసు కష్టపఱుపఁ బోకు
కొంటెచేష్ట మాను కొండెముల్ మానరా. ॥విశ్వ॥

మంచినెంచలేని చంచలచిత్తుల
మనసు తెలిసి యెవఁడు మసలఁ గలఁడు?
పిచ్చివాని చేతి బెడ్డెటు పోవునో ॥విశ్వ॥

చెడ్డమూక నింత దొడ్డవాఁ డొకఁడున్న
నెంతొ మంచికీర్తి నెసఁగుచుండు
నలుపుపక్కనున్న తెలుపువెల్గిన యట్లు ॥విశ్వ॥

శ్రద్ధతోడవినినఁ జక్కఁగాఁ దెలియును
మనసు నాటుకొనును మననమునను
ప్రజకుఁ దిరిగిచెప్ప ప్రజ్ఞాధికుండగు ॥విశ్వ॥

ఉన్నవేళ మనసు తిన్నఁగా నుంచక
లేమివేళ నేడ్వ నేమికలుగు?
కట్టత్రెంచి నీవు కలిమైన దన్నట్లు ||విశ్వ||

కార్య సాధకుండు కష్టవారిధు లీది
తలఁచుకొన్న పనులు సలుపుచుండ
ఒడ్డు నున్నవాఁడు గంతులువేయురా ||విశ్వ||

దాన ధర్మములకుఁ దగినంత యొసఁగిన
లోటుపడు నటంచు లోఁదలఁపకు
చెలమ తీయుకొలఁది జలమూరుచుండదా? ||విశ్వ||

ఆలు మగల మనసు లతుకకుండిన యెడ
జీవితమున రసము చిప్పిలదయ!
జంత్ర గాత్రములకు జతగూడ కున్నట్లు ||విశ్వ||

గడ్డవెనుక పెద్దగడ్డ వేయుచు నున్న
సరసునదుము పాచి చనును కడకు
మంచిమాటలు విన మనసు నిర్మలమగు ||విశ్వ||

పుణ్యములకొలంది పురుషుండు లభియించు
దానమునకుఁ దగిన తనయులంద్రు
పిండికొలఁది గాక పెఱుగునా రొట్టెలు? ||విశ్వ||

తగిన నిట్టమైనఁ దరిదప్పఁ గీడ్పడు
చిక్కనట్టి లేడి చిక్కె నన్న
కాళ్ళు లేకకాదు కాలము వచ్చిరా ॥విశ్వ॥

చక్కనమ్మమేను చిక్కిన సొబగగుఁ
గాంచ ముద్దగు శశికళ తఱిగియు
ఎలుఁగు మంచిదైన నేడ్చిన నింపగు ॥విశ్వ॥

అల్పుఁడాచరించు స్వల్ప దోషంబుల
గొప్పవాఁడు సేయు గొప్ప తప్పు
ఎంత దివ్వెక్రింద అంత చీఁకటియుండు ॥విశ్వ॥

తొండమున్న మాత్ర దోమ యేనుఁగుకాదు
ఱెక్కలున్న నీఁగ పక్కిగాదు
పెద్ద మచ్చలున్న పిల్లి బెబ్బులిగాదు ॥విశ్వ॥

క్రిందివాడు తనకుఁ గీడు సేయండని
తలఁచెనేని హాని కలుగుఁ గర్ణు
చావుకొఱకు జరిగె శల్య సారథ్యంబు ॥విశ్వ॥

అండ యున్నదంచు నదరిపడెడువాని
నణఁగఁ ద్రొక్కఁదలఁతు రదనెఱింగి
కొండెమీటు తేలుఁ జెండరా కసితోడ ॥విశ్వ॥

ఉట్టి గట్టి నిరత మూఁగు లాడఁగ బోము
మాటమనును, తనువు మట్టిపాలు
మాట దక్కనేని మాటయు దక్కురా ॥విశ్వ॥

కన్నతల్లికంటెఁ గల్పవృక్షము లేదు
తగిన భార్యకన్న దాసి లేదు
పరమ గురునికంటె బంధువే లేదురా ॥విశ్వ॥

కూడు గుడ్డ కొఱకుఁ గుందెడు నిఱుపేద
చదువు సంధ్యలకెటు శ్రమపడునయ
పాదహీనుఁ డెట్లు పరుగిడ నేర్చును? ॥విశ్వ॥

మిత్రులట్లమెలఁగు శత్రువులుందురు
ఎఱుకగలిగి సంచరింపవలయు
తులసిమొక్కవోలె దురదగొండియు నుండు ॥విశ్వ॥

పాలనిచ్చుచుండుఁ బచ్చికఁదిని గోవు
పాలుద్రావి విసముఁ బాముసంగు
ఉత్తమాధమగుణ ముండురా యిబ్బంగి ॥విశ్వ॥

తనకుచాలినట్టి దానధర్మముసేయఁ
బూని స్వర్గ లేఁదు, తానుదూఱ
వీలు లేనియపుడు డోలాందు మెడకేల ? ॥విశ్వ॥

పతియె దైవమంచు భావించు చక్కని
సతి లభింప వేఱె స్వర్గమేల ?
ఇచ్చోటఁదక్క స్వర్గ మింకెట నున్నది ? ॥విశ్వ॥

సంశయాత్ముఁడెపుడు జయమొందజాలఁడు
సంతసంబె మనకు సగము బలము
సాహసమున లక్ష్మి సంప్రాప్తమగునండ్రు ।విశ్వ॥

దేవుఁడెచటనుండుఁ దెలియఁ జెప్పుమటన్న
ఏమిసెప్పఁ గలుగు నెవ్వఁడైన ?
నమ్మునట్టివారి నెమ్మనంబున నుండు ॥విశ్వ॥

పడవనడుపువాడు పడుగుచేసెడివాఁడు
గాలివాటమెఱుఁగఁ జాలకున్న
గ్రుడ్డియెద్దు చేను బడ్డ రీతిగనుండు ।విశ్వ॥

తల్లిదండ్రులనెది పిల్లలు ప్రశ్నింప
ఒప్పులరసి విప్పిచెప్పవలయు
సాఁగుచున్న లతకు సరిగ పందిరి వెట్టు ॥విశ్వ॥

కాలుచుండి వెల్గుగ్రక్కుచుండునువత్తి
ఎండనుండి నీడనిచ్చువృక్ష
ముత్తముండు కష్టమోర్చి మేల్సేయురా ॥విశ్వ॥

ఎన్ని రూపములుగ నెసఁగు విశ్వంబెల్ల
బ్రహ్మమయమె కాని పరముగాదు
రంగులన్ని తెల్లరంగులో నున్నట్లు ॥విశ్వ॥

ఐనవారికింత యాకులో వడ్డించి
కానివారలకిడు కంచమునను
లోకమునకుఁ దెలివి లోటెంత కలదురా ॥విశ్వ॥

అనుభవజ్ఞులైన యార్యులు యోచించి
చెప్పినట్లు పనులు చేయవలయు
ఎఱుక లేక నలుప ఏకు మేకౌనురా ॥విశ్వ॥

చీడపుర్వు చెట్టుఁ జెడఁదినునేగాని
పుడిసెడైన నీరు పోయలేదు
దుష్టుఁ డొరులఁ జేరి ద్రోహమే సేయురా ॥విశ్వ॥

ప్రక్కయింటివాఁడు బాగుపడుచునుండఁ
జూడలేనివాఁడు శుద్ధపశువు
పశువులైన కొంత పరమార్థమున్నదే! ॥విశ్వ॥

శక్తిమంతుఁడైన సమయము విషమింప
దగ్గియుంట విహితధర్మ మగును
మ్రుగ్గియాకుమీఁద కత్తి వేల్పున్నట్లు ॥విశ్వ॥

ఎముకలేని చేయి అమృతమొలుకు వాయి
గల మనిషికేమి గలుగదయ్య?
అట్టు నిచ్చినమ్మ కట్టున్నరీయరా ||విశ్వ||

ఎగ్గుసిగ్గులేని హీనులతోఁ జెల్మి
చేసెదేని కడకుఁ జేటుగల్గు
కోఁతిమూఁక జేర కొంపలు జెడునయా ||విశ్వ||

చెవిటివాఁడు పరులు చెవిటివారలు నాఁగ
పెద్దగొంతుతోడఁ బిలిచి చెప్పు
ఎట్టివారికి పరులట్టివారుగఁ దోఁచు ||విశ్వ||

పరులయాస్తిఁ జూచి పరితపింపఁగనేల
తనకు లేదటంచు గోణఁగనేల?
తొత్తువోలెఁ జేసి దొరవలెఁ దినవలె ||విశ్వ||

మురుఁగునీరు నిల్వఁ బురుగులుపుట్టును
గోరుపెఱుఁగ మడ్డి జేరుచుండు
కోపమడరెనేని పాపము మొలకెత్తు ||విశ్వ||

నీతులెన్నొ చెప్పి చేఁతలు లేకున్న
ఫలమొకింతయైనఁ గలుగఁ బోదు
మందుపేరుసెప్ప మాయునా వ్యాధులు? ||విశ్వ||

పెద్దవాగిలోని పొట్టిక చెడిపోవ
పిన్నల కది పుష్టి పెరుగు టెట్లు?
రాజగుణముఁ బట్టి రైతుగుణంబుండు ॥విశ్వ॥

పెద్దకొడుకు మీఁదఁ బ్రేమ తండ్రికినుండు
తల్లికుండు చిన్న తనయు మీఁద
మధ్యములను గండ్రు మధ్యస్థమగుదయ ॥విశ్వ॥

అత్తపోరుకంటె ఆడుబిడ్డల పోరు
ఎక్కువగును కొన్ని యిక్కలందు
అసలు మందుకంటె అనుపాన మెక్కువ ॥విశ్వ॥

హానికరము లైన యవసరమ్ముల యందు
మాటఁ దప్పనేని భంగపడును
రేవువిడిచి దిగినఁ జావు తిప్పలుగల్గు ॥విశ్వ॥

వేశ్యవిటుల కొఱకు వేషభాషలఁ బైకి
మెఱుపుఁ జూపు మనను మెఱుఁగుబాపు
కొప్పునిండ పూలు కొప్పువిప్పిన పేలు ॥విశ్వ॥

బిగువుసేయుఁ దీఁగ తెగిపోవు వీణకు
వదలుచేసె దీని పలుకఁబోదు
సరిగఁ గుదురకున్న సంసార మంతెరా ॥విశ్వ॥

తగినకృషి యొనర్చి ధనవంతుఁడగు నొండు
తండ్రివలనఁ గలుగు ధనమొకనికి
పెట్టు శాస్త్రియొకఁడు పుట్టు శాస్త్రియొకండు ॥విశ్వ॥

పరులసొమ్ము తినెడి పాపాత్ములకు స్థాయి
కలుగఁబోదు జయము నిలువఁబోదు
పరధనమ్ముకంటె గరళము మేలురా ॥విశ్వ॥

గంజినీళ్ళకేని కఱవైన యప్పుడు
పట్టుబట్ట లేల కట్టవలయు
మ్రింగమెతుకు లేదు మీసాల కత్తెరా? ॥విశ్వ॥

బలము చాలనపుడు పాండవులుండిరి
పోసఁగ నేకచక్రపురమునందు
నలిగియున్న వేళ తొలఁగి యుండుట మేలు ॥విశ్వ॥

కండ క్రొవ్వుకలిగి కవియు దుర్మార్గుండు
సాధు రక్షణకెటు సాయపడును?
మేలుకోరి వృకము మేకను కాయునా? ॥విశ్వ॥

పద్మరేఖలున్న పాదము కుంటిదే
ఐన మంచి దశకు హానిలేదు
కాలుకుంటిదైన కడుపెట్లు కుంటిది? ॥విశ్వ॥

సమునిమీఁద తనదు శౌర్యంబు చూపక
ప్రొక్కువాని నణఁగఁ ద్రొక్కుటరయ
బడుగుపిచ్చుకపయి బ్రహ్మాస్త్ర మేయుట ॥విశ్వ॥

ఓనమాలుచదివి ఆనవాలును జూడు
గురుని మాటమీఁద గుఱిని నిలుపు
విన్న వానికంటె కన్న వాఁడె ఘనుఁడు ॥విశ్వ॥

తాను శకునిగూడి ధర్మజుతో జూద
మాడ కౌరవేశుఁ డరుగుటరయ
పిల్లిఁజంకఁ బెట్టి పెండ్లికిఁ బోవుట ॥విశ్వ॥

ఇచ్చకంబులాడి యుచ్చులోఁ బడఁద్రోయ
నవ్వి దువ్వి ఖలుఁడు నటనసేయు
నోరు మాటలాడ నొసలు హేళనచేయు ॥విశ్వ॥

నేలమీఁద బడిన నిముసమ్ము మొదలుగా
ఉరక తరిగిపోవుచున్న ఆయు
వోటికుండలోని నీటి విధంబుగా ॥విశ్వ॥

శిక్షకాజ్ఞనీయ దక్షత గలవాఁడు
చెప్పినట్లు చేయు చెనఁటిగూడ
చెప్పుక్రింది తేలు చెప్పినట్లుండదా! ॥విశ్వ॥

నోరు మంచిదైన ఊరు మంచిదియగు
తిండిపుష్టి యున్న కండపుష్టి
ధర్మబలము గల్గ దైవబలముఁగల్గు ||విశ్వ||

చిన్నచిన్న దొసగులెన్నో కన్పడకుండు
దాతకుండు గొప్ప దానమహిమ
సూర్యుడున్న యపుడు చుక్కలు తోఁచునా? ||విశ్వ||

సద్గుణముల వృద్ధి చాలకాలము పట్టు
చెడుగుణాల పెంపు శీఘ్రమ యగు
ముండ్లచెట్టె పెరుగు పండ్లచెట్టునకంటె ||విశ్వ||

అధిపులొందుచుండు రధిక కష్టసుఖాలు
ఎంతచెట్టో కుండు నంతగాలి
అబ్ధి కున్న పెద్ద అలలు కాల్వకులేవు ||విశ్వ||

చెప్పఁదగినమాట చెప్పఁదగనిమాట
తెలిసి పరులతోడఁ దెలుప వలయు
పెదవి దాటెనేని పెన్నయు దాటురా ||విశ్వ||

ఎండమావులందు నుండదు నీరమ్ము
నేఁతిబీరలోన నేయి సున్న
వేశ్యవలపునందు ప్రేమ శూన్యంబురా ||విశ్వ||

ఎవరి తప్పు వార లెఱుఁగంగఁ జాలరు
పరుల తప్పు పట్టి పలుకుచుండ్రు
ఎవరి వీపు వారి కెట్టుల కన్పడు ॥విశ్వ॥

జోలిమాలిన పని జోక్యంబు కల్గించు
కొనుట, హానికరము మనుజులకును
మేకు పీఁకి కోఁతి మిత్తి వాతం బడె ॥విశ్వ॥

వర్ష యోగమునకె నమ్ము తూనీఁగలు
తోఁచు కీడుకాలమునకె తోఁక చుక్క
చెడెడు కాలమునకె చెడ్డ బుద్ధులు పుట్టు ॥విశ్వ॥

పెద్దవారితోడ నొద్దిక విడనాడి
మాటలాడెదేని చేటుగలుగు
కన్ను పోవునంత కాటుక యేలరా ॥విశ్వ॥

ప్రాణవాయువున్న ప్రజ్వలించును దివ్వె
స్పష్టయున్న విద్య సరిగఁ బెఱుగు
వాన కురియుచున్న వరదలు వచ్చురా ॥విశ్వ॥

ఇంట పెద్దవాఁడు తుంటరి యైనచో
చెనఁటు లగుట కేమి? చిన్నవారు
కోఁడలు నలుపైన కులమెల్ల నలుపురా ॥విశ్వ॥

ఉన్నవారిచెంత నొద్దికలోఁ జేరి
మాటనేర్పుచేత మనెడివాఁడు
గాదికిఁద నున్న గఱిమిడికొక్కురా ॥విశ్వ॥

ఊరకున్నవాని కూరెల్ల నోపదు
భూషణంబు సత్యభాషణంబు
కట్టులేని నోరు గట్టు తెగిన యేరు ॥విశ్వ॥

నీతిమార్గమందు నీవు చరించుచు
ఒరుల కది వచింప ఉచితమగును
మొదట నిల్లు గెలిచి పిదప రచ్చం గెల్వు ॥విశ్వ॥

కలిమి లేని వేళ కాసుచేయని వాఁడు
కలిమి గలుగ రాజఘనతఁ గాంచు
ధనము మహిమగాని తనమహిమా యది ? ॥విశ్వ॥

పెంకెవాని మనసు బింకంబు తెలియక
హితము చెప్పెదేని యెగిరి పడును
ముద్దుగొన్న కుక్క మూతి కఱచినట్లు ॥విశ్వ॥

ఆత్మలేనివాని కాచారములు మెండు
అల్పమతికి సంశయములు పెక్కు
వట్టి గొడ్డు కఱవు "లాట్టి" పుట్టుచునుండు ॥విశ్వ॥

వృద్ధుఁడయ్యు ఘోరయుద్ధాన భీష్ముఁడు
లొంగ లేడు వైరిలోకమునకు
బ్రహ్మచర్యదీక్ష బహుళశక్తి నిచ్చురా ॥విశ్వ॥

పరిక్షైన దేహమారోగ్య మొందక
బుద్ధి వికసనంబు పొందలేదు
చమురు లేని దివ్వె చక్కఁగా వెలుఁగునా ? ॥విశ్వ॥

శ్రద్ధయుంటేని సాధనముండును
సాధనమునఁ బనులు చక్కఁబడును
చక్కఁబడిన పిదప సౌఖ్యంబు గలుగురా ॥విశ్వ॥

దున్న యీనెనన్న దూడఁ దెమ్మన్నట్లు
మాటలాడునట్టి మనుజులున్న
నిజమెఱుంగ కొంత నిలుకడ వలయురా ॥విశ్వ॥

రాజమార్గమందు రక్షణముండును
అడ్డదారి పాఱిన గొడ్డ మగును
సత్యపథమునందు సౌఖ్యంబు పొసగురా ॥విశ్వ॥

అప్పుచేసియైన పప్పుకూడు తినుట
ముప్పు గూర్చుఁగాని ముదమొదవదు
ఆయమెఱిఁగి సరుకు వ్యయము సేయుట లెస్స ॥విశ్వ॥

కష్టపడి ఫలమ్ము గడియించుకొను వాఁడు
పవలు రేయి యనక పాటువడును
ఈఁతకాని కెంత లోతైన లెక్కయా? ॥విశ్వ॥

పతికి ముదముకూర్చు భార్య గతింపగా
కష్టపెట్టు కలికి గలిగె నేని
తలుపు పోయి కడకు తడికె చేపఱినట్లు ॥విశ్వ॥

కాద్రిరసము చూపు క్షుద్రు సేవించుచు
ఎంతదనుక పేద యెటు వసించు
ఏటియొడ్డు గుడిసె ఎన్నాళ్ళు నిలుచురా ॥విశ్వ॥

వయసునందు చిన్నవాఁడయ్యు సుజ్ఞాని
పరుల కుపకరించుఁ బలు విధముల
చిన్న దివ్వెచేత ఎన్నో దివ్వెలు వెల్గు ॥విశ్వ॥

బాటసారి యెంత బ్రతిమాలి యడిగిన
బండి వచ్చు తఱిని తిండిపెట్టు
పూటకూళ్ళ తల్లి పుణ్యా మెఱుంగునా? ॥విశ్వ॥

ఒక్క తెక్కపాటు పెక్కురు తినునింట
కఱవుగాక యెట్లు కొఱఁత తీఱు
చిన్న నూఱు నూఱు చేపలఁ దన్నునా ? ॥విశ్వ॥

కాలుజారు తిన్నగా లేచిపోన వచ్చు
నోరుజారు తీరు దారి లేదు
చేయిజారి కుండ చెక్కలైన తేలంగు ||విశ్వ||

వేశ్య యింటిలోన వేదాంత గోష్ఠిని
సలుపఁ గలుగు నంత తెలివి లోటు
రొట్టె బేరమేల? బట్టల కొట్టులో ||విశ్వ||

ఆతఁ డేమి చేసె నీతఁ డేమి యొనర్చు
అనుట యెవ్వరైన అతి సులభము
ఏమి చేసితివని యెంచుకొంటయె గొప్ప ||విశ్వ||

మంచి వారలణఁగి మణఁగి వర్తించిన
దుష్టవాఁడు కీడు చేయుచుండు
చిమ్మట పెట్టెలోని చీరల చింపదా? ||విశ్వ||

సారహీన మైన సంసారమునఁ బడి
మారు దారి లేని మానవుండు
జిగురుకంపె తగిలి చింతిలు పురుఁగురా ||విశ్వ||

బ్రహ్మఁ జూచు విశ్వమై భ్రాంతి వాదమును
హరిని గాంచ భోగ మందఁ గోరు
శివుని గన్న మోక్ష జ్ఞాన గల్గురా ||విశ్వ||

గణిత శాస్త్రభావ గరిమ విమర్శింప
వస్తు తత్వశాస్త్రవాద మరయఁ
దత్వశాస్త్రమునకె తలయొగ్గు చున్నవి ॥విశ్వ॥

గీ॥ మానవుండయి పుట్టిన మాత్రమునన
మానవత్వము గల్గునన్ మాటకల్ల
మానవత్వము గలయట్టి మానవుండె
దైవతత్త్వము సాధింపఁ దగును సుమ్ము.

క్రూరజంతు వొంటి గుహలఁ జరించును
సాధుజంతు లుండు సంఘములుగ
సజ్జనుండు సతము సంధిని గోరురా ॥విశ్వ॥

ఇహ సుఖంబుఁ గోరి యే యెండకా గొడ్గు
పట్టునతఁడె నరగ బాగుపడును
నిక్కగల్గ సుఖము దక్కుట యరుదురా ॥విశ్వ॥

అప్పులేనివాఁడె అధిక సంపన్నుండు
సత్య మాడువాఁడె సజ్జనుండు
మేలు గూర్చువాఁడె మిత్రాధికుండురా ॥విశ్వ॥

జూదమాడి నలుఁడు ఖేదమ్ము పొందెను
జూదమాడి ధర్మజుండు చెడెను
వారికంటెఁ బడుఁడు వరికింప మొనగాఁడె ॥విశ్వ॥

కసరుకొనెను వాని కంటెఁ గన్పడకుండ
నాత్మనిష్ఠఁ గలఁడె హానిసేయు
నెండకన్న మూఁగయెండ తీవ్రము పొందు ॥విశ్వ॥

ఎవనిగుఱ్ఱు వాఁడె సవరించుకొనినచో
దేశమెల్ల సాగఁ దేజరిలదె?
చెప్పి యెంతవఱకుఁ జేయింపఁ గలవురా? ॥విశ్వ॥

నమ్మి గుచ్చినట్టి సామ్మెగ వేసెడి
పాపి మోము గనుట పాతకంబు
ధనము పోయినంతఁ దమనెల్ల నొప్పిరా ॥విశ్వ॥

పరిహారవాయు వేప్రము భ్రమియించుటం జేసి
మండలములు తిరుగుచుండు సతము
అదియు నిలిచె నేని యన్నియు నిలుచురా ॥విశ్వ॥

వాన కురియువేళ నలిగాలి వీచును
ఎండవేళ గాలి మండుచుండు
సాహచర్య మెంత సలుపురా గాలిని ॥విశ్వ॥

ఐక్యమున కొకింత హాని గల్గించెడి
జాతి భేద మూట్లు సడలకున్న
సంఘసేవ సేయు సాధ్యంబు కాదురా ॥విశ్వ॥

గాలికంటె రవము కడు వేగముగఁ బోవు
దానికన్న కాంతి త్వరగఁ జనును
మనము వేగ మింత యని చెప్పగా రాదు ॥విశ్వ॥

కడప కడప పూజ గావించు వారికి
బుద్ధి నిలుకడెట్లు పొదలునయ్య?
వీచుగాలి కెపుడు తోఁచునా యొకతావి? ॥విశ్వ॥

గీ॥ మామ యొకరింటి యల్లుఁడన్ మాట మఱచి
అత్త యొకరింటి కోడలే యని తలఁపక
చిన్నవారికి నీతులు చెప్పుచుండ్రు
పాపటన్ వెండ్రుకలు తెల్లఁ బడినయంత.

గీ॥ పూలు రువ్వినవానిపై ఱాలు రువ్వు
కలుష చిత్తుల కిది మంచి కాలమయ్యె
చెంపఁ గొట్టిన మఱియొక చెంప నిచ్చు
సాధువుల కిప్డు నిల్వఁగ స్థలము లేదు.

గీ॥ పిన్న చేఁపల మ్రింగును బెద్ద చేఁప
పిన్నవారల హింసించుఁ బెద్దవాఁడు
దీనిలోఁ గల మర్మంబు దేవుఁ డెఱుఁగు
బలము గలవారలకె నిల్వ స్థలము గలదు.

గీ॥ ముల్లుతోడఁ దీయవలయును ముల్లునెపుడు
ముల్లుతోడఁ బాపవలయును ముల్లెనరయ
వజ్రమును గోయవలయును వజ్రముననె
తెలివి చేతనె తెలివిని దెలియవలయు.

కం॥ ఏ విధముఁ జేసైనను
జీవికి జీవనము గలుగఁ జేసెడి పురుషుం
డే వసుధ పుణ్యపురుషుం
డావ్రత మొనరించువాఁడె యద్భుతుఁడు కవీ!

ఒక్కఁడో కోనము పుట్టినందునఁ గుక్క-
దొంగతనము సేయఁ దొంగిచూచు
మనుజుకంటె నగ్గి మఱవదు మేల్సేయ ॥విశ్వ॥

పుష్పవంతుల ద్యుతి పొల్చు సహస్ర
కముల జనితమైన జ్ఞాన దృష్టి
ఫాలనేత్రి మనుచుఁ బలికిరి పెద్దలు ॥విశ్వ॥

కన్య నమ్ముచున్నఁ గళ్యాణ మొదవిన
నాఁగఁ బోవ వన్నెఁ డక్షమైన
మనుజుఁ డెంత వాని మహిమాతిశయ మెంత ॥విశ్వ॥

చిన్న వయసునందె పెనిమిటిని గఱవు
చేసికొనిన వనిత జీవితంబు
తల్లి నేయు దెబ్బ తగిలిన వల్లిరా ॥విశ్వ॥

గీ॥ పేదవారికిఁ బట్టెఁడు పెట్ట నేర్చు
పాఁచిపీనుఁగు వేశ్యకుఁ దోఁచిపెట్టు
దానమొక్కింత సేయఁగ దగ్గరిల్లు
దండుగెంతైనఁ బెట్టు నీ ధర్మమేమొ !

ఆడనేర్చువారిఁ బాడనేర్చినవారి
నొప్పులరసి కైత సెప్పువారి
నాదరించు వార లరుదైరి యాంధ్రిని ॥విశ్వ॥

జలము కంటె మిగుల సాంద్రతగల వస్తు
వద్ది మునుఁగుచుండు నప్పునందుఁ
దేలికయ్యునేని తేలురా నీటిపై ॥విశ్వ॥

గీ॥ గ్రుడ్డి గవ్వయుఁ జేయని మడ్డినరుఁడు
దొడ్డవాఁడగుఁ జేతిలోఁ దుడ్డు గలుగ
ధర్మదీక్షకుఁ బ్రాణమ్ము ధారవోయు
పేదవానిని గుర్తింపలేదు జగము.

నరునకున్న యట్టి నాలుగు దశలలో
జవ్వనము వసంత సమయ సమము
దాని వృథయొనర్చి ధన్యుఁడు కాలేఁడు ॥విశ్వ॥

సంపెఁగ మధువాన షట్పదమేగదు
కొలిమి తిత్తి కొఱకు కుక్క చనదు
ఆసలేని దెసకు నరుగునా దయ్యము! ॥విశ్వ॥

గుణ విహీనులైన కొడుకులు జనియింప
జేటు గలుగు, చెట్టుచెడెడు కొఱకె
కుక్కమూతి పిందె లొక్కటఁ గల్గును ॥విశ్వ॥

సిద్ధ పురుషుఁడైన సిద్ధార్థు వ్యర్థుఁగా
నాడిపోసి విష్ణువనిరి తుదకు
నరము లేని నాల్క తిరుగదా యెటులైన ॥విశ్వ॥

భార్య కర్మవశత భర్త దుష్టుండైన
నతనితోడి కష్ట మాలికబ్బు
ఇనుముఁగూడ నగ్గికిని దెబ్బ లబ్బవా? ॥విశ్వ॥

ఇతుమల నెడి వార్ధిఁ బడి చింతపడు వాని
కీడు పెంపుసేయఁ గృషి సలుపుట
గావిఁ బడినవానిపై బండ వేయుట ॥విశ్వ॥

కర్తకంటెఁ గార్యకర్తల రొదహెచ్చు
మూల విగ్రహంబు మూలనుండ
నుత్స విగ్రహాలె యూరేగు చుండును ॥విశ్వ॥

నంగుమన్న యమ్మ నాపిరి గొట్టుది
తినుమనుటన్న యమ్మ తిండిపోతు
ఏది లేని యమ్మ కేమాట లేదురా ॥విశ్వ॥

రాజు మంచిదశను రాజ్యమొకటి గెల్వ
"కూలివాని" కొండు కూలి దొఱకు
గజము కరముఁ బీల్వ గతుకునే కుక్కకు ॥విశ్వ॥

శిల్పి చేతఁబడిన శిల దేవుఁడై వెల్గు
కొండనున్న ఱాయి కుధర శిలయె
మనుజు మహిమ హెచ్చు పూని శిక్షణకల్మి ॥విశ్వ॥

మొదటిరోజు చాల ముద్దుగా నుండును
మరుదినంబు కొంత మార్పు గలుగు
మూఁడు దినములున్న ముఱికి చుట్టంబగు ॥విశ్వ॥

నందిఁ బందిఁ జేయుఁ బంది నందిని జేయు
బోకరించి యొకఁడు పొడిచి గెలుచు
నోరులేనివాని కూరెక్కడున్నది ॥విశ్వ॥

రాజకీయమందు మోజు హెచ్చిన వాఁడు
కళల మీఁద దృష్టి నిలుప లేఁడు
నిలిపెనేని యతఁడు నిస్తుల కీర్తియా ॥విశ్వ॥

దవ్వునున్న కరిని దత్త్వంబు తెలియమి
సరళ హృదయుఁ డనుచు జాటఁ గలవు
తోఁచు నునుపుగానె దూరపుఁ గొండలు ॥విశ్వ॥

భాగ్యమెల్లఁ దొలఁగఁ బౌరుషవంతుడున్
హీనరూపు నట్ల గానఁ బడును
అగ్ని యారిపోవ బొగ్గు నల్పొగదా ||విశ్వ||

ఎంత సున్నితముగ నెద మాఱిపోవునో
అంత దివ్యగుణము అబ్బినట్లు
వసుధ బొగ్గె మాఱి వజ్రమై వెల్గదా ? ||విశ్వ||

కష్ట సుఖము లన్ని కడచిన పిమ్మట
ఆత్మబోధ వలయు ననుట జలధి
అలలు నిలువ స్నాన మాడెద ననుకొంట ||విశ్వ||

౪౦॥ ఇల్లాలు రాణి యైనను
వల్లభుపై భక్తిఁ జూపవలయును సుమ్మా
ఢిల్లీకిఁ బ్రభుం డైనను
తల్లికి మ్రొక్కంగ వలయుఁ దథ్యము వేమా !

చిన్నతనమునందుఁ జేసిన చేష్టలు
పెద్దయైన పిదప వింతలగును
తెలివి చిత్రమగును గలఁగను దృశ్యముల్ ||విశ్వ||

అర్థశూన్యమైన యలజడుల్ గలచోట్ల
నున్నతంపు టూహ లుప్పతిలవు
ఒక్క పక్షి తిరుగ దుఱుముల మెఱుముల ||విశ్వ||

కలి యుగాంత మెపుడొ తెలుపుము గుర్తన్న
నెన్నొ యున్న నైన నెఱుఁగు మొకటి
పాపులెల్ల నాల్గు పాదాల నడచుట ||విశ్వ||

రాగమహిమ చేత ద్యాగమహిమ గల్గె
త్యాగమహిమఁ గల్గె రాగమహిమ
త్యాగ రాగమహిమఁ ద్యాగరాజై వెల్గె ||విశ్వ||

శ్రీలు నింటిపేరు కస్తూరి వారని
కొంప గబ్బిలాల కంపు గొట్టు
మాటహెచ్చుగాని 'మానిక పిచ్చురా' ||విశ్వ||

బిచ్చమిడిన యమ్మ బిడ్డల గన్నమ్మ
వృథగఁ బోవరెట్టి వేళలందు
ప్రకృతి ధర్మమునకుఁ బ్రతిబింబమే గదా ||విశ్వ||

తనదు కాళ్ళమీఁదఁ దానిల్వఁ జాలని
బడుగుమోయఁ గలఁడె పరుల బరువు
లేవలేని యెద్దు లేవి బండినిలాగు ||విశ్వ||

స్రష్ట సృష్టియందు శిష్టులు దుష్టులు
జననమొందు చుంట సహజమరయ
జాలరి వలపన్న మీనాలె పడఁగలవ ? ||విశ్వ||

హారమందు నిముడు దారము రీతిగా
భర్త మనసులోన భార్యమనసు
కలసి పోయెనేని కలతలు గలుగవు ॥విశ్వ॥

ఊపియుండఁగానె యోపిన మట్టుకు
దానముల నొనర్పఁ దగును నరుఁడు
పోవునపుడు రాదు పుచ్చిన వక్కైన ॥విశ్వ॥

సంతుకొఱకు మిగుల చింతించు వారికి
సంతు నొసఁగు టరుదు సంతసింప
చాలునన్న యింట సంతాన మధికము ॥విశ్వ॥

పంచ భూతములకు మించిన పెనుభూత
మొందు గలదు తెలిసి చెండవలయు
అది దురాశయనుచు నాడిరి పెద్దలు ॥విశ్వ॥

చింతలెల్ల మాని యంతర్ముఖుండయి
బ్రహ్మ పథమునందుఁ బరగు యోగి
యిహ పరంబులందు బహుసుఖంబునుబొందు ॥విశ్వ॥

పనులు చెరచునట్టి పంద లెచ్చటనున్న
మాఱఁబోదు బుద్ధి తీరఁబోదు
కోఁతు లెచటనున్న మాఁతు లొక్కటెగదా! ॥విశ్వ॥

సత్యమెఱుఁగఁ జేయు సజ్జనుఁ డున్నచోఁ
జక్కఁబడును పెక్కు సంశయములు
అద్దమున్న బొట్టు దిద్దుకో ననువగు ||విశ్వ||

తగిన యెరువు పెట్టి తగిన కాలువ త్రవ్వి
తగిన విత్తనములు ధరణిఁ జల్ల
బీడునేల లైనఁ గూడుగుడ్డ లొసంగు ||విశ్వ||

గొప్పవాని వ్యాధి గోరెడైనను, బెద్ద
ముప్పు వచ్చినట్లు ముసురుకొండ్రు
బక్కవాని చావు లెక్కలోనికి రాదు ||విశ్వ||

దమననీతిఁ జూపఁదగు వారిపై దయఁ
జూపెదేని పనుల సొగసు చెడును
పైత్యరోగి నోటఁ బంచదారయుఁ జేదు ||విశ్వ||

కొట్టమందుఁ బోట్లగొడ్డుఁ గట్టుటకంటె
ఉత్తదిగనె కోష్ఠముంట మేలు
కల్లమాటకంటె ఘనమౌనమే మేలు ||విశ్వ||

కానికాలమందు గడు జాగరూకత
మెలఁగుచున్న చెట్ట మొలకలెత్తి
కడగఁ బోవు నదియుఁ గాళ్ళమీఁదికి వచ్చు ||విశ్వ||

బాలుఁడైన గొప్ప పాపాత్ముఁ డైనచో
తగిన శిక్ష నందు కనుఁగొనఁదగు
కొండ్రిపాము నైనఁ బెద్దకఱ్ఱన కొట్టు ||విశ్వ||

వీకు లుద్భవింప విప్లవమ్ము జనించు
వార్ధిమ్రోఁత హెచ్చ వర్షము పడు
తీతు వఱచి యూరఁ దీయును బ్రాణము ||విశ్వ||

చదువుకొన్న తల్లి సంసారమును దన
తెలివిచేతఁ జక్క దిద్దుకొనును
కాన విద్య స్త్రీకిఁ గఱపుటయే లెస్స ||విశ్వ||

పూర్వజన్మమందుఁ బొసఁగిన గుణములు
అంతరాత్మఁ గొంత యంటియుండు
నూనె కొలిచినట్టి మానిక రీతిగా ||విశ్వ||

వినయ గుణము వలన విజయంబు జేకూరు
మత్సరంబు నమల మచ్చమాపు
కలుపుగోలుతనము కళ్యాణ నిలయము ||విశ్వ||

సంఘసేవ కొఱకు సంస్థల నెలకొల్ప
నూఱు మాటలైన నుడువ వచ్చుఁ
'గాణి' యీయుమన్నఁ గష్టమే గలుగును ||విశ్వ||

ఎవరి తిండి వారి కేర్పాటు చేసియే
సృష్టికర్త నరుల సృష్టిచేయు
శిశువు పుట్ట పాలు చేపవా తల్లికి ॥విశ్వ॥

విద్య యున్నచోట విత్తంబు శూన్యంబు
విత్త మున్నచోట విద్య సున్న
రెండు లేనిచోట తిండికే తిప్పలు ॥విశ్వ॥

పుట్టుగ్రుడ్డి లోకమెట్టిదో యెఱుఁగడు
షండుఁ డెఱుఁగఁ డింతి సౌఖ్యములను
ఆత్మతత్త్వమహిమ నజ్ఞాని తెలియఁడు ॥విశ్వ॥

"స్త్రీల కేల విద్య బాలురకే గాని"
యనెడి మాట లోకమరసి కాదు
ఆలు మగనికెన్న నర్ధాంగియాఁ గదా! ॥విశ్వ॥

పనులు చెఱచునట్టి ఘనుఁడున్న మున్ముందు
చక్క మ్రొక్కి పనికి సాఁగి పొమ్ము
ముందె విఘ్నపతికి మ్రొక్కమె పూజలో ॥విశ్వ॥

పూలమాలఁ దాఁకి కాలసర్పంబని
గ్రుడ్డివాడు పొందు దొడ్డ భయము
దయ్యమనిన యట్లు తననీడఁ దాఁ జూచి ॥విశ్వ॥

దానవాధముండు దయలేని మనుజుండు
విద్య లేనివాఁడు వింత పశువు
నీతి లేనివాఁడు కోతికంటెను బీడు ॥విశ్వ॥

పాదరసము క్రిందఁ బడినఁ జేఁ జిక్కఁడు
మనసు కట్టఁద్రెంప మరలదు వెస
పోయెనేని సరిగఁ బొందదు తేజము ॥విశ్వ॥

ఇరుగు పొరుగు వారి సిరిఁజూచి యేడ్వకు
నీకు భాగ్యమున్న నిక్కఁ బోకు
కష్టసుఖము లొక్క కావడి కుండిలు ॥విశ్వ॥

మోసగాని చెలిమి మోసగాఁ డొనరింపఁ
బలుకు లెన్నియైన ఫలము సున్న
తాలుగింజ చవిటి నేల నాటినయట్లు ॥విశ్వ॥

ఒకని గొంగదీసి యొకఁడు పై కెక్కుట
కుద్యమించు చుందు రుర్వి జనులు
మట్టి తాటి మొదటి మట్టఁ బుట్టిన యట్లు ॥విశ్వ॥

వదులు సువేరమను వడ్రింగి కెప్పుడు
చీలఁదీసి పగఱ నేలు టనువు
శివుఁగొల్వ ముక్తి చేరుట సులభము ॥విశ్వ॥

పనిని జేయ లేని పందయింటికి దొంగ
సాధు హింసకుండు సభకు దొంగ
సతము బడికిదొంగ చదువని బాలుఁడు ॥విశ్వ॥

తపసి దివ్యశక్తి దాగియుండును ఆత్మ
వలసి నపుడుకాని తెలియఁ బడదు
నివురు గప్పియున్న నిప్పుచందము గదా ॥విశ్వ॥

అనెడివేళ నాలుగన్నను సమయాన
కోడలనెడి కరుణ కొంత యుండు
నుత్తముండ కంటె నత్తముండే మేలు ॥విశ్వ॥

వనములందుఁ గష్టపడుచున్న ద్రౌపదిఁ
బట్టి సైంధవుండు పాటు పడుట
ఊరియు పుండులోన నుప్పు కూరినయట్లు ॥విశ్వ॥

పరమ సాధ్వియైన పాంచాలి కొఱకేగి
చిక్కెఁ బాండవులకు సింధురాజు
మేయఁ బోయినంత మెడ తగులొ్కని నట్లు ॥విశ్వ॥

అనుభవించు నేర్పు తనకు లేనవ్వాడు
భాగ్య మెంతయున్న ఫలము సున్న
కోతిచేతిలోని కొబ్బరి బొండ్లమే ॥విశ్వ॥

కన్నవారి కీవు కడుపార బెట్టవేని
నీకుఁ బెట్టరయ్య నీ కొడుకులు
తాతనాటి బొచ్చె తరతరాలకు నుండు ॥విశ్వ॥

అవని జాత సీత యైశ్వర్యసముపేత
నిష్కళంక చరిత నింద పడుట
మడుగుఁ జీరయందు మసి దాఁకినట్టులు ॥విశ్వ॥

దుష్టబుద్ధి శకుని దుర్యోధనుని వైపు
జూదమాడి గెల్వ మోదమేమి!
చిలుక కువ్వు గలిపి ఫలమొసంగిన రీతి ॥విశ్వ॥

నిఖిల జీవి వితతి సుఖ దుఃఖములయందు
సమము; క్రియందు సమముగాదు
సింహమునకు గ్రామ సింహము దీటౌనె? ॥విశ్వ॥

ఆవులావు లెంతో చేవఁ దారసిలంగ
నడుమ లేఁగ కాళ్ళు నలగినట్లు
నృపులు నృపులు పోర నీల్గును నలిసేన ॥విశ్వ॥

తనువునందు బలము తగ్గిపోవక ముందె
భావి సౌఖ్యమునకుఁ బాటుపడుము
దీపముండఁ గానె దెవులాడు కొనవలె ॥విశ్వ॥

ప్రజల మేలు గోఱకు పనిసేయు వీరుఁడు
ఇంటఁ గూరు చుంట కిష్టపడఁడు
పోరుసేయు పుంజు పోదుగునా గుడ్లను ॥విశ్వ॥

వేయిమంది నైన వేష మాకర్షించు
వేసమందుఁ గూడ మోసముండు
కల్మషమును దాచు కాషాయ వస్త్రముల్ ॥విశ్వ॥

పచ్చిగడ్డిఁ జూచి పశువు సంతోషించు
మోహనాంగిని గని మురియు విటుఁడు
అజుని వెల్గుఁ గాంచి యలరును వేదాంతి ॥విశ్వ॥

ఎన్ని లక్షలున్న నేకుల బుట్టకే
ఎఱువు కేగవలయు నెప్పుడైన
లోటులేనివారు లోకంబులో లేరు ॥విశ్వ॥

నీ గుణాల ముందు నిర్మలముగఁ జేసి
చక్కదిద్దు మింటి జనుల గుణము
మొదట యిల్లు గెలిచి పిదప రచ్చను గెల్వు ॥విశ్వ॥

తనువు పోవువఱకుఁ దగిన యాహారంబు
నెట్లు కోరుకొనునో యట్లె విద్య !
వాంఛనీయమౌట వయసుతో బనియేమి! ॥విశ్వ॥

మారజిత్తునందు మహిమ యేమున్నది
ఘనులు పొగడుటెల్ల కల్లయనుట
జలజహితునిలోన వెలుఁగు లేదన్నట్లు ||విశ్వ||

ఇహము పరము గోరి యీశ్వరారాధన
సలుపువాఁడు మంచి సౌఖ్యమందు
భక్తిపథము పాపముక్తిపథమ్మురా ||విశ్వ||

ఒక్క చెవిని వినుచు నొక చెవి విడిచెడి
నీచుఁ డెన్ని విన్నఁ నిష్ఫలంబె
ఎంతవాన కురియు నింకదా యిసుకపై ||విశ్వ||

పేదవారిఁ గొట్టి పెద్దవారికిఁ బెట్టి
గొప్పతనము తనకుఁ గూర్చుకొనుట
కాకిమూకఁ గొట్టి గ్రద్దల కిడుటరా ||విశ్వ||

బలమునందు నెగ్గు పరుగెత్త గుఱ్ఱము
ఉన్న కొన్నివనుల నుష్ట్రమె తగు
సాయపడదె యొంటె సహారాయెడారిలో ||విశ్వ||

గృహిణి పెత్తనంబు గృహమునందుండును
బయటి పెత్తనంబు భర్తకుండు
రెండు సరిగనున్న నిండిన యిల్లగు ||విశ్వ||

సూర్యకాంతి యుండి చూడ నేత్రములుండ
అడుగుదీసి యడుగు నిడును గాన
దైవశక్తి వలయు దనశక్తి కిం దోడు ॥విశ్వ॥

చెప్పఁదగిన మాట చెప్పఁగూడని మాట
అరసి పరులఁ గూర్చి యాడఁ దగును
పెదవి దాటెనేని పెన్నయు దాటురా ॥విశ్వ॥

కప్పలఱచెనేని కడవలు నిండును
ఎత్తుగాలి తిరుగ నేరు పొంగు
చూలు గలిగెనేని తేలు చావు నిజంబు ॥విశ్వ॥

సర్వ కార్యములను సాధింప నృపునకు
నొక్క మంచి మంత్రి యుండఁడేని
కొండయంత కరికి తొండము లేనట్లు ॥విశ్వ॥

దుష్ట మానవునకు దూరముగా నుండు
సఖుఁడ వగుట మేలు సజ్జనునకు
మతముకంటె మనుజు మనసె ప్రధానంబు ॥విశ్వ॥

నింద సేసినైన నిద్రాణమైయున్న
జాతి మేలుకొలుపఁ జాలెదీవు
బుద్ధి సెప్పువాఁడు గద్దించి పలుకురా

మంచివారల స్థితి మరణకాలమునందుఁ
జూడుమనుచుఁ బెద్ద లాడినారు
పండు పుచ్చకుండ పడుట మంచిది గదా ||విశ్వ||

పాడిపంటలందు పల్లెటూళ్ళే గొప్ప
పట్టణములు గొప్ప పై మెఱుఁగుల
ఆత్మదర్శనమున కడవులే గొప్పరా ||విశ్వ||

ఆశలన్ని విడిచి ఆత్మను బరికించి
మహిని విడుచువాఁడు మరల రాఁడు
సెనగపప్పు మెక్కి చేఁ గడిగిన రీతి ||విశ్వ||

చమురు వత్తి కలియు సరిగ వెల్గును దివ్వె
వేఱుపడిన రెండు వెలుఁగకుండు
సరస మెఱుఁగకున్న సతిపతు లంతేరా ||విశ్వ||

వేరు పాఁకుకొలఁది వృక్షంబు పెరుగును
విద్య పెరుగుకొలఁది వినయ మబ్బు
కలిమి హెచ్చెనేని కనులు నెత్తికి వచ్చు ||విశ్వ||

ధర్మమ నెడి పేరధర్మమునకుఁ బెట్టి
యెదురు లేనివఱకు నేలఁ గలసు
దశ తొలంగ నెవఁడో తలకిందు సేయురా ||విశ్వ||

నీరు చొఱకవైపు వేరు పాఱుచునుండు
వెలుఁగువైపె మొక్క తలఁ దిరుగును
జాత నరసి జనులు దరి జేరుచుందురు ॥విశ్వ॥

మనము విడుచు గాలి మహీ వృక్షములు పీల్చి
తగిన ప్రాణవాయువుగ నొసర్చి
యిచ్చుచుండు మనకు నీశ్వరు కృపచేత ॥విశ్వ॥

గొల్ల యిండ్లనుండు గొఱ్ఱెల గోత్రాల
వరుస చెప్ప గొల్లవాని కెఱుక
పరమ శివుని లీల భక్తుని కెఱుకరా ॥విశ్వ॥

తెలిసి కలియ రాదు కలిసి తెలియరాదు
తెలిసి కలిసిన విడఁ దీయరాదు
అంత్యనిష్ఠురంబు నరయఁగ మేల్గాదు ॥విశ్వ॥

అత్తపత్తియాకు హస్తంబు డాసిన
మగని రాకఁ గన్న ముగుదవోలె
ముడుచుకొనును ఎవని ముదల నాదలఁదాల్చి ॥విశ్వ॥

ఉండియుండి తొండ యూసరవెల్లియౌ
చేసిచేసి తపము సిద్ధుఁడగును
పండిపండి పెద్దపాము గామానురా ॥విశ్వ॥

కాలుచున్నకొలఁది కట్టె వేడెక్కును
చదువుచున్నకొలఁది సార మొలుకు
పొందుచున్నకొలఁది భోగకామము హెచ్చు ||విశ్వ||

ఎన్నఁ జేసి కొన్ని స్తోత్రము లొనరించ
వంక పెట్టుమంచు వచ్చి చూచి
విజయ మొంది వారె వేనోళ్ళ నుతియింతురు ||విశ్వ||

ఊర కేరి తిండి ఒగి మఠమ్ములఁ బండి
బ్రతుకువాఁడు పనికి వంచఁ బోఁడలు
బడుగుటింటికింటి గుడి సుఖముగ నుండు ||విశ్వ||

మనసు మదము మచ్చ చూపిన సుజ్ఞాని
కోప మంతలోన రూపుమాయు
గడ్డిపన్ను లెంతకాలము నిల్చురా ||విశ్వ||

నాలుగుమఠ నెనఁడు నూఱేండ్లు కట్టఁడు
పండుటాకు రాలకుండ దెవుడు
పుట్టువున్నయపుడు గిట్టుట యుండురా ||విశ్వ||

బ్రహ్మశిరము గొట్టి పరమేశుఁడైనను
పునుక బిచ్చమెత్తుకొనఁగ వలసెఁ
గోప మెవరికైనఁ బాపకారణమగు ||విశ్వ||

ఒత్తుచుండ్రి జనులు మెత్తనివానినె
అమిత కఠినుజోలి కంత బోరు
రవికిఁ జంద్రుకంటె గ్రహణాలు తక్కువ ॥విశ్వ॥

ఎఱుకలేమి తనువె నే నని తలఁచుచు
మరణ భయము వలన మది కలఁగుట
త్రాడుఁజూచి నల్లత్రాఁచనుకొంటరా ॥విశ్వ॥

పసుఁలు కుంచ నరుఁడు పౌరుషమున్న చో
లేవవచ్చు మించి పోవవచ్చు
ఎంత విసరికొట్ట అంత లేవదె బంతి ॥విశ్వ॥

పాదు నీళ్ళుపోయ ఫలములు నీ కిచ్చు
కొడుకుఁ బెంచ నిన్నుఁ గొడుకు పెంచు
పిలిచి చక్కఁగానె పిలిపించుకొనుమురా ॥విశ్వ॥

సాత్త్వికమున సరిగ సమకూడి నట్టుల
రాజసమునఁ గలిసి రావు పనులు
వేడిగాలి తగుల వాడిపోవు ముఖాలు ॥విశ్వ॥

పైకిఁ గానఁబడక లోకమాడఁగఁ జేయ
మేనులందు మెఱయు ప్రాణశక్తి
రాగి తీఁగలోన రాజిల్లు విద్యుత్తు ॥విశ్వ॥

బంతికూటి కొఱకు పరుగిడు ముందుగా
నెట్టిమాట కొఱకు వెనుక నుండు
మనుచు పెద్దలనిరి అది నీ సుఖమునకే ॥విశ్వ॥

వానకాలమందు వలయు కూరలు వేఱు
ఎండకాలమందు తిండి వేఱు
అట్లు కానియెడల నారోగ్యమే మాఱు ॥విశ్వ॥

ఇంటనున్న నల్వురేక మనస్సుతో
వరల గృహము గుట్టు బైటఁబడదు
గోచరింపఁ గలదె గుప్పెట వస్తువు ॥విశ్వ॥

లోకమెల్లఁ దాన లోఁగొనవలెనన్న
ఆశతో మెలంగు నట్టివాఁడె
తన్నుఁ గొడుకు మించఁ దండ్రి కోరుచునుండు ॥విశ్వ॥

౪౦॥ పరులను బాధల పెట్టక
పరులను దనవలెనె చూచువాఁడె సుమతియా
పరహితమె తనకు హితమగు
పరమత సహనంబు ధర్మపథమగు వేమా

౧౦॥ మగవాని చేతి బిడ్డలు
మగువ కరంబున్న ధనము మనఁజాలవయా
జగమున స్త్రీల సుఖంబులు
పొగనీడలవోలె క్షణిక భోగములు కవీ !

హరుఁడుమేన నిల్పె హరి వక్షమున నుంచె
బ్రహ్మ వాక్కునందె పరగఁ జేసె
ఆలిమీఁద ప్రేమ అందఱి కుండురా ॥విశ్వ॥

గీ॥ కుజనుఁడు కుతర్కమును జేయు, సుజనుఁడెపుడు
సౌమనస్యముతో సత్యసార మెఱుఁగు
బంభరము పూవుఁదేనెకుఁ బరుగులిడఁగ
పేడపుర్వు సదా పోవుఁ బేడకొఱకు.

కం॥ గురువుల సేవింపందగు
గురువులు వచియించినట్లు గుఱి నిల్పఁదగున్
గురువుల దీవన పొందుము
గురుజన ధిక్కారమెంత కూడని దన్నా !

కం॥ పోరాని యిండ్ల కేగిన
దారాని నిశ్కృష్టనింద రావచ్చు సతుల్
గారవము చెడని రీతిని
నేరుపుతో మెలఁగుటెంతో నీతిర వేమా !

శౌర్యశాలి పరుల శౌర్యచిహ్నంబింత
లెక్కసేయకెంతో ధిక్కరించు
కాఱుమేఘముఱుమ గర్జించు సింహము ॥విశ్వ॥

వస్తువెట్టిదైనఁ జనికివచ్చును ధీను
ప్రతిభవలన మింట రథము రవికి.
ఒక్క చక్రమున్న నుపయోగపడలేదె ॥విశ్వ॥

పరుగువారి మంచి పాలు త్రాగుటకంటె
నీరు త్రాగిమైన నిల్కడొవ్వు
తగిన నడక గెలిచెఁ దాఁబేలు కుందేటి ॥విశ్వ॥

తిన్నకుక్క తిండితిని పోయినంతన
కన్నకుక్కఁ బట్టి కట్టినట్లు
ఎదురుపడ్డవాని కేర్పడు చిక్కులు ॥విశ్వ॥

గండిపడిన నదులు గ్రామాలఁ జెఱచును
చెఱచు కాపురములఁ జెడిన యువతి
దిటవులేని మంత్రి దేశమే చెఱచురా ॥విశ్వ॥

తోలుబొమ్మలాటఁ బోలు సృష్టి విధంబు
బొమ్మవచ్చి యాడి బొమ్మపోవు
మారున కెఱుక లేక అకులల్లాడవు ॥విశ్వ॥

నష్టమైనఁ గాని కష్టమైనను గాని
మాటకొఱకు నిలిచి మనుట లెస్స
వచ్చినట్టి వాడు చచ్చినఁ బోదురా ॥విశ్వ॥

గిల్లి జగడమాడు నిల్లాలి యింటిలో
కల్లగాదు సుఖము గలుగఁ బోదు
చెడ్డకంపు పొదలఁ జీదర పుట్టదా ॥విశ్వ॥

నవ్యభావకలిత నానార్థయుతమగుచుఁ
బరగునట్టి చిన్న వాక్యముంట
తొట్టిలోన క్షీరతోయధి నింపుట ॥విశ్వ॥

గీ॥ చీడపురుగుల నన్నింటి చిదిమివైచి
యెరువు వేయుట తగు మొక్క పెరుగుటకయి
అట్టులే చెడ్డగుణముల నణచి ముందు
పిదప సద్గుణ సంతతి పెంచుమన్న !

పరిసరంబుఁ బట్టి పనిపాటలలవాట్లు
పెక్కు గలుగుచుండు చక్క మిగుల
యెట్టిగడ్డినున్న నట్టి రూపము దాల్చు ॥విశ్వ॥

కఱవు బిడ్డ వానకాలమ్ములో గొడ్డు
సతికి వీలుకాని సమయమందు
నతిథిరాక చాల యగచాట్ల బేరము ॥విశ్వ॥

గుఱ్ఱమునకు నులవగుగ్గిళ్ళు జీర్ణము
సరగ జీర్ణమగును గరికి వెలఁగ
ఉగ్గుఁబాలు జీర్ణ మయ్యాల బిడ్డకు ॥విశ్వ॥

పరుని భావమెల్ల పరికింపకే ముందు
తూలనాడుటంత మేలుగాదు
తరచి తరచి జనుల తత్త్వమ్ము తెలియుము ॥విశ్వ॥

౪౦॥ హాటకగర్భాది దశకో
సూటిగఁ గని నిత్యసత్యశుభ మందిన వాఁ
డేటికి నితరము గోరుం
గోటికిఁ బడగెత్తి ముష్టికొఱకుం జనునే? ॥విశ్వ॥

బ్రహ్మపదవి దొరికిన బాహ్యమెవ్వఁడు గోరు ?
పాల జాతి గోవుఁ బసులఁ గొట్టి
మట్టిగోడఁ గట్టి మానిసి యుండునా ? ॥విశ్వ॥

రసములన్ని చిలుక గమనీయముగ నుల్క
నోట తేనెలొలుక తెలుఁగుపలుక
దేశభాషలందు తెలుఁగు లెస్సనిరయా ॥విశ్వ॥

ప్రాఁగువడినయట్టి పంచాంగములు పోవ
చుక్క లెటకుఁ బోవు దిక్కు వదలి
తనువు మారు స్థిమిత ధర్మముల్ మాయునా ॥విశ్వ॥

నక్కలాకులుండి యొక్కింత సున్నంబు
లేకయున్న పండ లేదు విడెము
తగిన ప్రేమ లేని దాంపత్య మంతేరా ॥విశ్వ॥

ధ్రువుఁడు తపసు చేసి ధ్రువమండలము బొందె
కడపె పండఢను మృకండుకొడుకు
తపము వలనఁ జేయఁదగని దేదియు లేదు ॥విశ్వ॥

మంత్రివర్గమునకు మంత్రోపదేశమ్ము
సేయు జ్ఞాని యేమిసెప్పెనన్న
ప్రజల మేలుకొఱకె పనిచేయుమని పల్కె ॥విశ్వ॥

పనియు పాటలేక మనసును దేహము
నురక యుంచెదేని దురితమనక
చెడ్డ కృత్యములకు శీఘ్రముగా లోఁగు ॥విశ్వ॥

కుక్కదాలిగుంటఁ గూర్చుండి చోరత్వ
మబ్బె కూడదన్నయట్లు; కుమతి
విన్నయంతసేపు విజ్ఞుఁడుగా నుండు ॥విశ్వ॥

ఉల్లిసేయు పనిని తల్లియుం జేయదు
వేఁప చేదుక్రిముల రూపుమాపు
దేనఁబుట్టు పురుగు దాననే హతమగు ॥విశ్వ॥

ఇల్లుచూచి పిదప నిల్లాలి చూడుము
గుణములరసి చెలిమి కూర్చుకొనుము
తల్లిగుణము జూచి పిల్లను దీసికో ॥విశ్వ॥

తెచ్చిచచ్చినాఁడు చచ్చి తెచ్చినవాఁడు
ముచ్చటాడుకొనిరి మురిసి దివిని
దాల్లు వేఱైన ధర్మమొక్కటె గదా విశ్వ॥

ఎంతనీరుపోసి యెరువెల్లు వేసిన
రాలనున్న ఆకు రాలిపోవు
ఔషధంబు లీయ ఆయువు కలుగునా? ॥విశ్వ॥

కన్య కోరుచుండు కడు రమ్యమగు రూపు
ధనము గల్గువాని తల్లిగోరు
యశముఁ గూర్చువాని నాశించు జనకుండు ॥విశ్వ॥

పరునిమాట నమ్మి భార్యకు బిడ్డకు
చెఱుపు చేయఁ దలంచు చెనఁటి యెవఁడు
ఎలుకకొఱకు నింటి కెవఁడు చిచ్చును బెట్టు ॥విశ్వ॥

తల్లికున్న ప్రేమ పిల్లల కుండదు
ధరణివోలె నన్ని తల్లి యోర్చు
తల్లిమనసు వెన్న పిల్ల మనసు ఱాయి ॥విశ్వ॥

చెంతఁ జేరువారు చెప్పెడి మాటలే
సత్యమనుచు పనులు సలుపు నృపతి
ఎత్తువారిచేతి పొత్తుల బిడ్డఁడు ॥విశ్వ॥

పండ్లచెట్ల దోటి పడవేసి కోతురు
పెట్టువాని బాధ పెట్టుచుందురు
పాలొసంగు గోవు బంధబాధలు పడు ॥విశ్వ॥

చదివి సద్గుణముల సాధించు ధీవుల
విలువ పరమమూర్ఖు తెలియలేఁడు
గంధపుఁబొడి తావి గాడిదేమెఱుఁగును ? ॥విశ్వ॥

కోర్కెలారసికొన్న కోలాహలము పుట్టు
గాలిసుతులు తిరుగ కదలి యడలు
గర్వమడరచెడ్డ గగ్గోలు హెచ్చురా ॥విశ్వ॥

దోషరహితు మీఁద దోషమారోపించి
పరిహాసింపఁ బోయి పతితుఁ డగుట
కవిసి తన్నఁబోవ కాలు జారినయట్లు ॥విశ్వ॥

పట్టుకొన్న దెల్ల బంగారమగుచుండు
కలిసివచ్చునట్టి కాలమందు
ఆడఁబోవు తీర్థమది యెదురైనట్లు ॥విశ్వ॥

'లంచగొండి' ధనము లాగుటకై లేని
తప్పుచెప్పి చేయి తాన చాచు
వ్రేలు వంకబెట్ట వెన్నపూస లభించు ॥విశ్వ॥

తిండిలేని ప్రజకు స్థిమిత మెట్లుండును
కడుపుఁ జిచ్చు తమ్ము కాల్చునపుడు
కాలుగాల పిల్లి కదలక నిల్చునా ॥విశ్వ॥

గుణవిహీను లోటు కోవిదుల్ గమనించి
త్రిప్పుచుందురి మంచి విప్పిచెప్పి
చెడిన అంగమునకె చేయుదురు చికిత్స ॥విశ్వ॥

ముంచె బెదరక గడ మూఁడడుగులడిగి
గుజ్జురూపి జయము గుంజుకొనియె
పొట్టివాని కుండు పుట్టెడు బుద్ధులు ॥విశ్వ॥

వింత యుక్తులన్ని వేశ్యమాత కెవండు
బోధసేయవలయు బాధయనక
తాత కెవ్వఁడైన దగ్గులు నేర్పునా ? ॥విశ్వ॥

గ్రీష్మఋతువునందు గ్రిందికేగిన నీరు
వర్ష కాలమందు వచ్చు పైకి
అందచిక్క నరుఁడు కొండెక్కి నిక్కఁడా ॥విశ్వ॥

కయ్యమెపుడు గోరు గయ్యాళిగంపయా
నాతినాతె! చుప్పనాతిగాని
అట్టిదాని చెల్మి అగ్గిమండెడు కొల్మి ॥విశ్వ॥

మంచిమాటలెల్ల మహిత మర్యాదకే
కోటివిద్యలెల్ల కూటికొఱకె
నుతులు కలుగుటెల్ల గతులు చేకుఱుటకె ॥విశ్వ॥

విరహబాధచేత కరఁగెడివారికి
విధుని కిరణతతియు వేడియగును
పైత్యరోగి నోటఁ బంచదారయుఁ జేఁదె ॥విశ్వ॥

నాల్కలేని గంట నాదమ్ము నీయదు
సుదతిలేని యింట సుఖము లేదు
తావిలేని పూవుఁ దాల్ప నిష్టము కాదు ॥విశ్వ॥

కలుపుగోలుతనము కళలీను రతనము
ఖేదమొసఁగు రద్ది భేదబుద్ధి
దీక్షగలుగ నయము రక్షించు ననయము ॥విశ్వ॥

పుట్టెఁ డాముదమున మునిఁగి బూడిదఁ బొర్ల
అంటవలసినంతె అంటుకొనును
ఆర్జనమ్మదృష్ట మనుసరించియె యుండు ॥విశ్వ॥

ఇహాపరమ్ములందు బహు సుఖములఁ బొందు
భోగి యొకఁడు పరమయోగి యొకఁడు
చెప్పఁదగినయట్టి (శ్రీ) గలవారురా ॥విశ్వ॥

పంది యీనుచుండు పదిపిల్లలను గూడ
ఏనుఁ గొక్కదాని నీనుచుండు
ఉద్ధరించు కొమరుఁ డొక్కఁడు చాలఁడా ॥విశ్వ॥

కల్లగాదు చిన్నపిల్లల హృదయంబు
కపట శూన్యమగుచుఁ గ్రాలుచుండు
ముఱికి యంటనట్టి ముకురంబు రీతిరా ॥విశ్వ॥

పెదవిమీఁద సవ్వు హృదయాన విసమును
కలిగి కపటి పైకి కానఁబడఁడు
నోరు మాటలాడ నొసలు హేళనసేయు ॥విశ్వ॥

ఆశ్రయంబు లేక అభివృద్ధి శూన్యంబు
పండితులకు, లతకు వనితలకును
మెట్లు దొఱకకున్న మేడెట్లు లెక్కనా ॥విశ్వ॥

పవనమందు నున్న ప్రాణవాయువు, తేమ
తగులఁ ద్రుప్పుపట్టి తఱుగు నినుము
నరులు వలపుగాలిఁ గరఁగుచుందురుమెల్ల ॥విశ్వ॥

అస్థిపంజరమున ఆకార మేర్పడు
గుండెయాడు బాఱుచుండ నల్ల
ఉసురు లుండువఱకు ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాస ॥విశ్వ॥

ఎన్ని తగవులున్న నెఱిఁగి చివఱికెల్లో
ఎవనినైపు వాఁడె యేగుఁ బుడమి
మెలిక తిరిగి కడకు చిలువ బొక్కంజేరు ॥విశ్వ॥

ఆదిశక్తియైన హైమవతిని బట్టి
అల జలంధరుండు కులుకు కొన్న
మిడుత యింగలమును మ్రింగఁ జూచిన రీతి ॥విశ్వ॥

ఎఱిఁగి పిన్న పెద్ద లేరీతి వర్తింపఁ
దగునో యట్టులుంట ధార్మికమ్ము
తెగువ చేసెనేని తెడ్డె లింగముగదా ॥విశ్వ॥

పరసుఖమ్ముఁ గోరి పరితపించెడి వేళ
పరమహంస వచ్చి గురువగుటయె
పేదవాని కొఱకు పెన్నిధి దొఱకుట ॥విశ్వ॥

తనయు గుణము దిద్ద తండ్రికే లేని వో
ఒరుని మనసు బాధ నొందనేల ?
కందకుండని జిల కత్తి పీటకదేల ? విశ్వ॥

పాఠ్య పుస్తకముల పరిశీలనము చేసి
మంచి కెపుడు స్థాన ముంచవలయు
తొలఁగిపోవ తాలు తూర్పార పట్టరా ॥విశ్వ॥

చాటుమాటులందు చాడీలు చెప్పెడి
చవట మాటలెవరు సమ్మతింతురు
ఎఱిఁగి తప్పులున్న ఎదుటనే యనవలె విశ్వ॥

పట్టువిడుపు లేక పనులు సాగవుకొన్ని
పట్టుపట్టి సేయవలయుఁగొన్ని
కార్యసాధనగతి గమనించి నడువుము ||విశ్వ||

ఎన్నిగుణములున్న ఎక్కరాదొక్కటి
కడు దరిద్రబాధ పడెడు వేళ
వఱలఁగలదె సత్తి వారి వాక్చతురత ||విశ్వ||

తాను చెడినమాత్ర ధర్మమ్ము చెడఁబోదు
అడ్డదారి ప్రాణగొడ్డమగును
ఆపదలకు మూల మజ్ఞానమే గదా ||విశ్వ||

కఱ్ఱ విఱుగకుండ జెట్టియుఁ జాకుండ
ఒప్పుతప్పు లెట్లు చెప్పఁగలవు
ధర్మమున్నవైపు ధైర్యముతోఁ బల్కు ||విశ్వ||

మామయొక్కవైపు మగఁడొక్కవైపును
అత్తయొక్కవైపు మొత్తుచుండ
ఎట్టి కోడలైన నేరీతి నోర్చురా ||విశ్వ||

కల్లగాదు పదుల కాంక్షలు దీర్తురు
ధీరవరులు తమ్ము కోరకున్న
మేఘుఁ డెవరు బిల్వ మేదిని వర్షించు ||విశ్వ||

ధర్మనిరతిఁ బూని నిర్మలమతిఁగోడ
దైవశక్తినమ్మఁ దప్పకదియె
కంటితెప్పవోలెఁ గాపాడదా నిన్ను ॥విశ్వ॥

గొప్పవానిఁ జూచి కొంచెపు నరులెల్లా
వాగుచుంద్రు వాని వరుసలేక ॥విశ్వ॥
కుంజరమును జూచి కుక్కలు మొఱుగవా

పరమమూర్ఖు చెంతఁ బరమాత్మఁగను యోగ
ఘనత యిట్టిదనుచు కనఁబరచుట
అంధునెదుట పెద్ద యద్దము చూపుట ॥విశ్వ॥

కాలమునకు లొంగి కనుగల్గి మెలఁగుట
బాగు; శీతువేళ భాస్కరుండె
చలికి బాధపడుచు చయ్యన నేగురా ॥విశ్వ॥

వరుసఁ దిన్నయింటి వాసాలు లెక్కించు
వారు కొందరుంద్రు వసుధయందు
సొమ్ము తిన్నవాఁడె ఱొమ్ము గుద్దినయట్లు ॥విశ్వ॥

అడిగినంత యిచ్చు యజమాని యింటిలో
దొంగతనము సేయ దొరకొనుటది
పిదుకుకొనుట మాని పొదుగు కోసినయట్లు ॥విశ్వ॥

పెద్దవారుగాని పిన్నవారలుగాని
హద్దుమీఱి యాడ హాని గలుగు
కట్టులేని నోరు గట్టుతెగిన యేరు ॥విశ్వ॥

కష్టసమయమందె కష్టముల్ గలుగును
సుఖములందె గొప్ప సుఖము లబ్బు
ఎండకాలమందె మండుగాల్పులు వీచు ॥విశ్వ॥

గొప్పవాని ప్రక్క గొంచెపు నరులున్న
లెక్కకెక్కకుంట అక్కజంబె!
సూర్యుడున్న దిక్కు చుక్కలు తోఁచునా? ॥విశ్వ॥

సొమ్ములగును తీఁగ కమ్మిచ్చునం బడి
ఒదుగు శిశు బిడ్డ ఒప్పులరసి
చిక్కఁదీయ కురులు చక్కగా జడకొప్పు ॥విశ్వ॥

మంచిమాటలు విని మన్నింపఁ డెంతయు
దుష్టబుద్ధిలొంగు దుష్టచేష్ట.
వజ్రమరసి కోయవలె వజ్రమున నెప్డు ॥విశ్వ॥

దూరవస్తువెలుఁగ దుర్భిణీ యంత్రమ్ము
ఆత్మరూపము గన అచలయోగ
మఖిల జనుల మంచి కడకువ చాలురా ॥విశ్వ॥

లోతు తెలిసికొనక లోకులు మాటాడ
నిందసేయఁ బోకు నివ్వెఅపడి
నిజము తెలియఁగలరు నిలుకడ యున్నచో ॥విశ్వ॥

ఉక్కు తునకలనఁగ నుగ్రరణంబుల
సిక్కులరుల నురుము సేయఁ గలరు
సిక్కులనఁగ వీరసింహములనఁ జెల్లు ॥విశ్వ॥

తనకు నీయఁబోవ తాఁ దిననొల్లక
అదియె పరుని చేతి దడిగి కొనుట
రొట్టెఁ బెట్టఁ దినక అోలునాకిన యట్లు ॥విశ్వ॥

రాజపుత్రునింట తేజోవిహీనుండు
పుట్టఁబోఁడు భీతి గిట్టఁబోఁడు
పులికి మేఁకపిల్ల పుట్టునా యెపుడైన ॥విశ్వ॥

తిండిలేక చాల తిప్పలు పడువేళ
కర్మ రోగియగుట; కఱవులోన
అధిక మాసమొకటి అరుదెంచి నట్టులు ॥విశ్వ॥

కలుములన్ని తనకుఁ గలిసివచ్చుచునున్న
విబుధుఁడెపుడు త్రోమ్మి విఱువఁబోడు
ఏర్లుచేర బొంగిపొర్లునా వారిధి? ॥విశ్వ॥

తొంటిబాధ యింటి కొంటికొయ్యలబాధ
పంటిబాధ పిప్పిపంటిబాధ
చంటిబాధ తోడ సమములు గావురా ॥విశ్వ॥

స్వనములందు పికము స్వానము శ్రావ్యము
కళలయందు లలితకళలు మెఱుఁగు
జగతి ప్రాణులందు మగజాతి అందము ॥విశ్వ॥

ఓడవర్తకమున నొదవిన నష్టంబు
వడ్లదంపకమునఁ బాయఁ గలదె
జలధిలోని నీరు చలిమంట కింకునా ॥విశ్వ॥

కొద్దినోము నోఁచి గొప్పఫలము గోరఁ
గలుగఁ బోదు కర్మ తొలఁగఁ బోదు
పిండికొలఁది రొట్టె తిండికొలఁది కండ ॥విశ్వ॥

ఆదరించి వృత్తి కవకాశ మిప్పించి
నట్టివాని కొక్క హానిసేత
అన్న మిడిన యింటఁ గన్నంబు వేయుట ॥విశ్వ॥

దురభిమానమునకుఁ గరములోఁ బడిపోయి
తాఱుమాఱుపడుచుఁ దగవుతప్పి
తనదు మనసు మాఱ ధర్మంబు మాఱునా ॥విశ్వ॥

ఒకనితప్పు పైకిఁ బ్రకటితమైన. వే
ఱొకని తప్పు లోన నొదిగియుండు
వార్ధినున్న మిట్టపల్లంబు లట్టుల ॥విశ్వ॥

వార్ధిపోటు హెచ్చు బడబాగ్ని రేగిన
కోపమొదవఁ దనువు కొంత పొంగు
వేడిచేయ నుబుక వే లోహపుంగుండ్లు ॥విశ్వ॥

ఐనవారికింత ఆకులో వడ్డించి
కానివారికిడును కంచమందు
ఎడ్డెమనుజుఁ డేమి యెఱుఁగురా ధర్మంబు ॥విశ్వ॥

వ్రాయవ్రాయ గొప్ప వ్రాయసకాఁడౌను
చేయఁజేయ నొడలి చేవ హెచ్చు
తలచఁదలచ దివ్యతత్త్వార్థవిదుఁడౌను ॥విశ్వ॥

కామతృష్ణ తగిలి కలఁచె దేనిమనస్సు
రెచ్చగొట్టు నిన్ను రేవుమాపు
జలకు గోకుకోలఁది జిలబొబ్బ రేగదా ॥విశ్వ॥

ఎవ్వఁ డెంత పొంద నీశ్వరు దయవలె
పాంచభౌతికరమ పలుచఁబడదు
నీరు చేఁవ తాగ్రి నీరధి తఱుగునా ॥విశ్వ॥

అండలేనివాఁడె అణఁగారిపోవును
అండయుండె నేని కొండపాఁకు
విష్ణువుంటఁగాదె విజయుఁడు జయమొందె ॥విశ్వ॥

ఉల్లిపొరలమొత్త మూడదీసినయంత
జివఆక్కడ చేతఁ జిక్కనట్లు
ఆశలన్ని యుడుగ నవ్వల మోక్షమే ॥విశ్వ॥

కిరణజన్యసంయోగంబు జరుగునపుడ
ఆమ్లజని యాకువిడి మాయమైనయట్లు
కుండలిని జిక్కఁబట్టుట కుదిరెనేని
మాయకోరికలన్నియు మాయమగును

తాగుబోతు నోటఁ దాఱుమాఱగు మాట
జ్ఞానినోట నిలిచి పూనికఁగను
వ్యక్తిగౌరవంబు వ్యక్తమౌ మాటలో ॥విశ్వ॥

ఉండి తినుటకు వీలులేకున్న యెడల
నేమి లాభము సరునకు నెంతయుండి
తినినదానిని జీర్ణించుకొనినవాఁడె
అనఘుఁడని చెప్పుటకు సంశయంబె వేమా!

పెక్కు మంత్రిసాను లొక్కెడఁ జేరిన
పెద్దపాణికెంతొ పెద్దచిక్కు
ఫలమొసంగుటరుదు బహు నాయకత్వంబు ॥విశ్వ॥

నరునిజూచి పాము నరుఁడు పామునుజూచి
ప్రాణభయముతోడఁ బరగు భంగి
పుణ్యపాపములకుఁ బొసఁగును వైరమ్ము ॥విశ్వ॥

"కోడుకోడు" అన్న కొండిముడిచి యాఁగు
తేలుకేమి తెలియుఁ దెలుఁగుబాస
భయముచేతఁగాని భక్తిచేఁ గాదురా ॥విశ్వ॥

పరులసొమ్ము మనకుఁ బ్రాప్తింపవలెనను
ఆశయుండఁ దగదు లేశమైన
కానువీసమైన కష్టార్జితము మేలు ॥విశ్వ॥

అతి సమర్థుఁడైన యవనీశుఁడుండఁడేఁ
గువలయంబు వంచకులకుఁ దక్కు
అడరి నక్కలేలు హరిలేని యడవిని ॥విశ్వ॥

జీవనమ్ము నిచ్చు జీమూతమే పిడుగు
రాల్చి యొక్కచెట్టుఁ గాల్చివేయు
కానివేళ హితుఁడె కడకుఁ గీడొనరించు ॥విశ్వ॥

తనదు బూజుతాళ్లఁ దాఁ జిక్కి వ్రేలాడు
సాలెపుర్వు భంగి సంచితమున
జీవులన్ని జిక్కి జీవయాత్ర నటించు ॥విశ్వ॥

ఆఱువంతులు మనకృషి నాచరించి
వదలవలయును నేడవవంతు విధికి
కష్టపడుటకె చేతులఁ గాళ్ళ బుద్ధి
నిచ్చె భగవంతుఁ డని మది మెచ్చవలయు

నీవు సేయు పనుల నీ యదృష్టదశమ్ము
తోడుపడక ఫలము కూడ దెపుడు
వట్టిచేతిఁ బిండఁ బసరెట్లు వచ్చురా ||విశ్వ||

కొత్తగుడ్డ తడిని కొంచెముగాఁ బీల్చు
పాఁతగుడ్డ పీల్చు బాగుగ తడి
ననుభవమున శక్తి యధికమౌట నిజంబు ||విశ్వ||

సుందరాంగి తన్నుఁ జూచి మోహించిన
శుకుఁడొకండు భీష్ముఁడొకఁడు తప్ప
నిప్పువంటివాఁడు నీరయిపోవఁడా ||విశ్వ||

చాలకాలముండుఁ జందనపుం గొయ్య
ఇనుము గట్టిదైన మనదుమట్టి
పాత్రమెఱిఁగియీవి క్షేత్రమెఱిఁగి విత్తు ||విశ్వ||

తెలిసి కలియరాదు కలిసి తెలియరాదు
తెలిసి కలిసి మొదలు కలఁచరాదు
విశ్వగమనమెల్ల విధివిచిత్రముగదా ||విశ్వ||

నరులకేమి దేవ నరులకైనను గష్ట
సుఖములుంట మనము చూడఁగలము
ఈశుశిరము శశికి హెచ్చుతగ్గులు లేవె ! ॥విశ్వ॥

నిత్యసాధనమున నిపుణత హెచ్చును
నూరకున్న మొద్దు పారుచుండు
ప్రతిదినమ్ము నూఱఁ బదనెచ్చుఁ గత్తికి ॥విశ్వ॥

కల్లొసంగు సుఖము కలకాలముండదు
అమృతసుఖము నిల్చు ననవరతము
ఐహికంబు విచలమాధ్యాత్మ మచలము ॥విశ్వ॥

ఆశలన్ని యుడిగి అచలపూర్ణానంద
మందె నిలిచి యైక్యమైనవాఁడు
మోక్షమందుఁ గాని పుట్టఁడు గిట్టఁడు ॥విశ్వ॥

వాయుకుండమెచట వారిధిఁ బుట్టునో
అచట గాలివాన యతిశయించు
తోఁకచుక్క పుట్టఁ దోఁపవా యాపదల్ ॥విశ్వ॥

ఆత్మశక్తియున్న యధికారి యాజ్ఞను
వేగ ననుసరింతు వేయిమంది
ఒక్క బెట్టునొక్క పెక్క దివ్వెలు వెల్గు ॥విశ్వ॥

పొసఁగ వాన వేళ పూఁదోట మొలచిన
మొక్కలన్ని పూలమొక్కలౌనె?
ఒక్క వంశ్యులందఱొకరీతి నందురా ॥విశ్వ॥

పానమన్న నొకఁడు గానమన్న నొకండు
చిత్రిమన్న నొకఁడు చిత్తమిచ్చు
జిహ్వకొక్క రుచియు శిరమున కొకబుద్ధి ॥విశ్వ॥

చెట్టు గొట్టుపిట్ట చెట్టుతొఱ్ఱగఁ జేసి
అందు దాఁగు పురుగులన్ని తినును
పిట్ట యెంత దాని పట్టుదలెంతరా ॥విశ్వ॥

ప్రకృతియందుఁ బుట్టు పరమాణువునకైన
దేని సహజగుణము దానికుండు
పికము శుకము గాదు శుకము పికము గాదు ॥విశ్వ॥

మంచి చెట్లలెన్న మతిలేని భూజమే
నిత్య మెండనుండి నీడ నిచ్చుఁ
బనన కంతకంటె బరమార్థ మున్నదా ॥విశ్వ॥

నేల యునికిఁ బట్టి నీటి వసతిఁ బట్టి
నీరువేఁడి వాన స్థితులఁ బట్టి
పరిసరమును బట్టి పెరుగును వృక్షముల్ ॥విశ్వ॥

ఎచట బ్రదుకుఁదెఱువు లేర్పడియుండునో
యచట కేగుచుందు రఖిల జనులు
సూర్యరశ్మి వైపుఁ జొఱఁబడు మొక్కలు ॥విశ్వ॥

పండ్లదారి నైన ముండ్లదారిని నైన
పాదరక్ష లున్న భయము సున్న
కలుగు సుఖము శాంతిఁ గలిమి లేముల బంతి ॥వి॥శ్వ॥

వర్ణ నాత్మకముగ వాకొను పండితు
లినుని కిరణవితతి నిమిడియున్న
సప్తవర్ణములనె సప్తాశ్వము లనిరి ॥విశ్వ॥

వెఱవు తెఱువు లేని వెఱ్ఱి దద్దమ్మలు
కూడినట్టి కొంప కూలిపోవు
కంబములు తొలంగఁ గప్పెట్లు నిలుచురా ॥విశ్వ॥

చింతలేనివాఁడు శ్రీహరి తుల్యుఁడు
భ్రాంతిలేనివాఁడు బ్రహ్మ నిభుఁడు
భయము లేనివాఁడు పశుపతి సముఁడురా ॥విశ్వ

ధర్మసూక్ష్మమరయఁ దఱచుగా దెల్లఱి
కందుకొనఁగఁ బ్రజ్ఞ యవసరమ్ము
ప్రజ్ఞ లేనివాఁడు సుజ్ఞాని కాలేఁడు ॥విశ్వ॥

ఎగ్గుసిగ్గు లేని హీను రానిచ్చిన
పీఁటకిందిది మట్టి పిరిదిలఁ జేయు
ఘోణి యెచటనైనఁ గుద్దలింపదె నేల ॥విశ్వ॥

ప్రజ్ఞా ధురంధరుండగు
సుజ్ఞానికి నెచటనైన చోటుండునురా
జిజ్ఞాసువిది తలఁచి బ్రి
హ్మజ్ఞాన సమాధి నంది నలరును వేమా !

వదరుఁబోతు తోఁడ వాగ్మికిఁ బొత్తేడ
సానితోడఁ జెలిమి సాధ్వికేడ
మూర్ఖుతోడఁ బొందు మోక్షార్థి కేడరా ॥విశ్వ॥

అంతరాత్మ తెలుపునట్టిది గట్టివి
యోగికైన పరమ భోగికైన
దాని బోధవిన్న ధన్యుఁడ వగుదన్న ॥విశ్వ॥

వైర కారణమ్ము వాదియుఁ బ్రతివాది
వాక్కులరసి తీర్పు వాఁడొనఁదగు
పక్షపాతమెందుఁ బనికిరాదని విందు ॥విశ్వ॥

వావి వరుస లేక వాస్తవ మెంచక
తిట్టునట్టి నోటిఁ దిరుగుకాలి
నూరకుండుమనుట యురిశిక్ష వేయుట ॥విశ్వ॥

ఎట్టి సాహసమున నెసఁగు నరుం డైనఁ
దాను జచ్చుమందుఁ దాఁ దినండు
పౌరుషంబుఁ జూప బడబాగ్ని మ్రింగునా ॥విశ్వ॥

చేరుకొనెడివన్ని చెట్టులు చేమలు
గూడుకొనెడివన్ని గుండ్లునాగ
నెట్టివానిచెంత నట్టివాఁడె చేరు ॥విశ్వ॥

జోలిమాలిన పని జోక్యంబు కలిగించు
కొనుట యేరికైనఁ గూడదన్న
మేకుఁబీకి కోతి మృతినొందలేదొకో ॥విశ్వ॥

౪౦॥ విజ్ఞాన విలోకమునకుఁ
బ్రజ్ఞానమె బ్రహ్మమగుచు భాసిల్లంగా
సుజ్ఞానమె సూర్యోదయ
మజ్ఞానమె యంధకార మరయఁగ వేమా !

ఎందరెన్ని మాట లేరీతిఁ బల్కిన
బీరువెన్నఁడైన వీరుఁడగునె !
నాటుకుక్కఁ దఱుమ వేటాడఁ జాలునా ? ॥విశ్వ॥

పిల్లవానిమీఁదఁ బ్రేమ యెక్కువ చూప
నెఱిఁగి వాఁడు మీఁది కెక్కఁ దలఁచు
శిక్షణమునఁ గాని శీలమ్ము కుదురదు ॥విశ్వ॥

స్వర్గసీమ లెన్ని కోట్లును తేవకున్న
అనుభవమున కింత యందఁబోవు
మనసు లేని మగఁడు మంచము నిండురా ॥విశ్వ॥

నవ్వు చేటుగూర్చుఁ నాలుగు విధములఁ
గోప మంతకంటె ఘోరతరము
శాంత మొండె సౌఖ్య సామ్రాజ్య సమ్రాట్టు ॥విశ్వ॥

పొట్టకూటి చదువు మిట్టిపడం జేయు
గట్టిచదువు మనసు దిట్టపఱచు
నిండుకుండ కదల కుండు టాశ్చర్యమా ॥విశ్వ॥

గ్రామసీమలందుఁ గాఁపులు కరణాలు
తప్పు లరసి తీర్పు చెప్పిరేని
పాడిపట్టుతోడఁ బని యేమి యున్నది ॥విశ్వ॥

వాయుకుండ మెచట వార్ధిఁ బుట్టిన నట
గాలివాన గొట్టు కల్లగాదు
ఎచట పాపమున్న నచట కష్టములుండు ॥విశ్వ॥

జీవహింస మాని జీవింప వీలైన
జీవహింస నేల చేయవలయు ?
భూతదయ యొకండు పుణ్యతమం బండ్రు ॥విశ్వ॥

దైవభక్తి కలిగి తన్మయత్వము పొంద
సాధనమ్ము గాగ సలిపెదేని
కళలు కలలు గావు కైవల్య పథములు ॥విశ్వ॥

జ్ఞాన శూన్యమైన జాతి కత్యౌన్నత్య
పదవి దొఱకదెంత పాటుపడిన
మణి తెఱంగు రాయి మకుటము నెక్కునా ॥విశ్వ॥

సింహముండు గుహను చెలఁగి ముత్యములుండు
నక్కబొక్క పీత తొక్కలుండు
గొప్పవారి బుద్ధి గొప్పయూహలె యుండు ॥విశ్వ॥

చెడ్డచెలిమి చేసి శిశుపాలుఁ డుదుటున
హరిని దూరి ప్రాణ హాని బొందె
పొంగుపొంగుటెల్ల పొయ్యి పాలగుటకే ॥విశ్వ॥

దొంగబ్రతుకు బ్రతుక దొర సమ్మతింపఁడు
దొరగుణములు దొంగ ఎఱుఁగలేఁడు
బూటకమున కెన్నొ బాటలు కలవురా ॥విశ్వ॥

పోతుటీఁగయైనఁ బోరాని లంకకు
నాంజనేయుఁ డరిగె నబ్బురముగ
సహజశక్తి కొంత స్వామిభక్తి మరింత ॥విశ్వ॥

బోధచేసి కొన్ని బాధలు [illegible]
సహజ [illegible] [illegible]
కుక్క తోఁక [illegible] [illegible] నేర్చు ॥విశ్వ॥

చదివి జీవితమున సద్గుణ [illegible]
లములు పరుపలేని యుధము చదువు
కనులు లేనివాని కరదీపిక విధంబు ॥విశ్వ॥

తులువ కప్పుసంగి పలుమారు లడిగిన
కయ్యమున కతండె కాలు త్రివ్వ
గంచెమీఁది గుడ్డఁ గనిపెట్టి తెంపురా ॥విశ్వ॥

దేవ దానవులకుఁ దీఱని వైరంబు
కలుగఁ గారణంబు తెలియఁ గలమొ ?
గుణము వేఱుగాని కురువొక్కఁడే గదా ॥విశ్వ॥

ఆత్మశుద్ధి కొఱకు నన్వేషణము వీడి
బాహ్యచిహ్నములకుఁ బ్రాకులాట
గట్టి విడిచి పట్టి పొట్టుకుఁ బోట్లాట ॥విశ్వ॥

భౌతికమునగాని పరమార్థమునగాని
బ్రహ్మచర్య మిచ్చుఁ బరమ సుఖము
సుఖము కోరెదేని చూడరా బ్రహ్మము ॥విశ్వ॥

ఆకుటింటి సుఖము హార్మ్యంబునకు లేదు
రాజెఱుంగఁడు మునిరాజు సుఖము
కష్టజీవి హాయి కలవాఁడు పొందునా ॥విశ్వ॥

పువ్వు నొవ్వకుండఁ పుష్పంధయంబింత
తేనె ద్రాగి హాయి తిరుగుచుండు
ఎఱుక గలఁడు పరుల హింసించి బ్రతుకఁడు ॥విశ్వ॥

న్యాయమార్గమునను నడవ దలంచెడి
వారిఁ గష్టపెట్టు వారు కలరు
ధర్మమునకు బలము తగినంత లేదురా ॥విశ్వ॥

ఎంతయున్నఁ దనకు నింత లేదనుకొంచు
కొందువాఁడు సుఖముఁ నొందలేఁడు
చింతలేనివాఁడె సిరిగలవాఁడురా ॥విశ్వ॥

గాలివానకైన రాలదు గిజిగాని
గూడు, తాఁటియాకు కొసన యున్న
పక్షి కెంత తెలివి పరమేశుఁ డొసఁగెరా ॥విశ్వ॥

సాధనంబు లెన్ని సమకూడినను తజ్జ్ఞు
డుండని యెడల నుపయోగపడవు
తేఱు సరిగ చనునె సారథి లేకున్న ॥విశ్వ॥

ఇల్లు వెండికొండ విల్లు బంగరు కొండ
ఈశుఁ జేల బిచ్చ మెత్త వలసె
విధి విధానమునకు వేఱుగా జరుగునా ||విశ్వ||

ఒకఁడు చర్మమిచ్చె నొకఁడు మాంసంబిచ్చె
నొక్కఁ డస్థు లిచ్చె నొకఁడు ప్రాణ
మిడె, నుదారభావుఁ డీలేనిదున్నదా ||విశ్వ||

కలదు లేదని మదిఁ గలఁత చెందఁగరాదు
కలఁత చెంద గొప్ప ఘనత రాదు
లేమికంటె నోర్పు లేమి చిక్కులు పెక్కు ||విశ్వ||

కోడి కూయుచుండె 'కొక్కొరొకో' యని
కాలమెఱిఁగి యెవఁడు మేలుకొలిపె
ప్రకృతిరూపుఁడైన పరమేశు లీలరా ||విశ్వ||

బీదవాని యింట బిచ్చమెత్తఁగ వచ్చు
ధనమదాంధుఁ జేరఁ దగదు కవికి
చేరనేని వాఁడు ధీరుఁడు కాడురా ||విశ్వ||

గొడ్డు త్రాగుచున్న మడ్డి నీరైనను
పీకె యెండెనేని పీల్చు నరుఁడు
అవసరమ్మొకప్పు డాచార మెఱుఁగదు ||విశ్వ||

సంస్థగాని గొప్ప సంసారమే కాని
ముద్దు గొల్ప దొరఁ పెద్దలేక
మేరుపూస లేని హారము గీతిగ ॥విశ్వ॥

పాలలోని కింత పంచదారయు లేక
కొంద అలవటింపఁ గొంద అచ్చు
గంజిలోని ఉప్పుగల్లు లే కేడ్తురు ॥విశ్వ॥

భేదబుద్ధితోడ వాదము లాడుచో
మనసు కుటిల మెటుల మాసిపోవు ?
పృష్ఠ తాడనమున నెట్లు దంతము లూడు ॥విశ్వ॥

దైవబలము కలిగి తారాపథంబున
తిరుగుచున్నవాని నెదురు కొనుట
చుక్కఁ కెదురు నిండు చూలాలి పయనమ్ము ॥విశ్వ॥

లౌకికంబు లేని లేకికిఁ బ్రేమతో
బహు జనోపయోగ పదవి నిడుట
కోఁతికి జలతారు కుళ్ళాయఁ బెట్టుట ॥విశ్వ॥

ఏ గ్రహంబు గాని ఏకాదశ స్థాన
మందుఁ జేరెనేని హాయి నొసఁగు
తెల్లయిసుక యూట తీపిగా నుండదా ॥విశ్వ॥

అర్థ కామములటు లాత్మ విజ్ఞానంబు
బాహ్య సాధనముల వలను పడదు
మనసు పట్టి నిలుప మర యొక్కటున్నదా ॥విశ్వ॥

పట్టుపురుగు ప్రీతిఁ బుట్టింప జాలదు
ప్రీతిచెట్టొకింత పట్టు నిడదు
సాధ్యమైన పనినె సాధింతు రెవరైన ॥విశ్వ॥

పండితుండె యైన వక్తృత్వ శూన్యుండు
పల్కలేఁడు సభను, నాల్కలేక
కంచుగంట యైన గణగణ మ్రోగునా ॥విశ్వ॥

అరసి గింజ లిన్ని యన్ని రేపటి కెట్టి
చీమయైన బొరియఁ జేర్చుకొనును
మనుజుఁ డెట్లు భావి మనుగడ మఱచురా ॥విశ్వ॥

పరుల నిందసేయ పాపంబు కలుగును
తన్ను తాను పొగడుకొన్న నఘమె
రెండు లేనివాఁడు దండిమనుజుఁ డెన్న ॥విశ్వ॥

పిఱికి కండ యింత నెఱుఁగని యాంధ్రుల
కఱకుఁ దనము నేల గలిసెనేల ?
కాలచక్ర మహిమ గమనింప శక్యమా ॥విశ్వ॥

ఉష్ణదేశశాన నోద్భూత జనులెట్టు
లందమైన తనువు లొందగలరు
ఉగ్రమూర్తులైన నీగ్రోల జూడమా ||విశ్వ||

దేహ సౌఖ్య మరసి దినమున కొకసారి
మెట్టవంట తిండి మెక్కవలయు
గట్టిగింజ తనువు దిట్టము సేయుదా ||విశ్వ||

పేనుకింత పెరిమ పెత్తన మిచ్చిన
హాని కలుగుఁ దలకు హాయి లేదు
ఖలుని పెద్దసేయఁ గలుగునా సౌఖ్యంబు ||విశ్వ||

శాంతశమదమాది సద్గుణంబులు గల్గ
సౌఖ్య మందగలరు సర్వజనులు
దాన స్వర్గసీమ యౌను భూలోకంబు ||విశ్వ||

గుణముచేత గాని కులముచే నెన్నఁడు
ఘనుఁడు కాఁడు మానధనుఁడు కాఁడు
ఏకలవ్యుఁ డెవ్వఁ డెఱుకతేఁడే కదా ||విశ్వ||

రంగుమాసి గొప్ప రాసాయనికగతి
వజ్ర మొంద దెంత పాటుపడిన
సిద్ధపురుషుల దృఢ చిత్తము మాఱదు ||విశ్వ||

విత్తవంతుఁ డఖిల విజ్ఞాన ఖనియైన
కవికి మేలు గూర్ప గడగఁ డౌర
ధనమదాంధుఁ డేల తపసి నేస్తము గోరు ॥విశ్వ॥

లోక సంగ్రహార్థ మే కవి వ్రాయునో
అతని దివ్య కవిత అమృత మొలుకు
స్వార్థపరుల రచన వ్యర్థమై తీరదా ॥విశ్వ॥

గోత్ర వృద్ధి గోరి పుత్ర వాత్సల్యమ్ము
వీడజాల రెట్టి ఱేఁడులైన
ప్రాణమిచ్చెఁ గొడుకు బ్రతికింప బాబరు ॥విశ్వ॥

గంజి లేని యింటఁ గడుపేద ప్రజ గల్గ
తల్లిదండ్రులు పరితాపపడరు
దిగిన కాయలెల్లు తీఁగకు బరువౌను ॥విశ్వ॥

పతిని ధిక్కరించు పడతి చేష్టలు గన్న
పరికైన రోఁతయే జనించు
పెదవి మించినట్టి రదము గాంచినరీతి ॥విశ్వ॥

ఒకనితప్పు లొకని కొప్పులుగాఁ దోఁచు
ఒప్పులొకని వతఁడె తప్పులనును
పక్షపాతబుద్ధి పాపాల సుద్దిరా ॥విశ్వ॥

గుణిగణమ్ము వొగడ గుణవంతునకుఁ జెల్లుఁ
బుండరీక గుణము పొసఁగ తెలియు
మానసౌకసంబు మాలకాకెఱుఁగునా ||విశ్వ||

నాస్తికుండె గాని ఆస్తికుఁడే గాని
ఒక్కశక్తి యుంట కొప్పుకొందు్రు
ప్రకృతి యంచు వీరు పరమాత్మ యని వారు ||విశ్వ||

కానిమాటలాడి జానెడు పొట్టకై
పరుల మోసగించి బ్రిదుకఁ జూడ
దినము గడచు గాని తనువెట్లు గడచురా ||విశ్వ||

ఓర్పు నేర్పులు గల యోచన లేకున్న
మానవునకు విన్నమాటకంటె
చేటు గూర్చుచుండుఁ జెప్పెడి మాటలు ||విశ్వ||

పైరు వాడిపోవు పడమటి గాలిచే
పైరగాలిచేత పైరు పెరుగు
దెసలు మారినంత పస యెంత మాఱెరా ||విశ్వ||

ఎన్ని భాషలైన ఎఱిగి యుండవలె సార
మాంధ్రమునకుఁ జేర్పు మంతెగాని
తల్లిబాస విడుట తన్ను దా మఱచుట ||విశ్వ||

అడిగికొనెడి వాని కరువది కూరలు
వండికొనెడి వారి కొండు కూర
సతికిఁ బ్రియుఁడొకండు సానికిఁ బలువురు ॥విశ్వ॥

పెట్టినన్ని నాళ్ళు పెండ్లిని గోరుచు
పెట్టలేని వేళ తిట్టుచుండ్రు
లోక తంత్రమునకు లోఁబడ బోకుము ॥విశ్వ॥

పండితునకు నైనఁ బామరునకు నైన
గుండె నిబ్బరంబు కూర్చు సుఖము
తత్తరమునఁ బనులు తారుమారగుచుండు ॥విశ్వ॥

మండనమున గాని ముండనమున గాని
మోద ఖేదములను పొందనట్టి
సాధుపుంగవుండు సర్వజ్ఞుఁ డొక్కఁడే ॥విశ్వ॥

చంకబిడ్డ కొఱకు చందమామను బిల్వ
దివిని విడిచి యెట్లు భువికి వచ్చు?
మాయమాటచే నమాయకులకుఁ దృప్తి ॥విశ్వ॥

సింగ మేన్గు తలను చీల్చ నేగును గాని
కడుపుఁ జిచ్చు గడ్డి కఱవఁ బోదు
సజ్జనుండు కష్ట సమయాన లోగునా? ॥విశ్వ॥

విదురనీతి వినక వదరుచు కురురాజు
సర్వనాశకుఁడయి యుర్విఁ బడియె
చెప్పువారు లేక చెడిపోవ రెవ్వరు ॥విశ్వ॥

ఊరిమీఁద వేర యూరు వడిన నొక
కాసు వడగబోదు కరణముపయి
పరుల డాయు మిత్తి పరశివు డాయునా ॥విశ్వ॥

దొరతనమ్ముఁ గలుగఁ దొత్తున కైనను
మౌల చేతులెత్తి మ్రొక్కవలయు
సాన మహిమగాని తన మహిమా యది ॥విశ్వ॥

సహజ దుష్టబుద్ధి సజ్జన సహవాస
మెంత కాలమున్న నేమి ఫలము
మల్లె ప్రక్క పెరుగ నుల్లి కంపెటు మాయు ॥విశ్వ॥

పక్షపాత బుద్ధి పాపాత్ములకె యుండు
సత్యనిష్ఠ యుండు సజ్జనులకు విశ్వ॥
భక్తిపరుల కుండుఁ బరమేశుపై దృష్టి

ఆత్మజాతు లెన్ని యుగచాట్లు పెట్టిన
సహనభావమూని సంతసింతురె
ఎవరికంపు వారి కింపుగా నుండదా! ॥విశ్వ॥

దేహి దుర్గుణములు దైహికమే గాని
ఆత్మ కెన్నఁడైన నంటఁ బోవు
ఏటికున్న వంక నీటికి నుండునా ॥విశ్వ॥

మాటలాడ నేర్వ మసలదు పోట్లాట
తినుట నేర్వ రోగ మణఁగి పోవు
తగిన కృషిని సల్ప దారిద్ర్య ముండదు ॥విశ్వ॥

చక్కెరపాకంటె 'శాక్రీను' కడు తీపి
ఆలుకంటెను వెలయాలు తీపి
కలినిజంబు కంటె కల్లయే కడు తీపి ॥విశ్వ॥

నీతినిచయమెల్ల చేతలలో నున్న
ఘనత కలుగు ననుట కల్లగాదు
అమలమైన తిండి ఆరోగ్య మొసఁగదా ॥విశ్వ॥

బహు విధమ్ములైన పరివర్తనములచే
బొగ్గె వజ్రమైన పోల్కి, నరుఁడు
సద్గుణాల సరిగ సాధింప సాధువౌ ॥విశ్వ॥

విష్ణురూపుఁడైన కృష్ణునంతటి వాఁడె
బోయ బాణహతినిఁ బొందవలసె
వంతు వచ్చెనేని గంతు వేసినఁ బోదు ॥విశ్వ॥

ఎఱుక లేక నీవ ఏ తప్పు చేసిన
తెలిసి పరితపించఁ గలిగి తొలంగు
దాసు తప్పులన్ని దండముతో సరి ॥విశ్వ॥

జాతచింత జాన ధర్మమ్ములం గల
శోభ చెఱచునట్టి లోభులుంట
పండ్లచెట్టు చుట్టు ముండ్లపొద గలట్లు ॥విశ్వ॥

ఆర్ద్రి హృదయమందు నవతరించెడి ప్రేమ
ఈశు గుణము గాన నేలు జగము
ప్రేమ మనఁగ వేరు కామము వేఱురా ॥విశ్వ॥

ప్రాజ్ఞకోటి మధ్య బహుకాల ముండినన్
తెలియలేఁడు వారి తెలివి మూర్ఖు
తెడ్డు పాకగుణము తెలియఁగ జాలునా ॥విశ్వ॥

ధైర్య శౌర్య నిధియు దైవోపహతుఁడగు
సమయమందుఁ జిక్కఁ జవటకైన
తేలు బూజుపడిన పాలీడు చంపదా ॥విశ్వ॥

చింత ముదురు కొలది చేవ హెచ్చుగ నుండు
వేశ్యమాత జిగుసు వేశ్యకంటె
మత్తు మిక్కుట మగు మద్యమ్ము పులిసిన ॥విశ్వ॥

మొక్కువాని నణఁగఁ ద్రొక్కెడి నీచులు
కలరు, లొంగినట్లు కనఁబడు నెడు
నక్క కసరి యఱచి నిక్కి మైఁబడఁజూచు ॥విశ్వ॥

ఉత్తమాధములకు నుండు భేదములెన్నొ
మనుజు ముఖమునందె మనకుఁ దెలియు
వాడలున్న యునికి గోడలు సెప్పవా? ॥విశ్వ॥

పాప పుణ్యములకు రూపు లేకున్నను
ఫల మొసంగుచుండుఁ దొలఁగకుండ
తెలియఁబడని యాత్మ త్రిజగము ద్రిప్పదా? ॥విశ్వ॥

ఒకరి జన్మసుకృత మొకరికి నొదవదు
గురువు మించు శిష్యవరులు కలరు
అగ్గిలుకంబెఁ బైకి నావిరి పోవదా? ॥విశ్వ॥

పలువనైన నమ్మి పని సేయవచ్చును
పలువకంటె సాదు పలువ తులువ
కప్పకూఁత పాము ముప్పొనగూర్చురా ॥విశ్వ॥

గొప్పవాఁడు పోవఁ గొలఁదివానికి గూడ
గొప్పవాని వెలుఁగు కొంత కలుగు
సూర్యుఁ డస్తమింప జ్యోతిర్లత వెలుంగు ॥విశ్వ॥

మాతృ కరుణతో సమానమైనది లేక
కొడుకు బయటినుండి కొంపఁ జేర
తల్లి పొట్టఁ జూచు నిల్లాలు చేఁ జూచు ॥విశ్వ॥

పనికిమాలినట్టి పందకు నడుమనే
కలిమి కలిగినంత కనులు తిరిగి
అర్ధరాత్రిమందు నడుగును గొడుగును ॥విశ్వ॥

ఘనుల బోధ, బుద్ధి కలుషమ్ము లడగించి
నిర్మలమ్ము సేయు, నీటి బురద
చిల్లగింజ సాద చేరదా యడుగున ॥విశ్వ॥

లోకవర్తనమ్ములో లీనమై యున్న
మంచి చెడ్డల విభజించు జ్ఞాని
పాలు నీరు వేరు పఱుప హంసకుఁ జెల్లు ॥విశ్వ॥

ఎట్టివారితోడ సేవని దొరకొన్న
కీ లెఱింగి సేయ మేలు కలుగు
గంత గట్ట నెద్దు గానుగఁ ద్రిప్పదా! ॥విశ్వ॥

కాలవశము చేత ఘనునకుఁ బతనమ్ము
కలుగ, తొలఁగఁ జేయవలయు ఘనుఁడె
పనుఁ గెత్తు-వడ్డ నేన్గె యెత్తవలయు ॥విశ్వ॥

కఠిన వర్తనము ను ఖండింప వలెనన్న
కఠిన మార్గమునకుఁ గడఁగ వలయు
విసపు రోగమునకు విస మమృతంబౌను ॥విశ్వ॥

ఐకమత్యమొదవ నన్యోన్య సౌహార్ద
వర్తనంబు లేని వారి గృహము
కలిసిరాని యట్టి కప్పల తక్కెడ ॥విశ్వ॥

భోగలాలసునకు రోగ భయంబుండు
మోహనాంగి కుండు ముదిమి భయము
కర్మఠునకు క్రూర కర్మల భయముండు ॥విశ్వ॥

చేత చెప్పనట్టి చేతకు భీష్ముండు
గురుపుత్రోడ నైన గుద్దులాడెఁ
బరముఁ గోరి తండ్రిఁ బ్రహ్లాదుఁ డెదురఁడా ! ॥విశ్వ॥

బంధముక్తి నొసఁగు పరమాత్మ శ్రీకృష్ణుఁ
గట్టఁ గౌరవుండు దిట్టపడుట
తన్ను గట్టఁ దాళ్ళు తాఁ దెచ్చుకొనుటరా ॥విశ్వ॥

శకుని మైత్రి చేసి సహజశక్తిని బాసి
గద్దుతోవఁ బడెను గౌరవుండు
మనులు తీవమెట్టఁ దెరువు తప్పి చరించు ॥విశ్వ॥

గోత్రదాటు మూక గణము గ్రహింపదు
మంచివాని హితము నెంచఁబోదు
పుంజు కెంపుఁ గంది గింజ గాదని త్రోయు ॥విశ్వ॥

శాంతికాముఁడైన సమతత్వ బుద్ధితో
చెలిమి సేయదే నృసింహమైన
భక్తుఁ బ్రోచి వైరి వధియించె శ్రీహరి ॥విశ్వ॥

పరమ మైత్రియందు వైరమ్మునందును
సుజను మనసు చొఱదు వృజినమునకు
సరస పదముఁ ద్రిప్పి చదివిన సరసమె ॥విశ్వ॥

ఎదురుకుతికలైన నెదుగు కాళ్ళఁ బుట్టి
నట్టివారు తోము టదియు మందు
ఉష్ణ ముష్ణమున నె యొప్పు శీతలమాచు ॥విశ్వ॥

ఎదఁ జెలిమి నాఁడు నాటికిఁ
జెదరిన చెలి విడుటయెంతో శ్రేయస్కరమూ
కదలిన పిమ్మట రదనము
వదలుటయే మేలటంచు వాకొను వేమా ?

పట్టుపట్టి విద్దె పగలెల్లఁ జదివిన
రేయి మిగుల నిదుర కాయనేల
నిద్ర మానెదేని నీరసమెచ్చురా ॥విశ్వ॥

నిమ్మచెట్టు నీడ నిలిచిన నరునకు
మందు కొండఁ గాఁగు మానవునకు
స్థిమితమందు మనసు సమమౌను బాహ్యన   విశ్వ॥

పుట్టి డాముదమునఁ బొర్లాడినను దన
కెంత యతుకఁ దగునొ యంతె యతుకు
తొంటి నోముఫలము కంటె నెక్కుఁడు రాదు   ॥విశ్వ॥

కం॥ కడు కష్టమ్మైన నైనను
బుడమిఁ బ్రతికి చెడినవాని పొంతకరుగుకే
యెడఁదకు సుఖమిడు నెన్నఁడుఁ
జెడి బ్రతికినవాని చెంతఁ జేరకు వేమా!

ధర్మమెఱుఁగకుండఁ దనవారికే కీడు
సలుప మూర్ఖు పరుల చంకఁ జేరు
కొయ్యచెట్లఁ గొట్టి గొడ్డట దూఱదా   ॥విశ్వ॥

పట్టి విద్దె నొజ్జ కొట్టిన మాత్రాన
ముప్పదేమి మనసు నొప్పి యేల ?
చేదుకట్టు వలనఁ జేలంబు చెడునొకో   ॥విశ్వ॥

వానవచ్చు రాకఁ బ్రాణముచను పోక
నెవ్వఁడైన ముంద యెఱుఁగఁ గలఁడ
హరుని మహిమ దెలియ నరుని తెలివి యెంత   ॥విశ్వ॥

కొన్ని వేళలందుఁ గ్రూరుఁడు దశవెల్ల
సజ్జనుండు చాల సంకటపడు
రాముఁ డడవిపాలు రావణుఁ డిల నేలు ॥విశ్వ॥

చేతమొక్క జాయి చేవిమొక్కల జాయి
వేఱమనుట వట్టి వెఱ్ఱిగాదు
కవలకుండకున్న కాశింత భేదంబు ॥విశ్వ॥

పాలపండ్లు వేప పండ్లొక్కటిగ నుండు
తినినయంత రుచుల తీరు వేఱు
నరులయందు మంచి నరులట్ల తెలియుము ॥విశ్వ॥

అంతరాత్మకంటె అధిక గురుఁడు లేఁడు
సతికి మించినట్టి సఖుఁడు లేఁడు
దానమునకు సరి నిధానము లేదురా ॥విశ్వ॥

ఒక్కఁడున్న మనసు చక్కఁగా నిలుచును
ఇద్దఱున్న సుద్ది పెద్దదియగు
మంది యెక్కువైన మఠమునకే చేటు ॥విశ్వ॥

ఎంత నీచమునకు నేనియు బాల్పడు
వాని బ్రతుకు బ్రతుకె వసుధయందు
సిగ్గుకొఱక చీర శృంగారము కొఱక ॥విశ్వ॥

అధముఁడైనవాని కప్పిచ్చి యడిగిన
దెబ్బలాడు గాని, డబ్బు నీఁడు
సొమ్ముపోయి కడకు దిమ్ముపట్టును సుమ్ము ॥విశ్వ॥

చలనచిత్రచయము చక్క నాడెడి వేళ
మూఁగబొమ్మలాట ముదమొదవదు
పాయసమ్ముకంటె వరికూడు రుచియౌనె ॥విశ్వ॥

గ్రామమందొకండు కలుషాత్ముఁడుండిన
గ్రామమెల్లఁ జెఱచుఁ గల్లగాడు
చెడ్డకోఁతి దాన చెఱచురా వనమెల్ల ॥విశ్వ॥

నీతిబోధ వినక నిత్యమ్ము మనసులో
కల్మషంబు పోదు కడుగకున్న
పాత్రకైన లోన పాచి పట్టునుగదా ॥విశ్వ॥

దారిఁ జూపు గురుఁడు దనరు నిచ్చెనవోలె
బట్టుఁబట్టి నీవ చెట్టునెక్క
అమృతఫలము నంది ఆనందమొందుము ॥విశ్వ॥

కామ మనఁగ వేఱ కడలి కవ్వాల లేదు
నీ మనస్సునంద నిలిచి యుండు
కామముడిపి ముక్తి కాంత చెంతను జేరు ॥విశ్వ॥

పెద్ద వృక్షమునకుఁ బిన్న ఫలంబులు
పిన్న తీఁగ కింత పెద్ద పండ్లు
హానికల్గకుండ బూనఁ జేసెన దేవఁడు ॥విశ్వ॥

తోడి మానవునకుఁ దోడ్పడుచుండిన
శ్రీధవుండు మేలు సేయు నీకు
పాదు నీళ్ళుపోయ పైనుండి ఫలములు ॥విశ్వ॥

అనతికాలమంద అభ్యుదయము పొంద
నరుగు యువజనాళి కడ్డమగుట
పరుగువాఁడు కాళ్ళ బడితెను దూర్చుట ॥విశ్వ॥

పర్వతమ్మునందుఁ బరమాణువందును
చీమయందు ఘోర సింహమందు
నిండియున్నవాఁడు దండి దేవుఁడె గదా ॥విశ్వ॥

శౌండికు కరమందు నుండు పాలపిడత
కల్లుముంత యనుట కల్లగాదు
సానియింటి చాన సతియని యందురా ॥విశ్వ॥

గిల్లి జగడములనె మెల్లప్డు కూర్చెడి
మనుజుఁ డొకఁడున్న మనసు చెడును
ఇంటి కింతకంటె తంటాలు లేవురా ॥విశ్వ॥

చేతులార నీవు చేసికొన్నది గాక
కర్మ ఫలము వేఱె కలుగఁ బోదు
ద్రుపద సుతకు నృపతి తోడనూప తోడవిగ్గె ॥విశ్వ॥

మనసు తనదు కోలఁది మఱచి సమాధిలో
బ్రహ్మయంతు దెలియఁ బయనమగుట
ఉదధి లోతు గనుట కుప్పబొమ్మరుగుట ॥విశ్వ॥

వర్షమంతలేని వర్షాన నష్టపు
మెట్టపంట కొంత నట్టువడును
నీటిమీఁద పంట నిర్భాగ్యునకుఁ బండు ॥విశ్వ॥

వలయు రీతి నాడ వాక్స్వేచ్ఛ నరికట్టి
పాలనమున సభ్య పదవి నిడుట
పీడఁ జేసి పెద్ద పెండ్లముం గట్టుట ॥విశ్వ॥

నరులు విడుచుగాలి తరులు పీల్చందగుఁ
దరులు విడుచుగాలి నరులకుఁ దగుఁ
బ్రకృతి మర్మ మరయఁ బరమాద్భుతంబురా ॥విశ్వ॥

సంఘసేవ సేయఁ జనుదేర వలెనన్న
ఓర్చుకొనుట ముందు నేర్చుకొనుము
లోతునీళ్ళ దాట ఈఁత కావలెగదా ॥విశ్వ॥

చిక్కమందు నున్న చక్కెఱ పొట్లమ్ము
బొక్క చీమ కెవఁడు చక్కఁ దెలిపె
నిత్య మహిమగాక నిస్తంత్రి యున్నదా! ||విశ్వ||

కామతృష్ణ తగిలి కలఁచెడేని మనస్సు
రెచ్చగొట్టు నిన్ను జేపుమాపు
జిలకు గోకకొలఁది జిలబొబ్బ రేగదా! ||విశ్వ||

పాడి పీడి పేనవ్రిజ గొట్టుకొని తిని
చివఱ కష్టదశకు చిక్కు నరులు
వెల్లువఁ బడిపోవు పిల్లులవలె నుండ్రు ||విశ్వ||

ఆడుదాని మాట ఆపదలకు బాట
మంచిగురుల మాట మణుల మూట
అంతరాత్మ మాట అమృతంపు టూటరా ||విశ్వ||

తనకుఁ బెఱకు హాని దపుటూహ జనియింప
అపుడ అణఁచి మేలు నందవలయు
పుట్టగానె దూడ గిట్టలు దీయరా? ||విశ్వ||

ఆలి నణఁపలేక అప్పు తీర్పఁగలేక
ఎన్న వెనుక ముందు ఎవరు లేక
విసివి యొక్కకండు వేదాంతివలె నుండు ||విశ్వ||

కలమతంబులన్ని గాలించి చూచిన
పరమె మనకు బోధ పఱపఁ జూచు
గతులు వేఱుగాని గమ్య మొక్కటె గదా ॥విశ్వ॥

మాటలాడకున్న మౌనినాఁ జెల్లిన
అమితమూకఁ దపసి యనఁదగుఁగద
మాటలాడకున్న మనసాడకుండునా ॥విశ్వ॥

లోతు తెలిఁగి పసుల గోతఁ ద్రోసెడి ధూర్తు
చేరనిచ్చి గుట్టు చెప్పుటన్న
దారిదొంగకుఁ దన ధనము జూపినయట్లు ॥విశ్వ॥

ఏన్గు నెక్కుచుండు నినునితో మావటీఁ
డతని కితఁడు సాటి? హారుతలఁ గల
యుడుపతి సరియౌనె యుమ్మెత్త యటన్న ॥విశ్వ॥

చర్మ శుద్ధియగును స్నానమ్ము చేసిన
గీము శుద్ధియగును గోమయమున
ఆత్మ శుద్ధియగును అచలబోధసుధను ॥విశ్వ॥

అనిలమావిదున్న అగపడదెవ్వాడు
కాని, ఘనము గాఁగఁ గానఁబడును
పుణ్యఫలము గూడ పూర్తియైననె తోఁచు ॥విశ్వ॥

ఆత్మ నెఱిఁగి యైహికాశ వీడినవాఁడు
పుట్టఁబోఁడు జగతిఁ గిట్టఁబోఁడు
పొట్టుతీయ గింజ మొలకెత్తఁ జాలునా? ॥విశ్వ॥

చిన్నవాఁడు గూడ సింహాసనం బెక్కఁ
గోరుఁ, గాని కోర్కె తీరు టెట్లు ?
దుడ్డు దొఱకఁ గలదె తెడ్డంత సులువుగా ॥విశ్వ॥

మాట కోటదాట మన సిల్లుదాటని
ఉత్తరుని కరాన కత్తియుంట
పేడివాని మూతి పెనుమీస మున్నట్లు ॥విశ్వ॥

ఉన్నదాని యునికి ఉండక తప్పదు
లేనిదాని యునికి లేదు జగతి
దేహ మస్థిరంబు దేహి సుస్థిరమగు ॥విశ్వ॥

దప్పి దీరకున్న తాపంబు పుట్టును
కోర్కె దీరకున్న కోప మొదవు
ఆశ దీరకున్న అవని జన్మము గల్గు ॥విశ్వ॥

తెలిసి చేసిన మఱి తెలియక చేసిన
పాపఫలము పొంద వలయుఁ బ్రాణి
శిశువు నిప్పు దాక చే కాలకుండునా? ॥విశ్వ॥

కులధర్మము నశియించిన
కులకాంతల వర్తనమ్ము కుటిలమ్మయి దు
ష్ఫలితమ్ము నిచ్చుఁ గావునఁ
గులధర్మము వీడుటెంత ఘోరము వేమా !

త్రిగుణ రహితమైన దివ్య తత్త్వముఁ బొంది
పాప పుణ్యములను వదలు యోగి
సుజనుఁ డతఁడె గాన సుఖదుఃఖములు లేవు ॥విశ్వ॥

అన్ని తెలిసిగూడ అజ్ఞానమునఁ బడు
ఘనులు కొందరుంట కల్లగాదు
గాధిసుతుఁడు మేనకకుఁ జిక్కి పొక్కఁడే ॥విశ్వ॥

బలవిహీనులైన పలువు రేకమైన
భీమబలు జయింప వీలు గలుగు
గట్టివెంటిగనయి కరిని బంధింపదా ॥విశ్వ॥

చిలుక కీఁకరంగె (శ్రీ)రామ రక్షయా
కమరమునకు రక్ష గట్టి బొచ్చె
సజ్జనునకు సత్య శాంతమే రక్షణ ॥విశ్వ॥

కోణములను చెక్కఁ రాణించు రతనము
పుటముఁ బెట్టఁ బైడి పొలుపు హెచ్చు
కష్టములకు నోర్వ ఘనుల కీర్తి వెలుంగు ॥విశ్వ॥

ముకుర తలము మురికిఁ, బొగ నిప్పు, మావిచే
గర్భమందు శిశువు గప్పఁబడిన
గతిని గప్పఁబడును గామముచేఁ దెల్వి ॥విశ్వ॥

శీతకాలమందు స్వేదరంధ్రమ్ములు
ముడుచుకొనుట జెమట వెడలనట్లె
ఆత్మతత్త్వమంద కనుమానములు పోవు ॥విశ్వ॥

తగనివేళ తాను తన యంగములనెల్ల
కూర్మ మెట్లు ముడుచుకొనునో యట్లె
విషయలోలత విడి విమలాత్ముఁడౌ జ్ఞాని ॥విశ్వ॥

నల్లకుండలోని తెల్ల యన్నము వలె
దేహమాత్మనుండు దెలిసికొన్న
ఒకటి యస్థిరమగు ఒకటి స్థిరమ్మగు ॥విశ్వ॥

ముందు పోవువాఁడు మొనగాఁడునాఁడగు
వెనుక పోవువాఁడు ఘనుఁడుగాఁడు
స్థాపకుని యశంబు దక్కునా పెఱలకు ॥విశ్వ॥

సూర్యరస్మి రోగ సూక్ష్మజీవులఁ జంపు
ఔషధంబు సరగ వ్యాధిఁ జంపు
అంతరాత్మ బోధ మఘమ్ములఁ జంపురా ॥విశ్వ॥

గాజు కవచిదెసకుఁ గాంతి పోవఁగఁ జాలు
జ్ఞాతి కవచిదెసకు రాఁగలదొకో
మంచిమాట మూర్ఖు మనసున దూయునా ॥విశ్వ॥

చావశిశువు, మంత్రిసాని కట్నము పోదు
రోగిచావ, వెజురో తొలగదు
జు
సిద్ధి కాఱిపోవ జీతము కాఱునా ॥విశ్వ॥

పంటెమందుఁ జేరి పరుగెత్తు వారల
నితరు లురక ప్రోత్సహించునటుల
కలలు శకునములును గర్తను బురికొల్పు ॥విశ్వ॥

కంచుకోట యున్న ఘనరక్షణం బున్న
శత్రు లున్న పతికి శాంతి సున్న
లోనలేని శాంతి లోకాల దొఱకునా ॥విశ్వ॥

మాట మాట కలియ మనసులు సరియగు
మాట మాట కలియ మనసు కలియు
మాట మనసు కలియ మంచి మైత్రి ఘటిల్లు ॥విశ్వ॥

అనికిఁ దోడుకొనఁడు అసహాయశూరుండు
చలికిఁ దోడుకొనవు సరిగఁ శాలు
మనసు తోడుకొనదు ఘనయోగనిష్ఠలో ॥విశ్వ॥

మాట కంచుకోట మాట ముక్తికి బాట
మాటమాట మంచి మాటఁ దెచ్చు
మాట నేర్వమి నవమానము సిద్ధము ॥విశ్వ॥

చంద్రలోక యాత్ర సాగించినంతనే
ఇంద్రభోగ మనుచు నెంచనేల?
నరకమునకుఁ ద్రోయు నైతిక పతనంబు ॥విశ్వ॥

ఆత్మయందు బుద్ధి అతికిపోయిన యంత
ఆత్మగుణము బుద్ధి కంటుకొనును
జలము పాలలోన కలిసిన రీతిరా ॥విశ్వ॥

ఇంద్రియములు గొప్ప యెన్న దేహముకంటె
వానికంటె మనసు దానికంటె
బుద్ధి; దానికంటె శుద్ధాత్మ గొప్పది ॥విశ్వ॥

దండి సత్యమునకు రెండు నాల్కలు లేవు
పాపమునకు గుండె బలము లేదు
దైవసేవ కెపుడు తఱుగింతయును లేదు ॥విశ్వ॥

సున్నముందు నొకటి యున్న సంఖ్యగ నగు
ఒకటి తొలఁగ బిందు వొకటి నిల్చు
ప్రకృతి తొలఁగ నిల్చు పరమాత్మ యొక్కటే ॥విశ్వ॥

ఇరుగు చల్లనంచుఁ బొరుగు చల్లనంచు
దీవ మిడిన యంత దేవుఁ గొల్వ
వానివలన నిన్ను దైవము దీవించు ॥విశ్వ॥

౪౦॥ ఒకరికి సాయము చేయుచు
నొకరివలన సాయమంది యోర్పునేర్పులం
బ్రకటించుచు సకలార్థము
లొకటొక్కటి సరగ సాధువొందును వేమా.

లక్ష్యశుద్ధి లేక లక్ష్మి చేకూరదు
చిత్తశుద్ధి లేక శివుని గనఁడు
శుద్ధి లేక మందు సుగుణంబు నిచ్చునా? ॥విశ్వ॥

ప్రతిసుఖ మొక చువ్వ ప్రతిదుఃఖ మొక చువ్వ
అవియు పంజరముగ నమరియుండ
చిలుకవోలె నాత్మ చిక్కి ముక్తిని బాయు ॥విశ్వ॥

శాస్త్రబద్ధమైన చక్కని పాలన
వాస్తవిక విఘాత పథముఁ జనక
ప్రజల జీవితంపుఁ బ్రతిబింబ మగుటొప్పు ॥విశ్వ॥

ఎచట నుద్భవించి యెటుఁ బ్రవహించినఁ
గడకుఁ జేరు నదులు కడలి; నట్లె
ఈశుఁ జేరు నెవ్వఁ డెట్లు ప్రార్థించిన ॥విశ్వ॥

ఔర్వ శిఖల వేడి యగుటెఱుంగని వార్ధి
గడ్డి నిప్పుచేతఁ గ్రాగనగునె
ఖలుఁడు సేయునింద కలఁచదు బుధు మది ॥విశ్వ॥

ఆదియందు నాట అంత్యమందు సురట
అనుటఁ దెలియకుండ ఆడు టన్న
గణగుణ మఱియకయ కైత సెప్పిన రీతి ॥విశ్వ॥

పెండ్లిగొండ్లి గాదు వెయ్యేండ్ల పంటౌట
నౌకరి మంచిచెడ్డ లోకరు తెలియ
నాడు తెగడి వంట ఏడు చెప్పుల జోళ్ళు ॥విశ్వ॥

పరమ నిర్మలాత్మ బాహ్యేంద్రియమ్ముల
లోఁగియూఁగుఁ దనదు లోతు మఱచి
మద్యమానినట్టి మనుజుని రీతిగా ॥విశ్వ॥

కర్మ కల్పితమ్ము కాయమ్ము తత్కర్మ
మంతరింప నొక్క యాత్మ నిలిచి
పరితపించుచుండు పరమాత్మఁ జేరఁగ ॥విశ్వ॥

ఒకటి బానిసైన ఒక టధికారియై
మనసు తనువు రెండు మసలుచుండు
మనసు బానిసైనఁ గన లేవు బ్రహ్మము ॥విశ్వ॥

కంటిపాప లేని కనులున్న ఫలమేమి?
మనసు నిల్పలేని మౌనమేల?
గుణము శుద్ధిగాని గురువేల గురుతేల? ॥విశ్వ॥

పంటచేని పైకిఁ బశువుఁ దోలెడివాఁడు
పశువుకంటె హీన పశువు గాఁడె?
పంటకుప్పకగ్నిఁ బఱపువాఁడెవఁడురా ॥విశ్వ॥

మచ్చుతునకవంటి మనుజుఁ డొక్కఁడు చాలు
వంగడంపుఁ బేరు వసుధ నెల్ల
జలధిపేరు నిల్ప చంద్రుఁ డొక్కఁడె చాలు ॥విశ్వ॥

ఆత్మ గళము గాన నాద్యమై సంస్కృతి
తనువుకంటె ముందుఁ దనరునట్లు
పరుష సరళములకుఁ బరగు బిందువు ముందె ॥విశ్వ॥

అగ్నిపుటము గొన్న అచలాపుటము గొన్న
సూర్యపుటము గొన్న శుద్ధియగును
అట్లె మనుజ తత్త్వ మరసి మంచికిఁ ద్రిప్పు ॥విశ్వ॥

పావకోళ్ళు దొడిగి పచ్చడమును గప్పి
కుండలములు పెట్ట గురుఁడు గాఁడు
అంబు బట్ట నంద అర్జును లగుదురా? ॥విశ్వ॥

చింతపండు పెట్టి చేతికొలంది తోమ
పుత్తడిత్తడి జిగి పొల్చు సరిగ
హెచ్చులొచ్చు లెఱుఁగ బచ్చు గానలేఁగదా ॥విశ్వ॥

బాహ్యవర్తనంబు బాగుగా లేదేని
మనసులోని నడక మంచిదగునె ?
వంట నేర్వకున్న వైష్ణవం బబ్బునా ? ॥విశ్వ॥

సత్య శాంత సహిత శమదమాన్వితమైన
విమల మనసునుండి వెడలు మాట
మలిన రహితమైన వెలిసైకతపు టూట ॥విశ్వ॥

ఒక్క తనువునుండి యుద్భవించినవయ్యు
కుడి యెడమలకెంత నుండు తేడ
ఎడమచేతఁ బెట్ట నెవరైన మఱతురు ॥విశ్వ॥

కం॥ స్వామ్యమసామ్యము గమ్యము
సామ్యమ్మని యనుటెగాని జరుగదు ప్రకృతిన్
సౌమ్యముగ విమర్శించిన
శామ్యంబది యెల్లలోక కళ్యాణంబే

కం టక్కరి యక్కఱ దినముల
నెక్కడ నక్కినను వచ్చి యీశుఁడవని వే
చక్కఁగ నక్కఱ దీఱిన
నక్కఱ కొండునకు నైన నష్టము తగులున్.

కొమ్మ గొలుసు లేని గొప్ప యూయెల వయి
రూప నామ మహిమ రూఢిపడక
ఊఁగుచున్న యట్టి ఉత్తముఁ డెవఁడురా ॥విశ్వ॥

ప్రళయ కాలమందు ప్రాణుల హరియించి
నిల్పి కుక్షిఁ దిరిగి సల్పి సృష్టి
కర్మగతిని ద్రిప్పు గారడీ డెవఁడురా ॥విశ్వ॥

ప్రతిపదంబు వాడి వ్యర్థము గాకుండ
గతిని గలుగఁజేయుఁ గవివరుండు
వైద్యుఁ డెఱిఁగి గుణము ప్రతిమొక్క వాడఁడా? ॥విశ్వ॥

రెండునైపులందు నుండిన సౌజన్య
మలరు మైత్రి; రెంటఁ దొలఁగనేని
కుడియెడమల మూఁత కొఱతైన మద్దెల ॥విశ్వ॥

సౌజన్యము సౌశీల్యము
రాజిలు రమణీయ రమణి రంజితపతియై
పూజితపథమున భర్తకు
నోజం బొనగూర్చి రాజయోగం జేయున్.

పెట్టిపుట్టినాఁడు పుట్టిపెట్టినవాఁడు
ముందువెనుక భోగ మందగలరు
లేనివాని కెపుడు లేవురా భోగముల్ ॥విశ్వ॥

నీరు నీరువైపు నెమ్మదిగాఁ బాఱుఁ
దల్లివైపు బిడ్డ తరలిపోవు
భక్తి గలుగు నాత్మ పరమాత్మఁ జేరురా ॥విశ్వ॥

సాధుజనుల సేవ సన్మార్గముల త్రోవ
దైవసేవ ప్రకృతి తరణ నావ
ఆత్మతత్త్వ సేవ అచలసిద్ధుల కోవ ॥విశ్వ॥

పరమహంస వగుట భక్తితో మ్రొక్కఁద
యోగశక్తితోడ నొక్కఁడౌను
దేవదేవుఁ జూడ దివ్య దీవన లిమ్ము ॥విశ్వ॥

కం॥ వందనము జగద్గురునకు
వందన మఖిలాండకోటి భరితాత్మునకున్
వందనము మోక్షదాతకు
వందన మఘహారునకనుచు వాకొను మనసా!

ఒకరు నీకు నెద్ది యొనరింప వనరెదో
ఆచరింపఁబోకు నద్ది పెఱకు
అన్నిధర్మము లిందు అమరియున్నవి సుమ్ము ॥విశ్వ॥

దాస్యమునకు విద్య దారి తీయఁగరాదు
వృద్ధి పొందవలయు వృత్తివిద్య
శుభము లెసఁగ జనులు సుఖముండ వలయురా ॥విశ్వ॥

అని తన పలుకుంబడులను
దన కప్పంజెప్ప నన్ను దయమాన విలో
కనములఁ గనుఁగొని నవ్వెన్
మునిచంద్రుం డతని కర్థిమ్రొక్కెటి సంతన్.

"భవబంధము లూడునికన్
కవి శుభమస్తు"నుఁడు సెలవుఁ గైకొని మోద
మ్మ్రపురోత్తుఁ బయనమైతిని
కవిరాజుల రాజకవులఁ గనుఁగొను వేడ్కన్.

అష్టోత్తరము సహస్రము
సుష్టుగ రచియించి బండ్ల సుబ్రహ్మణ్యుం
డష్టైశ్వర్య ప్రదుఁడగు
సృష్టికళాకర్త కిచ్చె నెంతయు నలరున్.

మంగళమ్

